

Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19

Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19

Helena Marešová

Oleksandr Stupnystkyy

Marie Táborská

Petr Víšek

Helena Vychová

Praha, RILSA

2023

Tento výsledek byl finančně podpořen z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na léta 2018–2022 a je součástí výzkumného úkolu „*Reflexe záchranné sociální sítě v období covid-19*“ (IP70316) řešeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v. v. i., v letech 2021–2022.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
jako svou 607. publikaci
Vyšlo v roce 2023, 1. vydání, počet stran 158
Tisk: RILSA

Recenze: doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.
prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

ISBN 978-80-7416-464-4 (print)
978-80-7416-465-1 (pdf)

<https://www.rilsa.cz>

Abstrakt

Pro případy, kdy se občané českého státu octnou ve výrazně nepříznivé sociální situaci, existuje záchranná sociální síť tvořená souborem konkrétních sociálně-politických nástrojů. S jejich pomocí stát garantuje svým občanům minimální úroveň pomoci. Je nezbytné, aby podoba a obsah záchranné sociální sítě reflektovaly aktuální socioekonomické podmínky a reagovaly na změny, které provází nejen například zavádění ekonomických reforem, ale také faktory ovlivňující naši společnost v nedávném období – hospodářské či migrační krize.

Předkládaná monografie se zaměřuje na mapování situace v době šíření covidu-19 a na identifikaci případných nových rizik a s nimi spojených možností selhání záchranné sociální sítě, včetně odhalení jejich důvodů a nově se vyskytujících rizikových skupin. K naplnění cíle byla využita analýza dostupných kvantitativních dat doplněných o informace získané z expertních rozhovorů s odborníky z oblasti sociální pomoci.

Při realizaci výzkumu byl ověřen původní předpoklad, že socioekonomické podmínky se vlivem tak zásadní události, jakou je celosvětové šíření závažné nemoci a zavádění preventivních opatření jak protiepidemické, tak ekonomické povahy, významně mění – bylo zaznamenáno, že pro některé jednotlivce i skupiny osob dosud využívající nástroje sociální podpory nebyly v danou chvíli účinné, či dokonce dostupné.

Klíčová slova: záchranná sociální síť; sociální pomoc; sociální služby; sociální dávky; covid-19

Abstract

A social safety net that comprises a set of specific socio-political instruments is in place in the Czech Republic for those who find themselves in significantly unfavourable social situations. The social safety net is the instrument via which the state guarantees a minimum level of assistance for its citizens. It is essential that the form and content of the social safety net reflect current socio-economic conditions and respond to both changes that accompany e.g. the introduction of economic reforms and factors that have impacted society in recent years, e.g. the economic and migration crises.

The monograph focuses on mapping the situation at the time of the spread of Covid-19 and on the identification of potential new risks and the associated potential for the failure of the social safety net, including the reasons for such risks and newly emerging risk groups. The research included the detailed analysis of available quantitative data supplemented by information obtained from interviews with experts working in the social assistance sector.

The research confirmed the original assumption that socio-economic conditions change significantly due to the occurrence of major events such as the global spread of a serious disease and the introduction of related preventive measures, be they anti-epidemic or economic in nature. It was determined that for some individuals and groups of people who were dependent on social support instruments, such support was ineffective or even unavailable at the given moment.

Key words: social safety net; social assistance; social services; social benefits; covid-19

Obsah

Seznam zkratk	5
Seznam grafů, obrázků, tabulek	6
Úvod	12
1. Přehled dostupných datových zdrojů a jejich využití	14
1.1 Životní podmínky EU-SILC data (Eurostat).....	14
1.2 Údaje o dávkách nemocenského pojištění.....	16
1.3 Data MPSV o dávkách sociální podpory a pomoci.....	17
1.4 Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)	17
1.5 Informační systém o průměrném výdělku (ISPV)	17
2. Interpretace hlavních zjištění z dat	18
2.1 Životní podmínky (EU-SILC)	18
2.1.1 Analýza skupin osob pod hranicí chudoby (data EU-SILC).....	28
2.2 Data o nemocenských dávkách (ČSSZ)	51
2.3 Data MPSV o dávkách sociální podpory a pomoci.....	53
2.4 Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)	79
2.5 Informační systém o průměrném výdělku (ISPV)	95
3. Omezená vypovídací schopnost datových zdrojů	101
4. Kvalitativní šetření	105
4.1 Interpretace výsledků kvalitativního šetření	106
5. Vymezení rizikových skupin	126
Závěr	128
Literatura	131
Přílohy	133

Seznam zkratk

ČSSZ, OSSZ	Česká (Okresní) správa sociálního zabezpečení
EU	Evropská unie
FÚ	finanční úřad
MOP (hovor. MOPka)	dávka mimořádné okamžité pomoci
NNO	nestátní nezisková organizace
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
SAS (hovor. SASka)	sociálně aktivizační služba
SÚIP	Státní úřad inspekce práce
ÚP ČR	Úřad práce České republiky

Seznam grafů, obrázků, tabulek

- Graf č. 1 Osoby ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením
- Graf č. 2 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle ekonomické aktivity
- Graf č. 3 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle typu domácnosti
- Graf č. 4 Osoby ohrožené chudobou
- Graf č. 5 Míra ohrožení chudobou podle ekonomické aktivity
- Graf č. 6 Míra ohrožení chudobou podle typu domácnosti
- Graf č. 7 Míra materiální a sociální deprivace podle věku
- Graf č. 8 Míra materiální a sociální deprivace podle ekonomické aktivity
- Graf č. 9 Míra materiální a sociální deprivace podle typu domácnosti
- Graf č. 10 Podíl obyvatelstva v domácnostech, kde téměř nikdo nepracuje podle typu domácnosti
- Graf č. 11 Míra bytové deprivace podle typu domácnosti
- Graf č. 12 Podíl nákladů na bydlení na disponibilním příjmu domácnosti podle typu domácnosti
- Graf č. 13 Zátěžová hranice nákladů na bydlení podle různých skupin
- Graf č. 14 Míra chudoby zaměstnaných podle věku (2019–2020)
- Graf č. 15 Míra chudoby zaměstnaných podle vzdělání (2019–2020)
- Graf č. 16 Míra chudoby zaměstnaných podle pohlaví (2019–2020)
- Graf č. 17 Míra chudoby zaměstnaných podle krajů (2019–2020)
- Graf č. 18 Míra chudoby zaměstnaných podle velikosti obce (2019–2020)
- Graf č. 19 Míra chudoby zaměstnaných podle profese (2019–2020)
- Graf č. 20 Míra chudoby zaměstnaných podle odvětví (2019–2020)
- Graf č. 21 Míra chudoby zaměstnaných podle druhu domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 22 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 23 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu dětí v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 24 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 25 Míra chudoby zaměstnaných podle zdravotního stavu (2019–2020)

- Graf č. 26 Míra chudoby zaměstnaných podle zdravotního problému (2019–2020)
- Graf č. 27 Míra chudoby nezaměstnaných podle věku (2019–2020)
- Graf č. 28 Míra chudoby nezaměstnaných podle vzdělání (2019–2020)
- Graf č. 29 Míra chudoby nezaměstnaných podle pohlaví (2019–2020)
- Graf č. 30 Míra chudoby nezaměstnaných podle krajů (2019–2020)
- Graf č. 31 Míra chudoby nezaměstnaných podle velikosti obce (2019–2020)
- Graf č. 32 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu odpracovaných let (2019–2020)
- Graf č. 33 Míra chudoby nezaměstnaných podle druhu domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 34 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 35 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu dětí v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 36 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 37 Míra chudoby nezaměstnaných podle zdravotního stavu (2019–2020)
- Graf č. 38 Míra chudoby nezaměstnaných podle zdravotního problému (2019–2020)
- Graf č. 39 Míra chudoby nezaměstnaných pečujících o příbuzné osoby v závislosti na jejich počtu (2019–2020)
- Graf č. 40 Míra chudoby seniorů podle věku (2019–2020)
- Graf č. 41 Míra chudoby seniorů podle vzdělání (2019–2020)
- Graf č. 42 Míra chudoby seniorů podle pohlaví (2019–2020)
- Graf č. 43 Míra chudoby seniorů podle krajů (2019–2020)
- Graf č. 44 Míra chudoby seniorů podle velikosti obce (2019–2020)
- Graf č. 45 Míra chudoby seniorů podle druhu domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 46 Míra chudoby seniorů podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 47 Míra chudoby seniorů podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)
- Graf č. 48 Míra chudoby seniorů podle zdravotního stavu (2019–2020)
- Graf č. 49 Míra chudoby seniorů podle zdravotního problému (2019–2020)
- Graf č. 50 Míra chudoby seniorů pečujících o příbuzné osoby v závislosti na jejich počtu (2019–2020)
- Graf č. 51 Průměrný měsíční počet výplat dávek nemocenského pojištění

- Graf č. 52 Počet příjemců (dětí) přídavku na dítě (2018–2021)
- Graf č. 53 Celkový počet rodin pobírající přídavek na dítě (2018–2021)
- Graf č. 54 Počet narozených dětí (2018–2021)
- Graf č. 55 Počet příjemců přídavku na dítě podle věku (2018–2021)
- Graf č. 56 Počet příjemců přídavku na dítě do 6 let věku dítěte (2018–2021)
- Graf č. 57 Vývoj počtu rodin s příjmem ze závislé činnosti pobírající přídavek na dítě (2018–2021)
- Graf č. 58 Vývoj počtu rodin pobírající přídavek na dítě dle druhu příjmu rodiny (2018–2021)
- Graf č. 59 Počet rodin pobírající přídavek na dítě dle počtu členů rodiny (2018–2021)
- Graf č. 60 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení (2018–2021)
- Graf č. 61 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení bez dětí a s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 62 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení – domácnosti jednotlivců (2018–2021)
- Graf č. 63 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)
- Graf č. 64 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců (2018–2021)
- Graf č. 65 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 66 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 67 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle krajů ČR – úplné rodiny se 3 a více dětmi (2018–2021)
- Graf č. 68 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle počtu členů domácnosti (2018–2021)
- Graf č. 69 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení u domácností se 4 a více členy v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)
- Graf č. 70 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle hlavního příjmu domácnosti (2018–2021)
- Graf č. 71 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení (2018–2021)
- Graf č. 72 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení s dětmi a bez nich (2018–2021)
- Graf č. 73 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení – domácnosti jednotlivců celkem a ve věku 65 a více let (2018–2021)
- Graf č. 74 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)

-
- Graf č. 75 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti jednotlivců ve věku 65 a více let (2018–2021)
- Graf č. 76 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 77 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 78 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle počtu členů domácnosti (2018–2021)
- Graf č. 79 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení bez příjmu nebo pobírající přídavek na dítě (2018–2021)
- Graf č. 80 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle hlavního příjmu (vyjma přídavku na dítě, 2018–2021)
- Graf č. 81 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí (2018–2021)
- Graf č. 82 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti s dětmi a bez nich (2018–2021)
- Graf č. 83 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti jednotlivců celkem a ve věku 65 a více let (2018–2021)
- Graf č. 84 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)
- Graf č. 85 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců (2018–2021)
- Graf č. 86 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců starších 65 let (2018–2021)
- Graf č. 87 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 88 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)
- Graf č. 89 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle počtu členů domácnosti (2018–2021)
- Graf č. 90 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí bez příjmu nebo pobírající přídavek na dítě (2018–2021)
- Graf č. 91 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle hlavního příjmu (vyjma přídavku na dítě, 2018–2021)
- Graf č. 92 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči (2018–2021)
- Graf č. 93 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči – muži dle věku (2018–2021)

- Graf č. 94 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči – ženy dle věku (2018–2021)
- Graf č. 95 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči ve věku 65 a více let dle pohlaví (2018–2021)
- Graf č. 96 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči ve věku 50–64 let dle pohlaví (2018–2021)
- Graf č. 97 Vývoj zaměstnanosti (2019–2021)
- Graf č. 98 Klesající trend zaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2021)
- Graf č. 99 Růstový trend zaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2021)
- Graf č. 100 Pokles zaměstnanosti ve vybraných profesích (2019–2021)
- Graf č. 101 Vývoj nezaměstnanosti (2019–2022)
- Graf č. 102 Rostoucí trend nezaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2020)
- Graf č. 103 Rostoucí trend nezaměstnanosti ve vybraných profesích (2019–2020)
- Graf č. 104 Počet odpracovaných hodin týdně (2019–2020)
- Graf č. 105 Vývoj počtu odpracovaných hodin týdně ve vybraných odvětvích (2019–2020)
- Graf č. 106 Vývoj počtu odpracovaných hodin týdně u pracovníků ve službách a prodeji (2019–2020)
- Graf č. 107 Zaměstnanost podle vzdělání (2020q3;
- Graf č. 108 Změna zaměstnanosti)2019q3–2020q3; podle dosaženého vzdělání)
- Graf č. 109 Zaměstnanost podle věku (2020q3)
- Graf č. 110 Změna zaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)
- Graf č. 111 Nezaměstnanost podle odvětví (2020q3)
- Graf č. 112 Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)
- Graf č. 113 Nezaměstnanost podle profese (2020q3)
- Graf č. 114 Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle profese)
- Graf č. 115 Nezaměstnanost podle vzdělání (2020q3)
- Graf č. 116 Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle vzdělání)
- Graf č. 117 Nezaměstnanost podle věku (2020q3)
- Graf č. 118 Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)
- Graf č. 119 Nezaměstnanost podle velikosti obce (2020q3)

Graf č. 120 Změna nezaměstnanosti (2019–2020; podle velikosti obce)

Graf č. 121 Odpracovaná doba celkem v ČR (2019–2022)

Graf č. 122 Odpracovaná doba dle odvětví v ČR (2019–2020)

Graf č. 123 Vývoj výše mezd v ČR (2019–2022)

Graf č. 124 Vývoj výše mezd v ČR podle odvětví (2019–2022)

Graf č. 125 Mzdy podle profese ve mzdové sféře (2018–2021)

Graf č. 126 Platy podle profese v platové sféře (2018–2021)

Obrázek č. 1 Nezaměstnanost dle krajů ČR (stav ke konci roku 2019) a změna v letech 2019–2021

Tabulka č. 1 Typy dotazovaných subjektů v rámci expertního šetření

Tabulka č. 2 Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc (2022)

Úvod

Výzkumný úkol „**Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19**“ se zaměřil na mapování situace v době šíření nemoci covid-19, ale také na identifikaci případných nových rizik a selhání záchranné sociální sítě včetně odhalení jejich důvodů a nově se vyskytujících rizikových skupin. Výsledkem úkolu je také metodika sběru informací, poskytujících efektivní informační zdroje pro včasné posuzování stavu záchranné sociální sítě, efektivity nastavených opatření, případně pro zjištění nutnosti změn systému sociální ochrany.

Zadání výzkumného úkolu vycházelo z předpokladu, že se změnou socioekonomických podmínek, souvisejících zejména s covidovým obdobím, a zavedenými opatřeními lze očekávat, že se vyskytnou skupiny osob, které jsou významně zasaženy problémy různé povahy a dosud existující a užívané nástroje sociální pomoci pro ně nejsou dostupné, popř. z nějakého důvodu účinné.

V průběhu realizace výzkumu došlo k dalším závažným makrosociálním událostem a vývoji, jakým je například nutnost poskytnout rozsáhlou pomoc uprchlíkům z Ukrajiny, došlo k dramatickému růstu inflace a očekávají se závažné problémy s náklady na energie a s tím související růst životních nákladů. To nutně rozšířilo jak okruh nově vznikajících situací, tak i okruh sociálních skupin, které byly výzkumem detekovány. Tato skutečnost se projevila zejména v kvalitativní části výzkumu, která se realizovala zčásti v období, ve kterém nastaly zmíněné nové situace. Řada procesů je v poměrně dramatickém pohybu a některé jevy postihují, jak ukazuje řada analýz různých subjektů, velké segmenty obyvatel, zejména pokud jde o růst životních nákladů a možnosti jejich pokrytí.

V takové situaci posuzuje veřejnost kritičtěji každé nové kroky státu, směřující k sociální ochraně obyvatel, z hlediska jejich nedostatečnosti, včasnosti nebo nevyváženosti a je více „citlivá“ na projevy jejich zneužívání.

Následkem takového vývoje může dojít k diskusi konsenzuálně dohodných vztahů, práv, rolí a povinností, tedy – obrazně řečeno – „společenské smlouvy“, popř. stability sociálního smíru v nejširším významu.¹ Riziko současného vývoje je také v tom, že k zásadní změně paradigmatu, v nejširším smyslu slova, může dojít také v případě dlouhodobého kolapsu globalizované ekonomiky s růstem nezaměstnanosti, který by měl široké sociální konsekvence. Tato rizika jsou již patrná v oblasti energetiky. Teorie společenské smlouvy předpokládá smluvní přenesení suverénních práv jedinců, kteří dobrovolně a smluvně vytvářejí společnost, na stát výměnou za ochranu, kterou jim stát poskytuje před vnitřním rozvratem nebo před vnějším nepřítelem. Ale taková změna může nastat i v mnohem širších dimenzích, například ve vztazích občana k obci,

¹ KOTÍKOVÁ, Jaromíra & Petr VÍŠEK, 2020. Koronavirová pandemie jako podnět k nové společenské smlouvě? *Fórum sociální politiky*, 14(2), 2–3. Dostupné z: <https://www.rilsa.cz/clanek/koronavirova-pandemie-jako-podnet-k-nove-spolecenske-smlouve/>

občanů navzájem, ve vztazích k zaměstnavateli a podobně. Nedocenění rizika těchto změn může ústít do sociálního napětí a konfliktů.

Zadání výzkumného úkolu tak v určitém pohledu významně předběhlo vývoj situace, protože efektivní nastavení sociální pomoci vyžaduje v rámci prevence včasnou identifikaci nových rizik, sociálních problémů a nově definovaných rizikových skupin. A to byl hlavní smysl zadání.

Cílem výzkumného úkolu bylo ověřit, jak stávající systém sociálně-politických opatření, zejména sociálních dávek, kompenzoval negativní důsledky pandemie covidu-19 (a dalších nepříznivých situací) na sociální situaci obyvatel, zejména rodin s dětmi, samoživitelek/samoživitelů, seniorek/seniorů a dalších, provést primární analýzu jejich (aktuální) situace, systému sociální ochrany obyvatel a vzniku nových cílových skupin, detekovat zjištěná a nová rizika a v neposlední řadě odhalit, kde systém záchranné sociální sítě selhává a identifikovat příčiny jeho selhání.

Výstupem výzkumného úkolu je odpilotovaný návrh na metodiku sběru informací kvantitativní i kvalitativní povahy, poskytující zdroje pro posouzení stavu a opatření či změn systému sociální ochrany. Jde o návrh na pravidelný sběr informací (indikátorů) napomáhajících včas odhalovat nedostatky nastaveného systému sociální ochrany.

V současné době je prezentováno velké množství analýz od mnoha subjektů různého zaměření, s různými akcenty, tematickým zaměřením nebo i orientací na vybrané sociální skupiny, popř. i s určitým účelovým přístupem. Tyto akcenty jsou někdy zjednodušeně medializovány, ale deklarované poznatky nejsou v rozporu s výsledky tohoto výzkumu. Řešitelé výzkumného úkolu „*Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19*“ usilovali v obou částech výzkumu aktivit, tj. v kvalitativní i kvantitativní, o nestranný, vyvážený a objektivní přístup, čehož bylo dosaženo zvolenými metodami výzkumné práce.

1. Přehled dostupných datových zdrojů a jejich využití

1.1 Životní podmínky EU-SILC data (Eurostat)

Statistika Evropské unie o příjmech a životních podmínkách (European Union Statistics on Income and Living Conditions – EU-SILC) poskytuje dlouhodobé časové řady dat o příjmech, chudobě, sociálním vyloučení a životních podmínkách v jednotlivých zemích EU. Data EU-SILC jsou EU mimo jiné využívány pro sestavování ukazatelů za účelem monitorování chudoby a sociálního začlenění v zemích EU a hodnocení úrovně sociální ochrany v jednotlivých zemích EU.

Výběrové šetření EU-SILC v ČR realizuje Český statistický úřad pod názvem „Životní podmínky,“ zahrnuje 8,5 tis. domácností a kolem 30 tis. osob. Data tak dobře reprezentují všechny skupiny obyvatelstva. Šetřením jsou zjišťována zejména data ohledně příjmů domácností, kvality bydlení a nákladů s ním spojených, úrovně vybavení domácnosti, pracovní aktivity osob starších 16 let, jejich příjmů či subjektivního hodnocení zdravotního stavu. Šetření „Životní podmínky (EU-SILC)“ je tak hlavním zdrojem dat o příjmu, chudobě, sociálním vyloučení a dalších životních podmínkách, a mohou tak přinášet informace o sociálně vyloučených skupinách obyvatelstva.

Výsledky šetření poskytují data pro stanovení řady ukazatelů využitelných mimo jiné ke sledování peněžní a materiální chudoby, rozsahu ekonomické aktivity a úrovně sociálního vyloučení a dalších životních podmínek a následně i pro zhodnocení účinků přijatých opatření.

Pro sledování a hodnocení sociální situace jsou využívány následující vybrané ukazatele šetření EU-SILC, v jejichž rámci lze provést další třídění umožňující detailnější analýzu (podrobněji viz tabulka s ukazateli v příloze):

- **Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením (At risk of poverty or social exclusion rate – AROPE)**

Tento ukazatel odpovídá součtu osob, které jsou: ohroženy chudobou po sociálních transferech, těžce materiálně deprivované nebo žijí v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou. Osoby se započítávají pouze jednou, i když jsou postiženy více než jedním z těchto jevů.

- **Míra ohrožení chudobou (At-risk-of-poverty rate – AROP)**

Osoby jsou považovány za ohrožené chudobou, pokud mají ekvivalentní disponibilní příjem po sociálních transferech pod hranicí rizika chudoby, která je stanovena na 60 % národního mediánu ekvivalentního disponibilního příjmu.

- **Míra materiální deprivace (Material deprivation rate)**

Podíl obyvatel žijících v domácnostech, které nedokáží naplnit nejméně 3 položky z následujících 9 položek: a) platit nájemné nebo účty za energie; b) udržovat doma přiměřeně teplo; c) hradit neočekávané výdaje; d) moci jíst maso, ryby nebo proteinový ekvivalent každý druhý den; e) týdenní dovolená mimo domov, nebo si ji nemoci dovolit (pokud by chtěli); f) auto; g) pračka; h) barevná televize; ch) telefon.

- **Míra těžké materiální deprivace (Severe material deprivation rate – SMD)**

Osoby těžce materiálně deprivované mají životní podmínky silně omezené nedostatkem zdrojů, trpí nejméně 4 z 9 následujících položek deprivace: nemohou si dovolit a) platit nájem nebo účty za energie; b) udržovat doma přiměřeně teplo; c) čelit neočekávaným výdajům; d) jíst maso, ryby nebo ekvivalent bílkovin každý druhý den; e) týdenní dovolenou mimo domov; f) auto; g) pračku; h) barevnou televizi nebo ch) telefon.

- **Míra materiální a sociální deprivace (Material and social deprivation)**

Osoby materiálně a sociálně deprivované si nemohou dovolit 5 z 13 následujících položek deprivace: a) platit nájem nebo účty za energie; b) udržovat doma přiměřeně teplo; c) čelit neočekávaným výdajům; d) jíst maso, ryby nebo ekvivalent bílkovin každý druhý den; e) týdenní dovolenou mimo domov; f) auto; g) pračku; h) barevnou televizi; ch) telefon; i) vyměnit opotřebovaný nábytek; j) vyměnit obnošené oblečení za nové; k) mít pravidelné volnočasové aktivity; l) scházet se s přáteli/rodinou na drink/jídlo alespoň jednou měsíčně.

- **Bytová deprivace podle položek**

Procento populace postrádající jednotlivé položky základního bydlení a podle počtu chybějících položek.

Posuzovány jsou následující položky deprivace bydlení:

- netěsná střecha, vlhké stěny/podlahy/základy nebo hniloba okenních rámců nebo podlahy;
- v bytě není vana ani sprcha;
- chybějící splachovací toaleta umístěná uvnitř obydlí určená výhradně k použití domácností;
- příbytek je příliš tmavý.

- **Míra nadměrného zatížení náklady na bydlení**

Procento populace žijící v domácnosti, kde celkové náklady na bydlení (bez příspěvků na bydlení) představují více než 40 % celkového disponibilního příjmu domácnosti (bez příspěvků na bydlení).

1. Přehled dostupných datových zdrojů a jejich využití

Náklady na bydlení zahrnují platby úroků z hypotéky (bez případné daňové úlevy) pro vlastníky a platby nájemného (bez příspěvku na bydlení) pro nájemce.

Zahrnují také stavební pojištění, povinné služby a poplatky, pravidelnou údržbu a opravy, daně a náklady na služby (voda, elektřina, plyn a topení).

Nezahrnují kapitálové splátky u hypotéky.

Příspěvky na bydlení zahrnují příspěvky na pronájem (současně příjmově testované dávky poskytované veřejnými orgány nájemníkům, poskytované přechodně nebo dlouhodobě, za účelem pomoci s úhradou nákladů nájemného) a příspěvky obyvatelům – vlastníků nemovitosti (testovaná dávka poskytovaná veřejnými orgány vlastníků na pomoc úhrady / snížení nákladů na bydlení, v praxi často pomáhá při splátkách hypotéky).

- **Podíl obyvatelstva v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou (People living in households with very low work intensity – VLWI)**

Lidé žijící v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce jsou lidé ve věku 0–59 let, kteří žijí v domácnostech, kde dospělí (ve věku 18–59 let) za poslední rok odpracovali 20 % nebo méně svého celkového pracovního potenciálu.

- **Dopad sociálních transferů na snižování chudoby (Impact of social transfers [excluding pensions] on poverty reduction)**

Procentuální snížení míry rizika chudoby v důsledku sociálních transferů (vypočteno porovnáním míry ohrožení chudobou před sociálními transfery a po transferech; důchody nejsou v těchto výpočtech považovány za sociální transfery).

1.2 Údaje o dávkách nemocenského pojištění

Informace o dávkách nemocenského pojištění vedené ČSSZ poskytují přehled o vyplacených dávkách v nemoci, karanténě, při ošetřování člena rodiny. Dávky představují finanční pomoc v době nemoci, karantény, péče o člena rodiny. Nastavení, popř. úprava jejich výše, i po přechodnou dobu, může mít vliv na finanční situaci rodiny v době životní události spojené s omezením pracovní činnosti z důvodu vlastní nemoci nebo člena rodiny, karantény. Také sledování vývoje vyplacených dávek nemocenského pojištění může být dalším zdrojem monitorování schopnosti záchranné sociální sítě zmírnit sociální dopady nepříznivých životních událostí.

1.3 Data MPSV o dávkách sociální podpory a pomoci

Data MPSV obsahují výdaje a počet příjemců dávek státní sociální podpory. Poskytují informace o dávkách státní sociální podpory a péčovské péče, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na péči, dávky pro osoby se zdravotním postižením a také uživatele sociálních služeb. Analýza vývoje počtu příjemců dávek sociální podpory podle různých skupin obyvatelstva může naznačit sociálně vyloučené skupiny (podrobněji viz tabulka s ukazateli v příloze). Data představují informace za celou populaci.

1.4 Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)

Data VŠPS představují hlavní zdroj informací o vývoji trhu práce. Toto šetření zahrnuje 220 tis. osob ročně. Představuje informace o pracovní aktivitě, odvětví, profesi a také vzdělání respondentů. Obsahuje podrobnou informaci o zaměstnaných osobách: typ úvazků, postavení v zaměstnání a pracovní době. Z těchto dat tak lze zjistit pokles zaměstnanosti nebo pracovní doby podle odvětví a profese. Také lze sledovat růst nezaměstnanosti podle odvětví a profese posledního zaměstnání. Tato data mohou naznačit problémové skupiny obyvatelstva, které mají vyšší nezaměstnanost nebo nižší pracovní dobu.

1.5 Informační systém o průměrném výdělků (ISPV)

Data ISPV sledují informace o mzdách a platech zaměstnanců ve mzdové a platové sféře. Zjišťují informace skoro za celou populaci s výjimkou malých podniků do 10 zaměstnanců a OSVČ. Celkem šetření zahrnuje více než 2,5 mil. respondentů. Proto představuje nejširší zdroj dat o příjmech obyvatelstva podle odvětví, profese a úrovně vzdělání.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

S ohledem na časové zpoždění dané sběrem a zpracováním dat je možné provádět interpretace dat za dříve uplynulá období. Výsledné analýzy tak umožňují hodnotit pouze se zpožděním uplynulá období. Pro zhodnocení aktuální situace je třeba dále doplnit soubor ukazatelů o další, vhodné instrumenty (viz kapitoly dále).

2.1 Životní podmínky (EU-SILC)

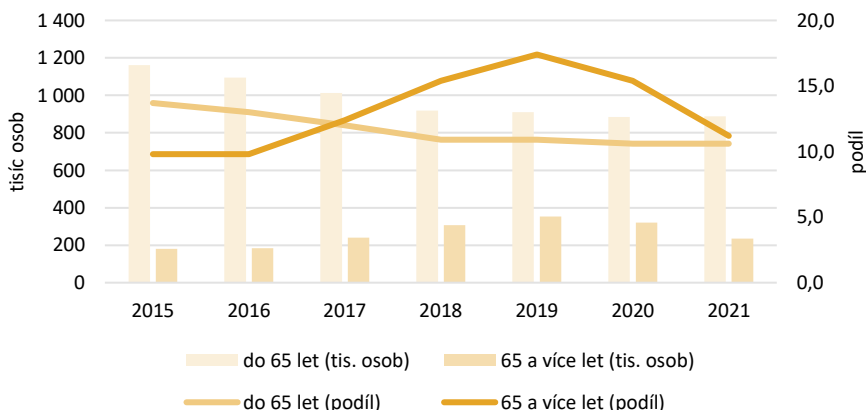
Nejnovější data publikována Eurostatem jsou za rok 2021 a prezentují příjmy a výdaje za rok 2020 na základě výsledků získaných v rámci šetření EU-SILC realizovaného v roce 2021, které zjišťovalo příjmy obyvatelstva za rok 2020. Jedná se tak o první ročník dat šetření, který ukazuje vliv covidového období na příjmy a sociální situaci obyvatelstva.

- **Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením**

Dle výsledků je v ČR 1 123 tis. osob ohroženo chudobou nebo sociálním vyloučením. Ve srovnání s rokem 2015 je to pokles o 229 tis. osob. Podíl těchto osob je 10,7 %. Meziroční pokles je tak významný a činí 82 tis. osob.

Podle věkových kohort nejvyšší míra ohrožení chudobou a sociálním vyloučením je u mladších 18 let 13,3 % a u kohorty 75 a více let 13,1 %. Během posledních pěti let tato míra chudoby nebo sociálního vyloučení klesala u mladších kohort do 65 let, ale rostla u starších kohort 65 a více let. V roce 2020 se však míra ohrožení u nejstarších kohort významně snížila.

Graf č. 1 Osoby ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením

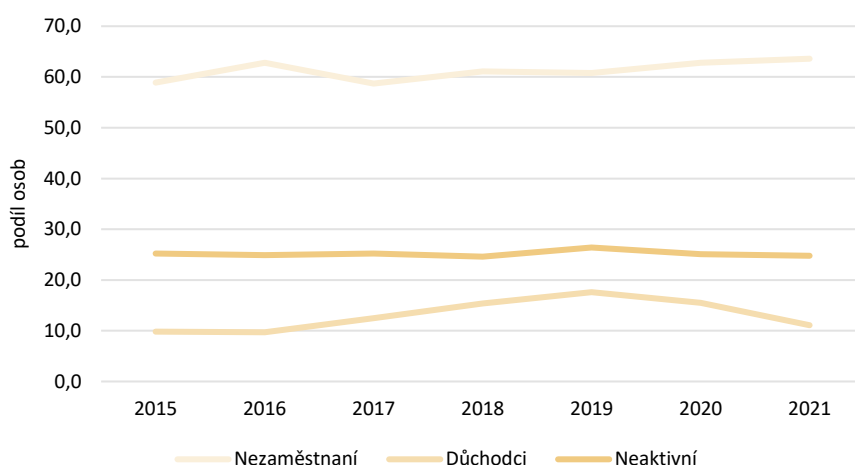

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Tato míra chudoby nebo sociálního vyloučení je vyšší u žen než u mužů. Částečně to může být vysvětleno tím, že ženy mají delší očekávanou délku života a častěji než muži zůstávají v domácnostech složené z jedné osoby. Tyto domácnosti jednotlivců mají větší pravděpodobnost ohrožení chudobou.

Podle ekonomické aktivity je nejvyšší míra ohrožení chudobou a sociálním vyloučením u **nezaměstnaných**, kde činí 63,6 %, každý druhý nezaměstnaný je tak ohrožen chudobou nebo sociálním vyloučením. Vyšší míra ohrožení je u neaktivních, kde činí 24,8 %. Tedy každý čtvrtý neaktivní je ohrožen chudobou. Naopak u zaměstnaných osob tato míra činí jen 3,2 %

Graf č. 2 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle ekonomické aktivity

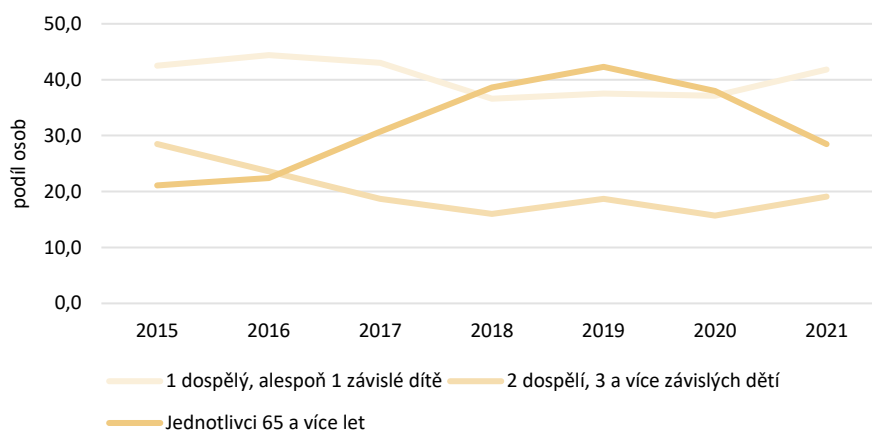

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Podle vzdělání je míra ohrožení vyšší u **osob se základním a nižším středním vzděláním**, kde činí 25,9 %. Každý čtvrtý v této skupině je ohrožen chudobou nebo sociálním vyloučením. Naopak u osob s vysokoškolským vzděláním je míra ohrožení jen 4,1 %.

Typ domácnosti má významný vliv na míru ohrožení. Nejvyšší míru ohrožení mají **jednotlivci** – 25,4 %, **neúplné rodiny, které mají vyživované děti** – 41,8 %, **úplné rodiny, které mají tři a více dětí** – 19,1 % a **jednotlivci starší 65 let** – 28,5 %. Tato míra ohrožení se snižovala v domácnostech s dětmi a zvyšovala v domácnostech jednotlivců, zejména starších 65 let. Ale v roce 2020 tomu bylo naopak. Míra ohrožení v domácnostech s dětmi mírně stoupla a u jednotlivců významně poklesla.

Graf č. 3 Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle typu domácnosti

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

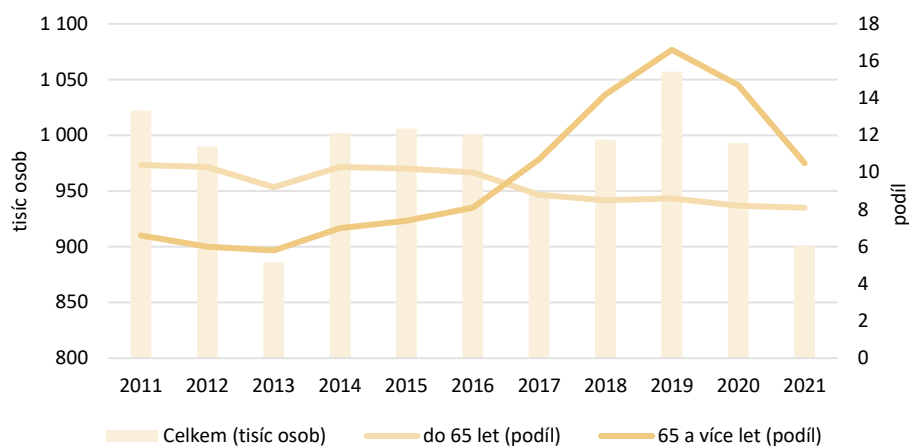
Podle klasifikace územních celků NUTS 2 využívaných při šetření Eurostatu je nejvyšší míra ohrožení v regionu Severozápad – 14 % a Moravskoslezsko – 13,8 %. Podle velikosti obce nebyl zaznamenán významný rozdíl míry ohrožení chudobou a sociálním vyloučením.

Míra ohrožení chudobou

Osoby ohrožené chudobou činí většinu skupiny ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. V roce 2021 jejich počet činil 901 tis. osob a podíl na celkovém obyvatelstvu byl 8,6 %. Tento podíl klesal u mladších skupin a rostl u starších. Ale v roce 2020 byl zaznamenán pokles míry ohrožení chudobou i u starších skupin.

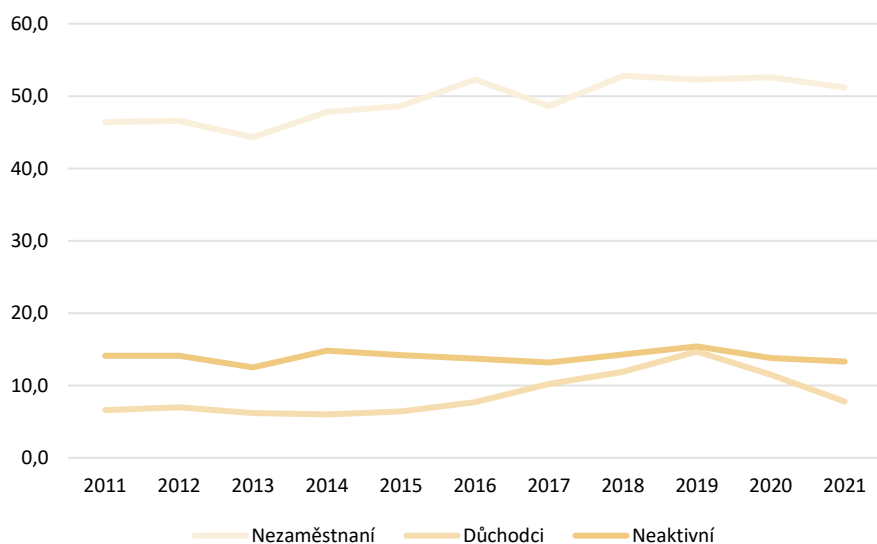
Podle ekonomické aktivity jsou nejvíce ohrožení **nezaměstnaní**, kde míra chudoby činí 51,2 % a tato míra během posledních deseti let roste. Dále jsou také ohroženi **neaktivní**, kde míra chudoby činí 13,3 %. Tato míra během posledních 10 let zůstává na stejné úrovni. V posledním ročníku byl zaznamenán pokles míry chudoby u důchodců.

Graf č. 4 Osoby ohrožené chudobou

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Graf č. 5 Míra ohrožení chudobou podle ekonomické aktivity

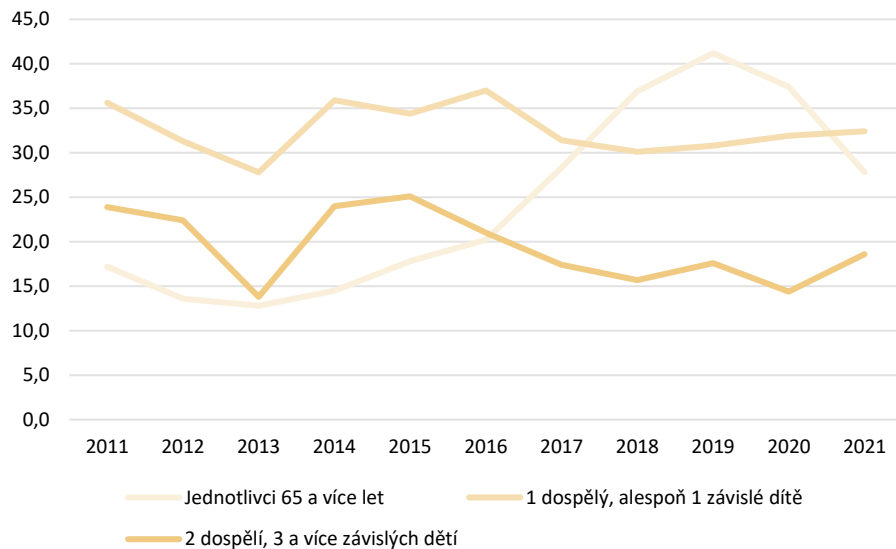
Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Podle vzdělání jsou nejvíce ohrožené osoby se **základním a nižším středním vzděláním** – 20,9 %. Podle typu domácnosti jsou nejvíce ohroženi **jednotlivci** – 21,9 %, zejména jednotlivci **starší 65 let** – 32,8 %. Taktéž ohrožené jsou **neúplné rodiny se závislými dětmi** – 32,4 %. **Úplné rodiny se třemi a více dětmi** mají také vyšší míru chudoby – 18,6 % a tento podíl klesá. Rok 2020 přinesl

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

zvýšení míry chudoby domácností s dětmi a snížení míry chudoby domácností jednotlivců, zejména jednotlivců starších 65 let.

Graf č. 6 **Míra ohrožení chudobou podle typu domácnosti**

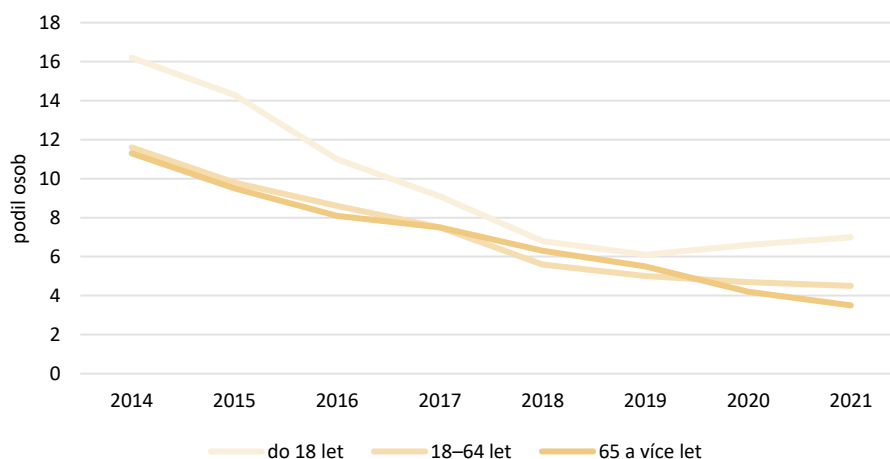
Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Podle klasifikace územních celků NUTS 2, využívaných při šetření Eurostatu, má vyšší míru chudoby Severozápad – 10,8 % a Moravskoslezsko – 12,7 %. Podle stupně urbanizace nebyly zaznamenány významné rozdíly.

- **Míra materiální a sociální deprivace**

Tato míra v roce 2021 činila jen 4,8 % a během posledních pěti let významně klesla. Pokles byl u mladých a u starších osob, ale **mladé osoby** mají obecně vyšší míru materiální a sociální deprivace než starší. Celkově pod hranicí deprivace v roce 2021 bylo 505 tis. osob.

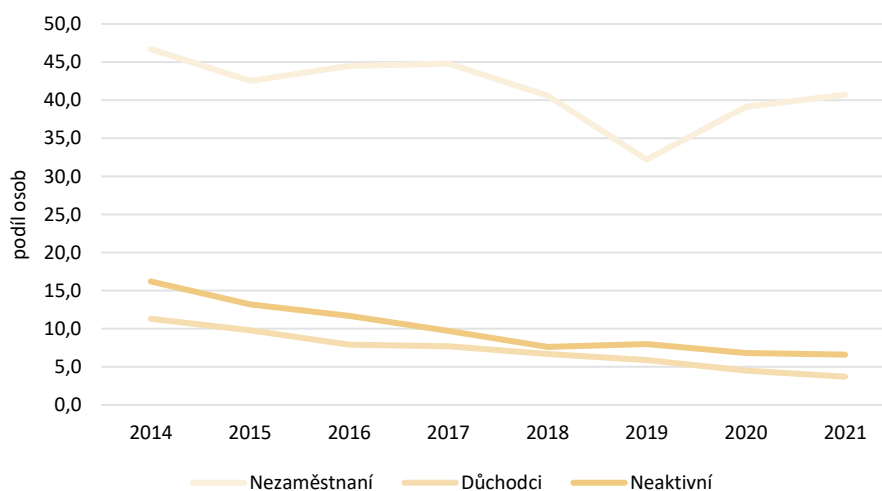
Graf č. 7 Míra materiální a sociální deprivace podle věku

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Podle ekonomické aktivity je nejvyšší míra materiální a sociální deprivace u **nezaměstnaných**, kde činí 40,7 %. U seniorů je tato míra nižší celostátní průměr a činí 3,7 %, u zaměstnaných osob činí jen 2,4 %. Vzdělání má významný vliv na míru deprivace. Míra ohrožení deprivací v případě osob se **základním a nižším středním vzděláním** dosahuje 14,4 %, zatímco míra ohrožení deprivací v případě osob s vysokoškolským vzděláním je méně než 1 %.

Graf č. 8 Míra materiální a sociální deprivace podle ekonomické aktivity

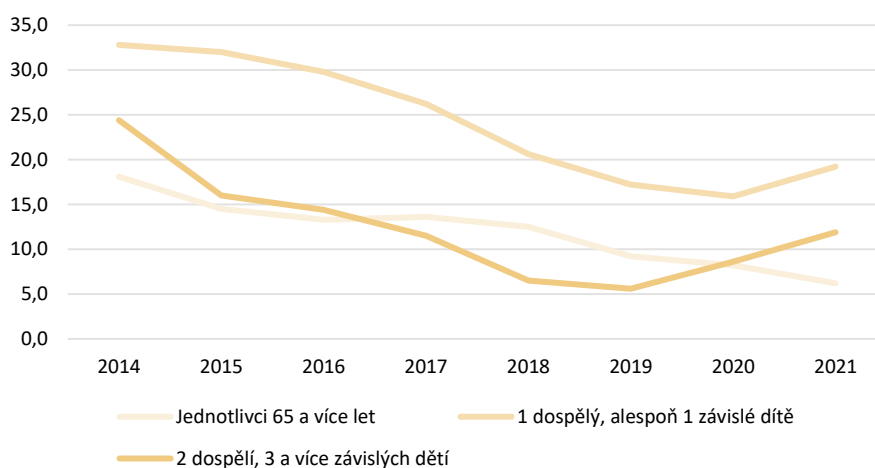

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Typ domácnosti má také významný vliv na míru deprivace. Nejvíce ohrožené jsou **neúplné rodiny se závislými dětmi**, kde míra deprivace dosahuje 19,2 %. **Úplné rodiny se třemi a více dětmi** mají míru deprivace 11,9 % a dále pak **jednotlivci**, kde je míra deprivace 7,3 %.

Graf č. 9 Míra materiální a sociální deprivace podle typu domácnosti

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

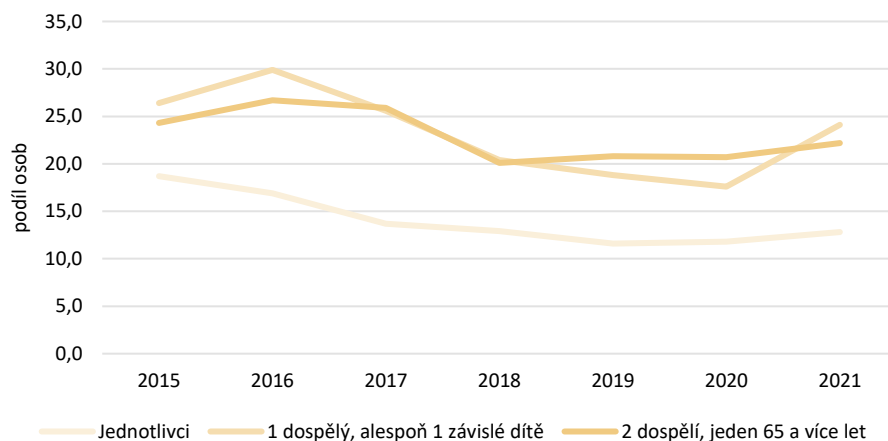
Míra deprivace úzce souvisí s mírou chudoby. U nejchudších 20 % obyvatel činí míra deprivace 17,1 %. Z této skupiny vynikají **neúplné rodiny se závislými dětmi**, kde míra deprivace činí 30 %, **úplné rodiny se třemi a více dětmi** – 30,6 % a **smíšené rodiny se dvěma a více dospělými se závislými dětmi** – 19,2 %.

- **Podíl obyvatelstva v domácnostech, kde téměř nikdo nepracuje**

Podíl obyvatelstva v domácnostech, kde téměř nikdo nepracuje, v roce 2021 činil 5,1 %. Tento podíl během posledních let klesal, ale v roce 2021 stoupl. Celkově do této skupiny patřilo 433 tis. osob.

V nejstarší skupině 60–64 let je tento podíl nejvyšší a činí 13,2 %. U nezaměstnaných osob tento podíl činí 48,5 %. U osob se základním a nižším středním vzděláním tento podíl činí 19,9 %. Typ domácnosti má také významný vliv na podíl domácností, kde téměř nikdo nepracuje. Nejvyššího podílu dosahují domácnosti samoživitelů a úplné rodiny osob starších 65 let bez dětí.

Graf č. 10 Podíl obyvatelstva v domácnostech, kde téměř nikdo nepracuje podle typu domácnosti

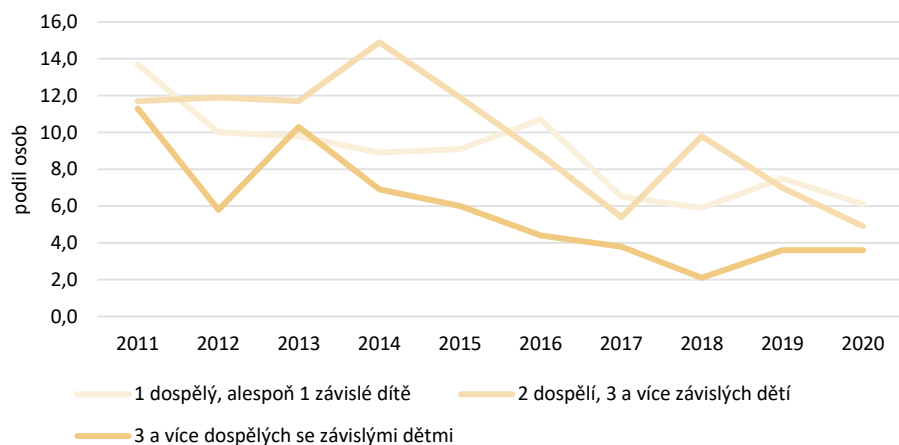

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

• Míra bytové deprivace

Míra bytové deprivace činila v roce 2020 jen 2 % a během posledních 10 let významně poklesla. Nejvíce ohrožené jsou **neúplné domácnosti se závislými dětmi** – 6,1 %, **úplné rodiny se třemi a více dětmi** – 4,9 % a **smíšené domácnosti se třemi a více dospělými se závislými dětmi** – 3,6 %. U nejhudších 20 % obyvatelstva míra bytové deprivace činí jen 3,8 %.

Graf č. 11 Míra bytové deprivace podle typu domácnosti

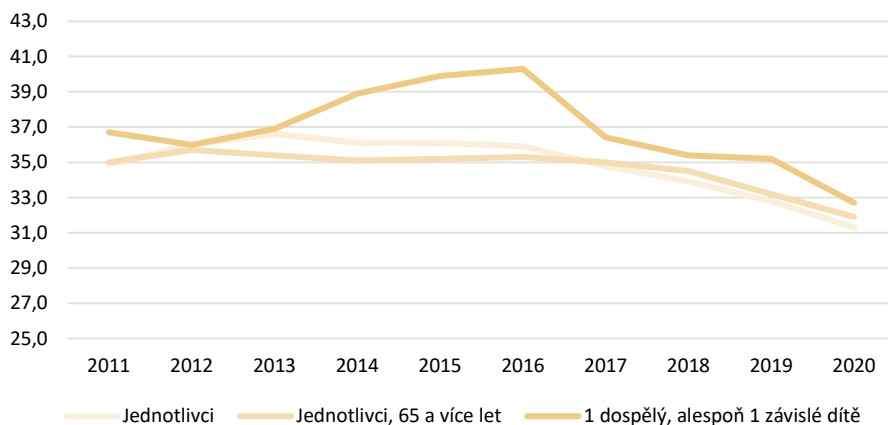

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Podíl nákladů na bydlení na disponibilním příjmu domácnosti činil v průměru 19,3 %. Ale u jednotlivců byl 31 % a u domácnosti jednoho dospělého se závisými dětmi 32,7 %.

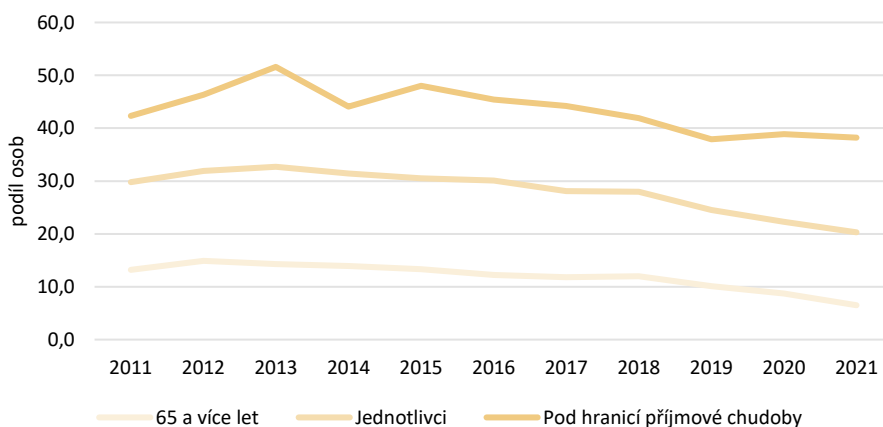
Graf č. 12 Podíl nákladů na bydlení na disponibilním příjmu domácnosti podle typu domácnosti

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

Zátěžová hranice nákladů na bydlení postihuje 6,5 % obyvatelstva. U osob starších 65 let je na celostátním průměru, u jednotlivců na 20,3 %. Vyšší je ve velkých městech – 10,1 %. U osob pod hranicí chudoby je zátěžová hranice nákladů na bydlení až 38,2 %

Graf č. 13 Zátěžová hranice nákladů na bydlení podle různých skupin

Zdroj dat: data EU-SILC 2021, vlastní zpracování

- **Dopad sociálních transferů na snižování chudoby**

Sociální transfery v průměru snižují míru chudoby o 46,6 %. Tento vliv je vyšší u mužů – 51,7 % než u žen – 42,9 %.

Míra ohrožení chudobou před sociálními transfery (důchody jsou vyloučeny) by byla celých 16,1 %. Po sociálních transferech činí míra chudoby jen 8,6 %. Dopad sociálních transferů je přibližně stejný pro mladší a starší osoby.

Podle typu domácnosti je vliv sociálních transferů významnější v **domácnostech se závisými dětmi** – 51 % než v bezdětných domácnostech – 40 %. Nejvyšší vliv je v **úplných rodinách s jedním nebo dvěma dětmi** – 59 %. V úplných rodinách se třemi a více dětmi tento vliv činí 41 %. Sociální transfery snižují míru chudoby samoživitelů z 43 % na 32 %, u jednotlivců z 27 % na 22 %, v úplných rodinách se třemi a více dětmi z 31 % na 19 % a v rodinách se dvěma dětmi ze 17 % na 7 %.

Shrnutí výsledků

Navzdory covidovému období **míra chudoby a sociálního vyloučení v ČR v roce 2020 významně klesla**. Počet osob pod hranicí chudoby a sociálního vyloučení klesl z 1 205 tis. v roce 2019 na 1 123 tis. v roce 2020. V absolutní hodnotě pokles činí 82 tis. osob. **Pod hranicí chudoby a sociálního vyloučení je tak jen každý desátý obyvatel ČR**. Sledovat lze **ale významné rozdíly podle různých skupin** obyvatelstva. **Nejvíce** jsou **ohroženi nezaměstnaní**, kdy jich je víc než polovina pod hranicí chudoby. Ohroženi jsou také **neaktivní**, kde každý čtvrtý je pod hranicí chudoby. Dále také **osoby s nižším vzděláním**, kdy je také každý čtvrtý pod hranicí chudoby. Více než průměrně jsou ohroženi **jednotlivci (25 %)**, **samoživitelé (40 %)** a **rodiny se třemi a více dětmi (19 %)**.

Do roku 2019 se situace u mladších skupin zlepšovala a u starších skupin zhoršovala. Ale v roce 2020 došlo ke změně a situace se mírně zhoršila pro mladší a významně zlepšila pro starší skupiny. Taktéž došlo ke změně u rodin s dětmi a bez dětí. Jestliže se **do roku 2019 situace zlepšovala u rodin s dětmi a zhoršovala u rodin bez dětí**, v roce 2020 tomu bylo **naopak: zlepšení pro rodiny bez dětí a zhoršení pro rodiny s dětmi**.

V roce 2020 se také významně zvýšil dopad sociálních transferů na snižování chudoby. Zejména tento vliv je **významný pro jednotlivce, samoživitele a rodiny se třemi a více dětmi**. Nejvyšší míra chudoby je u samoživitelů a sociální transfery ji snižují z 43 % na 32 %. Dále u rodin se třemi a více dětmi sociální transfery snižují míru chudoby z 31 % na 19 %, u jednotlivců z 27 % na 22 %, u domácností s dětmi z 19 % na 9 %. **Sociální transfery tak snižují míru chudoby na polovinu, přičemž v roce 2019 sociální transfery snižovaly míru chudoby jen na 40 %**. Během covidového období se tak **význam sociálních transferů významně zvýšil**.

2.1.1 Analýza skupin osob pod hranicí chudoby (data EU-SILC)

Ve skupině osob ohrožených chudobou jsou jasně viditelné tři podskupiny:

- zaměstnaní s nízkými příjmy;
- nezaměstnaní;
- senioři.

Každá z těchto skupin je speciální a má jiné důvody chudoby. Je tak třeba zanalyzovat každou z těchto skupin zvlášť a porovnat je s odpovídající skupinou, která není ohrožena chudobou. Tedy porovnat zaměstnané pod hranicí chudoby se zaměstnanými nad hranicí chudoby, nezaměstnané pod a nad hranicí chudoby a obdobně i skupinu osob v důchodu nalézající se pod a nad hranicí chudoby. Nezaměstnaní jsou dále porovnání se skupinou zaměstnaných.

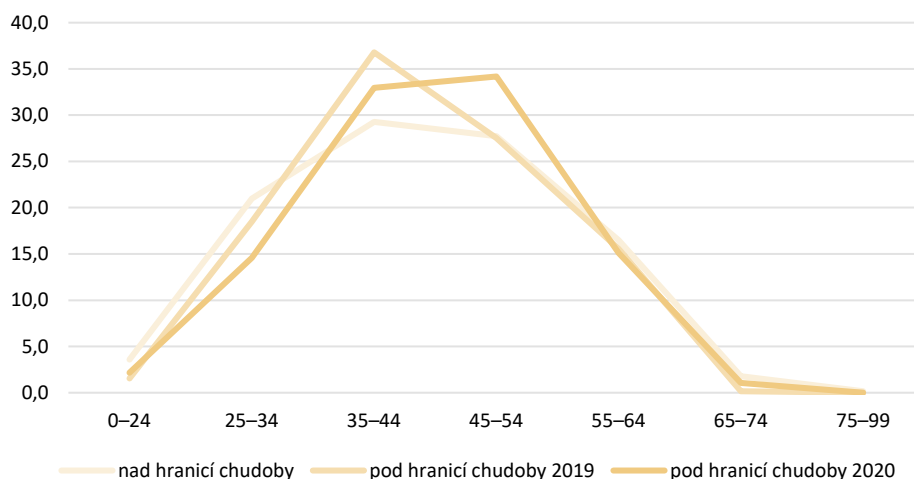
Sledovány jsou vybrané charakteristiky těchto skupin s cílem hledání důvodů chudoby. Zvoleny jsou následující charakteristiky seskupené do čtyř skupin:

- charakteristiky osoby (věk, vzdělání, pohlaví);
 - charakteristiky trhu práce (kraj, velikost obce, zaměstnání, odvětví);
 - charakteristiky domácnosti (druh domácnosti, počet členů, počet dětí, počet pracujících);
 - zdravotní stav a péče o příbuzné (zdravotní stav, počet příbuzných vyžadujících péči).
- **Zaměstnaní s nízkými příjmy**

I. Charakteristiky osoby

Věkové složení skupiny chudých se lehce změnilo mezi lety 2019 a 2020 a došlo ke zvýšení počtu chudých ve skupině 45 až 54 let. Právě tyto dvě skupiny středního věku 35 až 44 a 45 až 54 let jsou více zastoupeny mezi chudými pracujícími než mezi pracujícími s dostatečným příjmem.

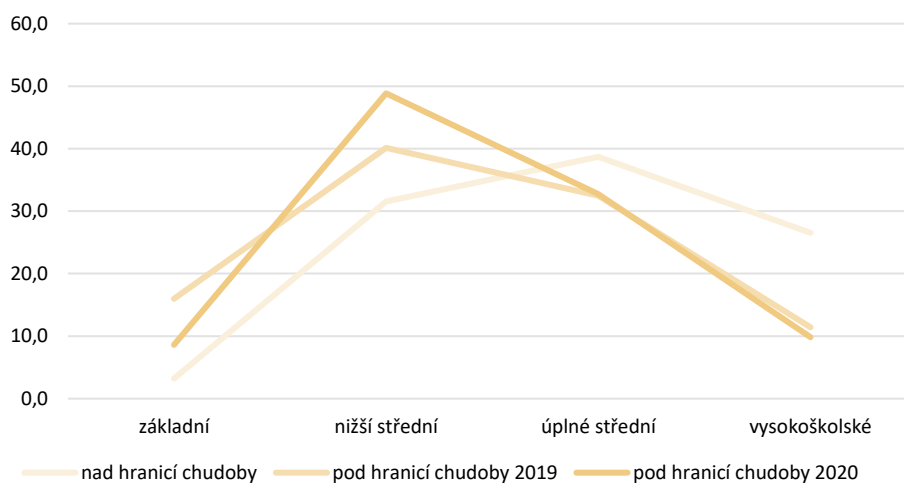
Graf č. 14 Míra chudoby zaměstnaných podle věku (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Ve skupině chudých jsou více zastoupeni **pracující se základním a nižším středním vzděláním**. Naopak pracující s úplným středním a vysokoškolským vzděláním do skupiny chudých spadají méně často. **Covidové období přineslo ještě větší zvýšení počtu chudých mezi pracujícími s nižším středním vzděláním**, přičemž počet chudých s úplným středním a vysokoškolským vzděláním se nezměnil.

Graf č. 15 Míra chudoby zaměstnaných podle vzdělání (2019–2020)

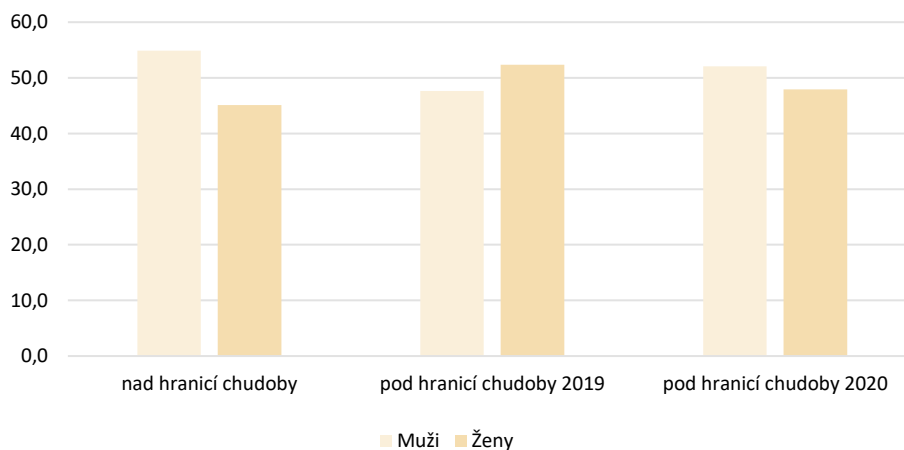

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

U zaměstnaných s dostatečným příjmem převažují muži. Mezi chudými v roce 2019 převažovaly ženy, ale v roce 2020 se tato situace změnila a muži začali převažovat i mezi chudými.

Graf č. 16 Míra chudoby zaměstnaných podle pohlaví (2019–2020)

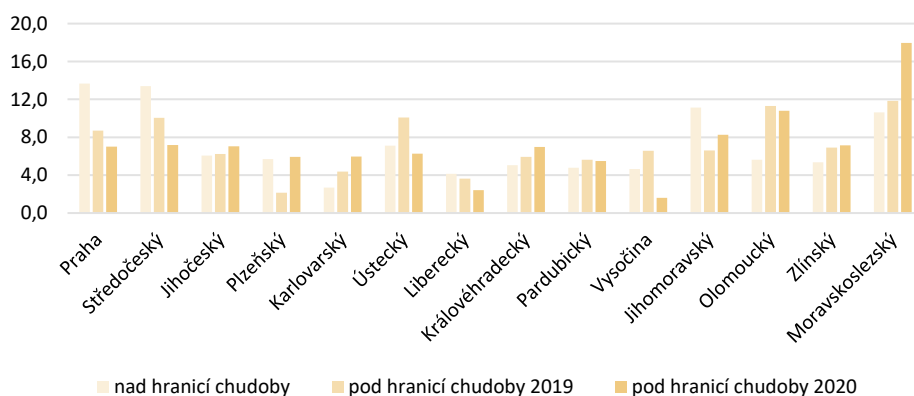

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

II. Charakteristiky trhu práce

Největší podíl pracujících s dostatečným příjmem je v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji, přičemž podíl chudých v Jihomoravském kraji o něco vzrostl a v Praze a Středočeském kraji dokonce poklesl. Významně se zvýšil podíl chudých pracujících v Plzeňském, Karlovarském a Moravskoslezském kraji.

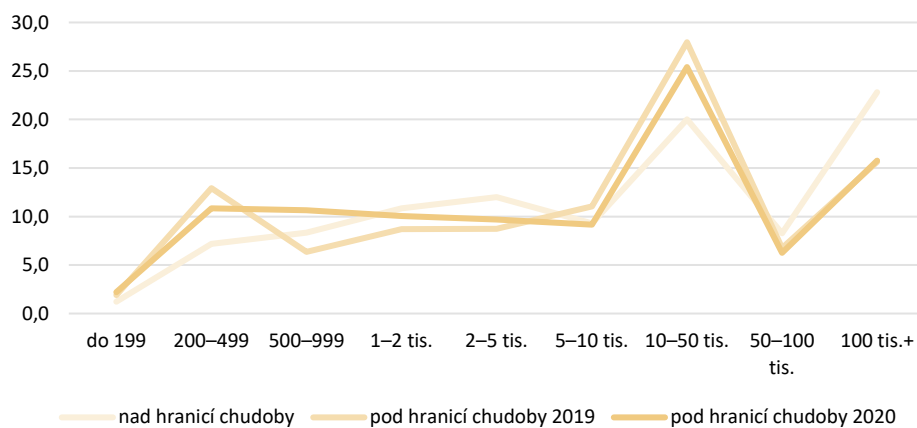
Graf č. 17 Míra chudoby zaměstnaných podle krajů (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Podle velikosti obce jsou chudí pracující více zastoupeni v obcích s 200 až 500 osobami a v malých městech s 10 až 50 tis. obyvateli.

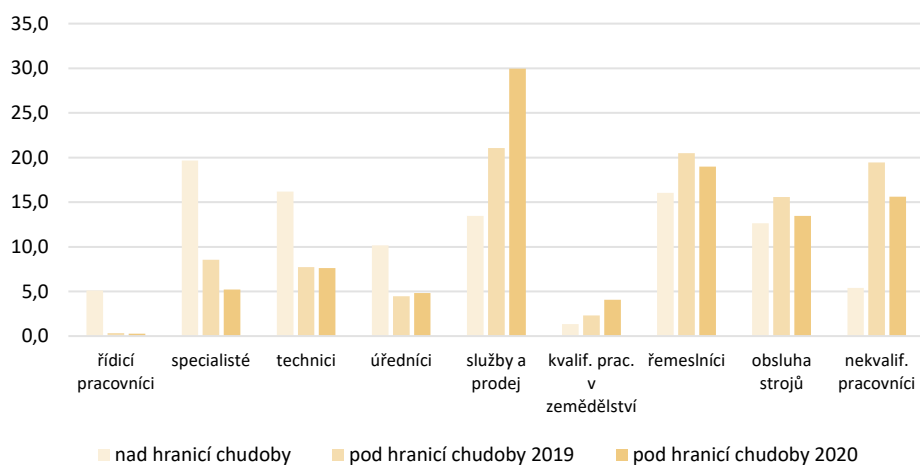
Graf č. 18 Míra chudoby zaměstnaných podle velikosti obce (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Počet **chudých zaměstnaných se významně zvýšil v profesích služeb a prodeje**. Vysoký podíl chudých pracujících je také v případě řemeslníků, obsluhy strojů a nekvalifikovaných pracovníků, ale jejich podíl se v roce 2020 snížil s ohledem na zvýšení počtu ve službách a prodeji.

Graf č. 19 Míra chudoby zaměstnaných podle profese (2019–2020)

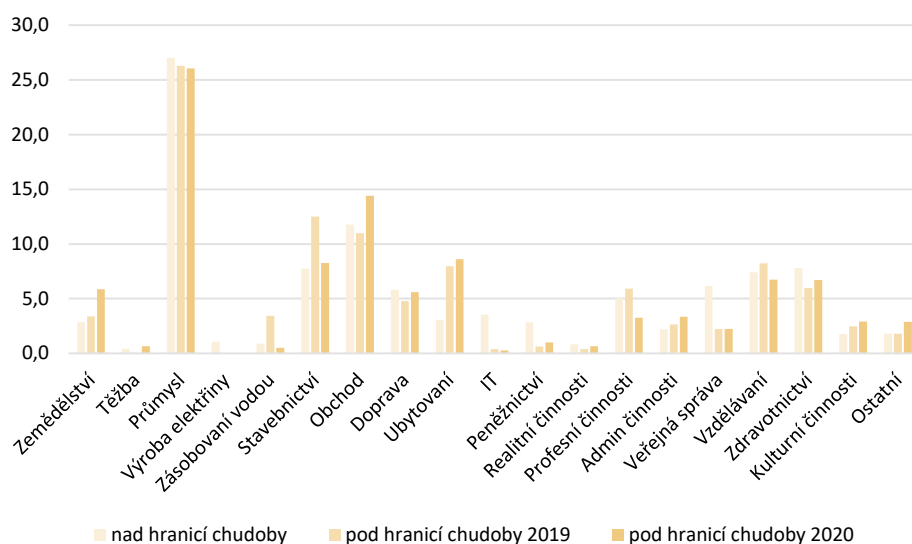

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Podle odvětví největší **nárůst chudých pracujících** byl, samozřejmě, v **obchodě a ubytování** a také v **zemědělství**. K poklesu chudých pracujících došlo jen v průmyslu, stavebnictví a profesních činnostech.

Graf č. 20 Míra chudoby zaměstnaných podle odvětví (2019–2020)

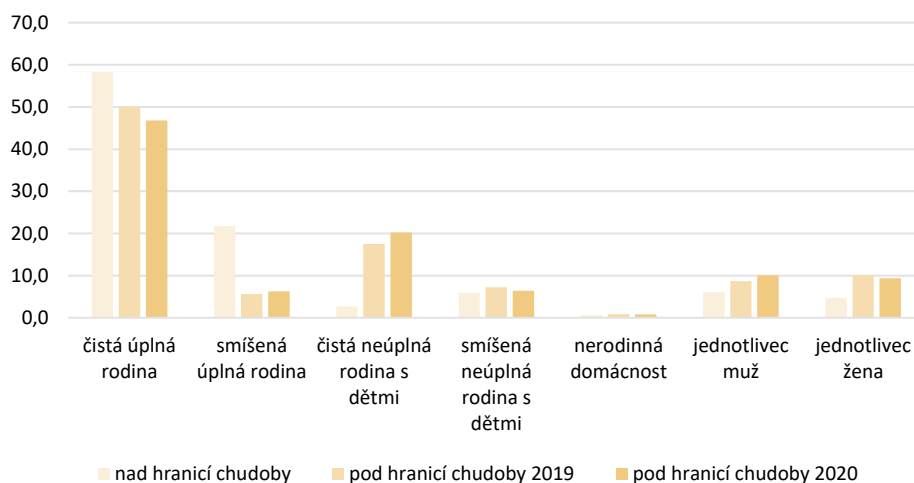

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

III. Charakteristiky domácnosti

Z pohledu charakteristik domácnosti počet chudých pracujících stoupl u čistých **neúplných rodin s dětmi** – jsou to matky a otcové samoživitelé, u kterých byla úroveň chudoby vysoká i před covidovým obdobím. Taktéž vysoká úroveň chudoby je u **pracujících jednotlivců** muži a žen. Naopak počet chudých pracujících v čistých úplných rodinách v roce 2020 klesl.

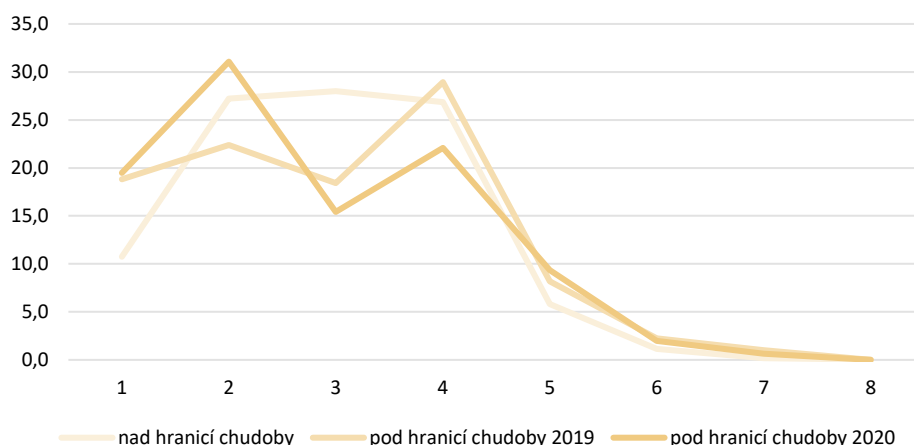
Graf č. 21 Míra chudoby zaměstnaných podle druhu domácnosti (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Z pohledu počtu osob v domácnosti mezi chudými pracujícími jsou více zastoupeni **jednotlivci**. V roce 2020 se významně zvyšuje podíl dvoučlenných domácností mezi chudými pracovníky. Naopak počet chudých zaměstnanců v domácnostech s 3 až 4 osobami se snižuje.

Graf č. 22 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)

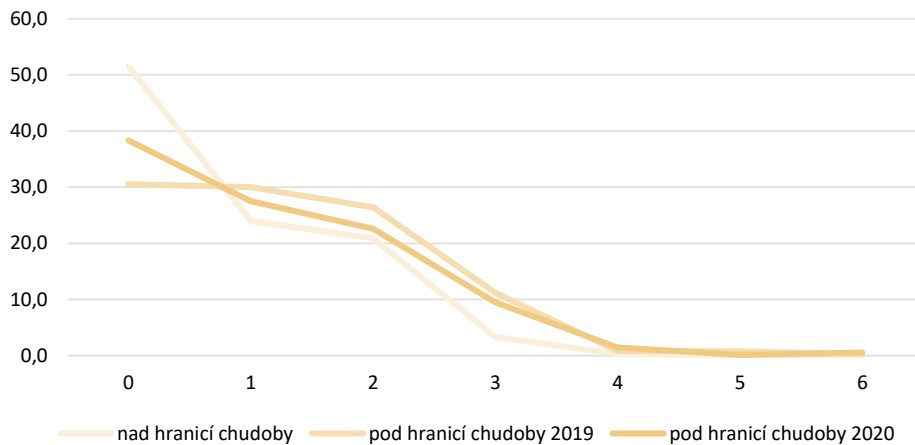

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

U zaměstnanců, kteří mají děti, je podíl chudých vyšší než u bezdětných. Ale zvýšení rodičovského příspěvku v roce 2020 ze 220 tis. na 300 tis. Kč tuto situaci významně zlepšilo.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

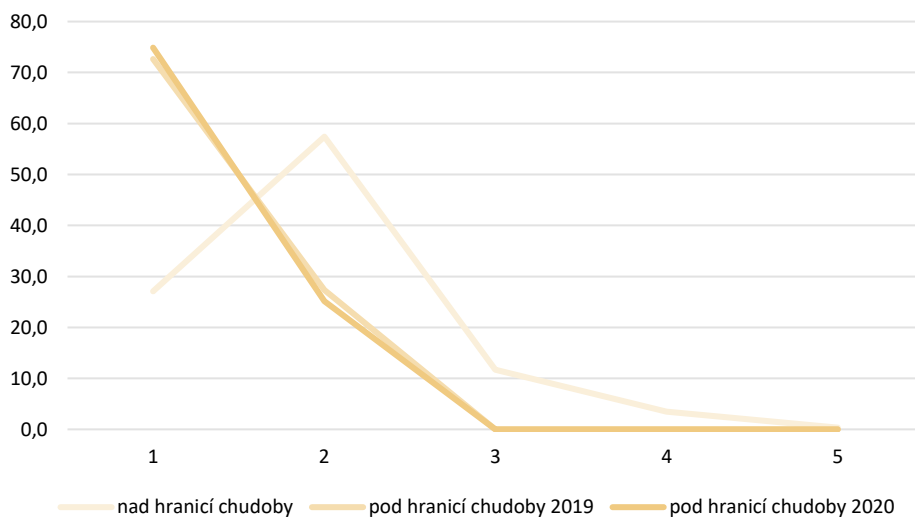
Graf č. 23 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu dětí v domácnosti (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Počet pracujících osob v domácnosti je nejdůležitějším faktorem, zda tato domácnost bude chudá, nebo ne. Většina chudých pracujících bydlí v domácnostech, kde pracuje jen jedna osoba. Naopak většina pracujících s dostatečným příjmem bydlí v domácnostech, kde pracují dvě a více osob. Tato situace se mezi lety 2019 a 2020 nezměnila.

Graf č. 24 Míra chudoby zaměstnaných podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)

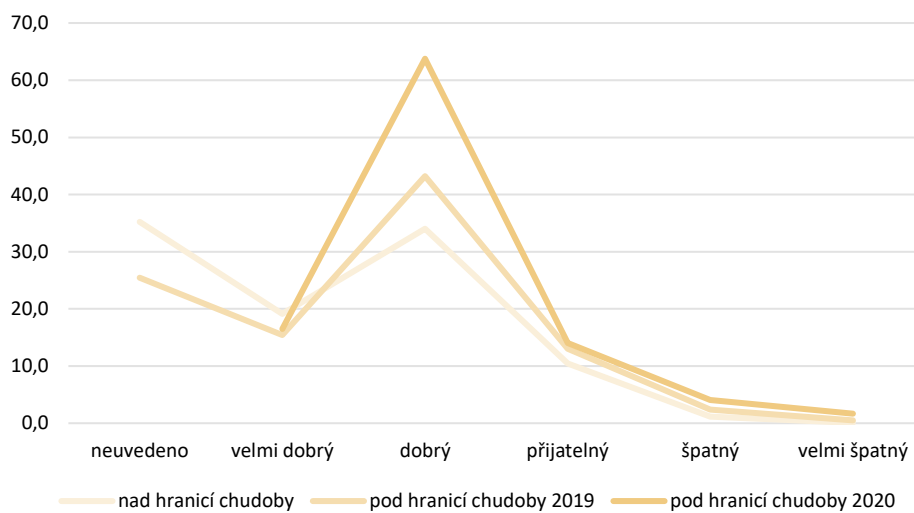

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

IV. Zdravotní stav a péče o příbuzné

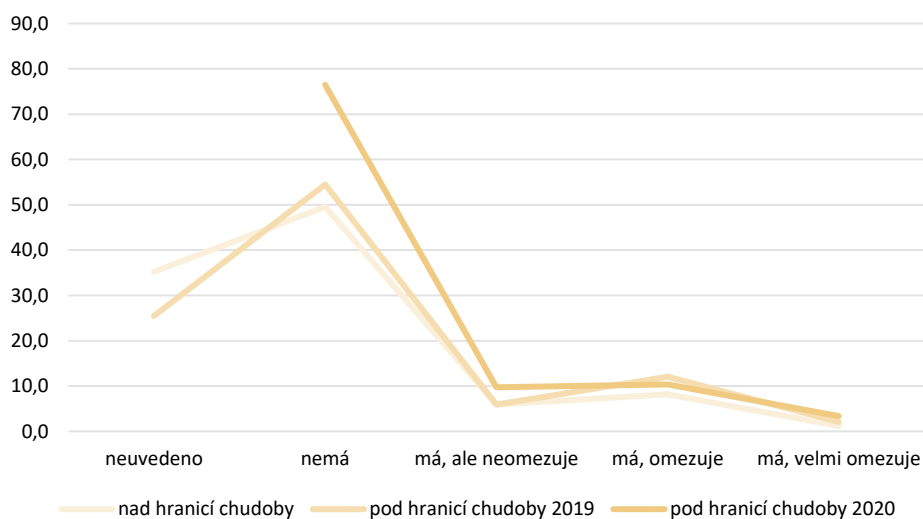
Zdravotní stav a péče o příbuzné v případě zaměstnaných osob nemají významný vliv. Většina z nich má dobrý zdravotní stav.

Graf č. 25 Míra chudoby zaměstnaných podle zdravotního stavu (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Graf č. 26 Míra chudoby zaměstnaných podle zdravotního problému (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

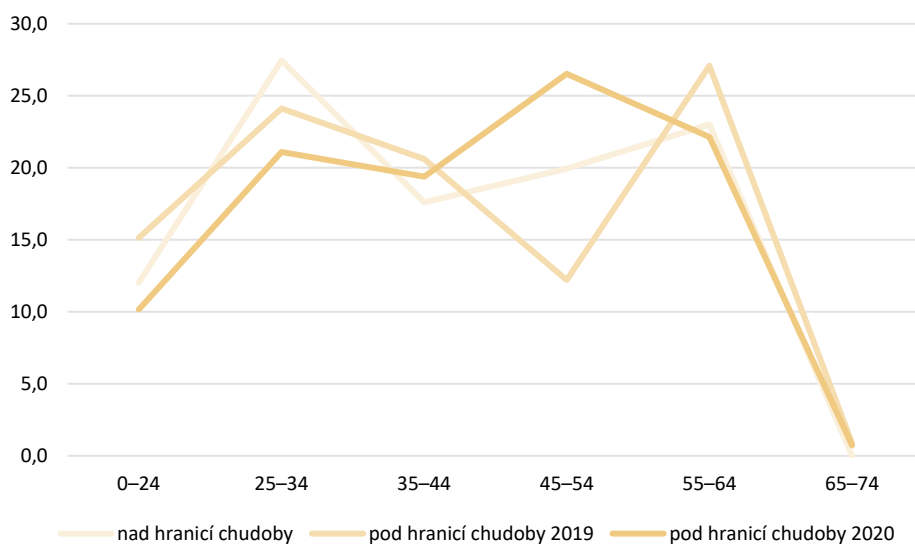
2. Interpretace hlavních zjištění z dat

• Nezaměstnaní

I. Charakteristiky osoby

Ve skupině chudých nezaměstnaných v roce 2020 došlo k významnému zvýšení počtu ve skupině 45 až 54 let. V roce 2019 byla tato věková skupina nejméně ohrožená chudobou, v roce 2020 naopak nejvíce.

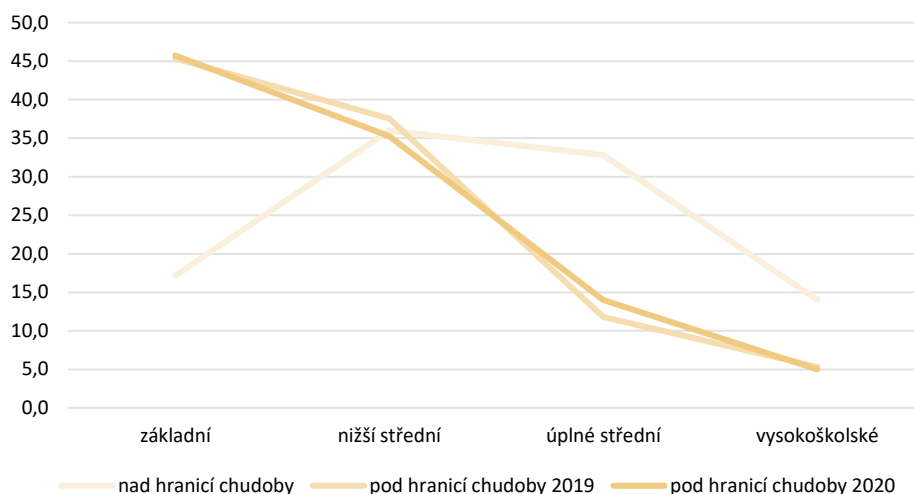
Graf č. 27 Míra chudoby nezaměstnaných podle věku (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Vzdělání nezaměstnaných je ten nejdůležitější faktor, který rozhoduje, zda osoba bude chudá, nebo ne, takže **nezaměstnaní se základním vzděláním** jsou ve skupině chudých daleko více zastoupeni. Naopak nezaměstnaní s úplným středním a vysokoškolským vzděláním jsou zastoupeni mezi chudými daleko méně.

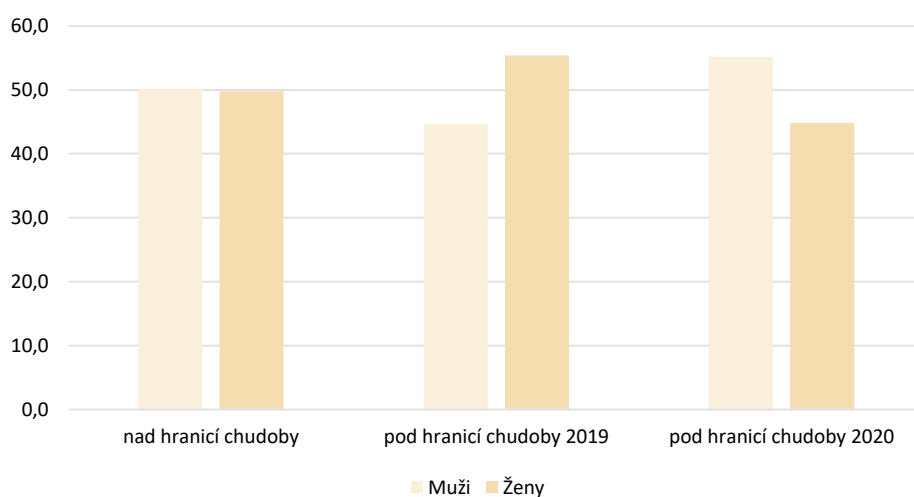
Graf č. 28 Míra chudoby nezaměstnaných podle vzdělání (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Stejně tak jako u chudých zaměstnaných došlo u nezaměstnaných pod hranicí chudoby ke zvýšení podílu mužů. V roce 2019 v této skupině dominovaly ženy, v roce 2020 tomu bylo naopak, větší byl počet mužů.

Graf č. 29 Míra chudoby nezaměstnaných podle pohlaví (2019–2020)

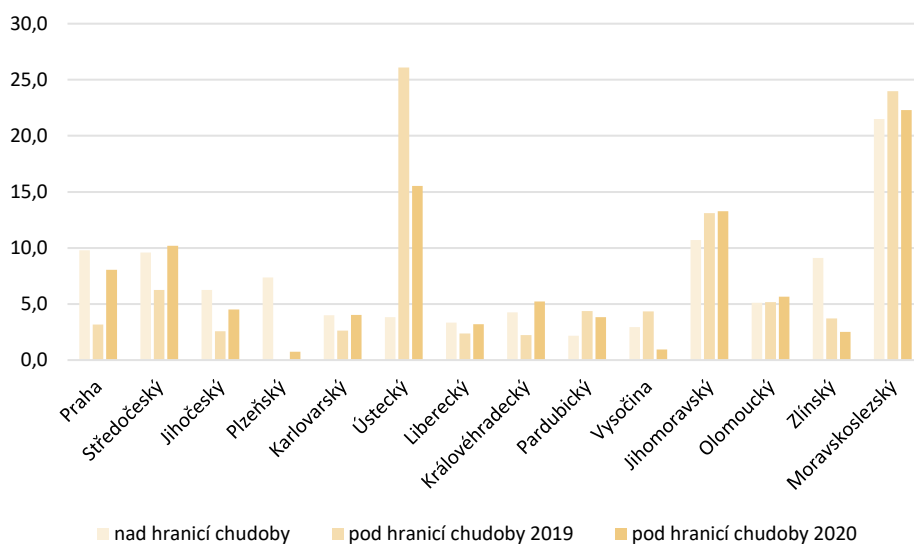
Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

II. Charakteristiky trhu práce

Podle krajů je podíl chudých nezaměstnaných úplně největší v Ústeckém, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji. Dohromady tyto tři kraje mají 65 % všech chudých nezaměstnaných, přičemž čtvrtina všech chudých nezaměstnaných je v Ústeckém kraji. Kupodivu se v roce 2020 počet chudých nezaměstnaných v těchto krajích snížil. Naopak vzrostl počet chudých nezaměstnaných v Praze, Středočeském, Jihočeském a Královéhradeckém kraji.

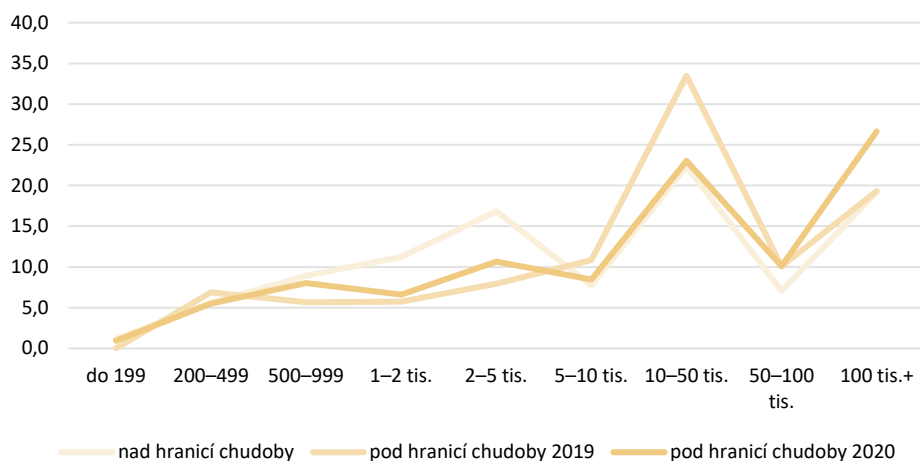
Graf č. 30 Míra chudoby nezaměstnaných podle krajů (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Podle velikosti obce jsou chudí nezaměstnaní více zastoupeni v malých městech s 10 až 15 tis. obyvateli a ve velkých městech se 100+ tis. obyvateli.

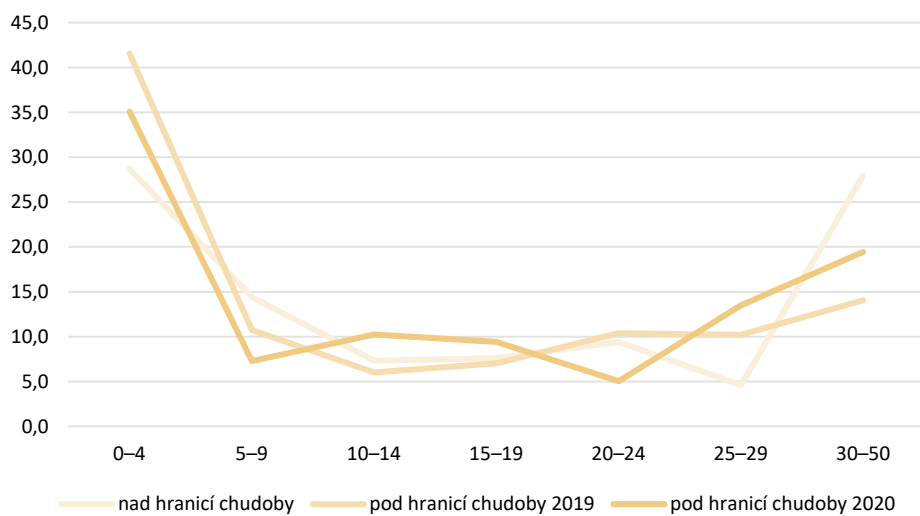
Graf č. 31 Míra chudoby nezaměstnaných podle velikosti obce (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Podle počtu odpracovaných let ve skupině chudých nezaměstnaných převažují ti, kteří mají jen 0 až 4 let praxe.

Graf č. 32 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu odpracovaných let (2019–2020)

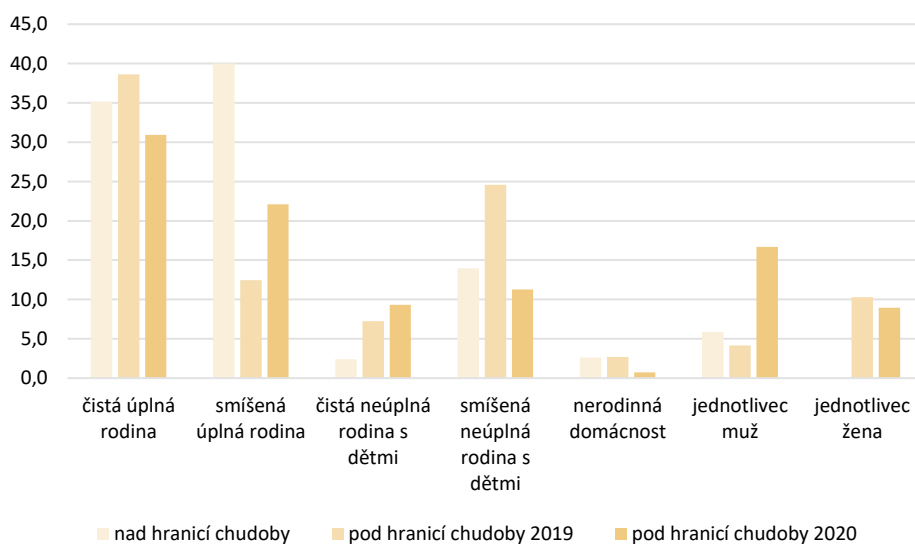
Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

III. Charakteristiky domácnosti

Nezaměstnaní, kteří bydlí v domácnostech s nedostatečným příjmem, jsou většinou v čistých nebo smíšených úplných rodinách. Jsou to rodiny, kde jeden z manželů je zaměstnán a druhý nezaměstnán, ale příjem pracujících osob domácnosti je dostatečný pro celou domácnost. Když je rodina neúplná a skládá se z **jednotlivce** nebo z **jedné dospělé osoby s dětmi** a tato jedna osoba je nezaměstnaná, tato domácnost nemůže mít dostatečný příjem. V těchto domácnostech v roce 2020 také došlo ke zvýšení počtu chudých. Chudí nezaměstnaní jsou také v čistých úplných rodinách a smíšených neúplných rodinách. Ale v těchto rodinách jejich počet klesá, protože v nich je aspoň jeden pracující.

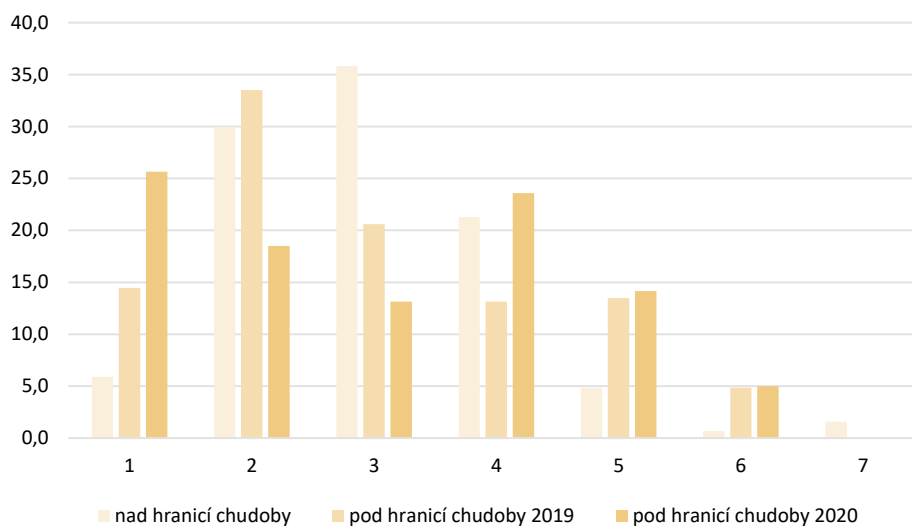
Graf č. 33 Míra chudoby nezaměstnaných podle druhu domácnosti (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Počet chudých nezaměstnaných vzrostl u **jednotlivců** a také **v domácnostech se čtyřmi členy**. Naopak ve dvou- a tříčlenných domácnostech počet chudých nezaměstnaných klesl.

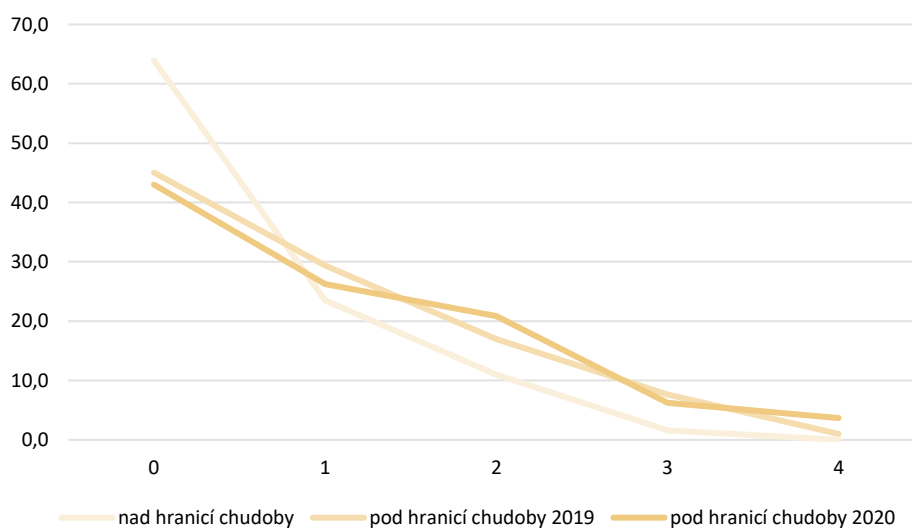
Graf č. 34 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Chudí nezaměstnaní jsou častěji v domácnostech s dvěma a více dětmi.

Graf č. 35 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu dětí v domácnosti (2019–2020)

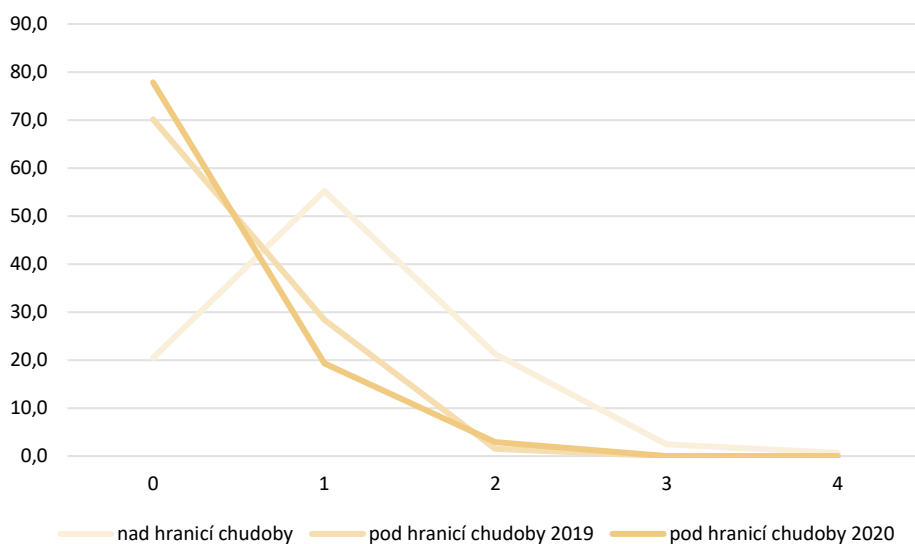

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Počet pracujících v domácnosti je velmi významný faktor pro nezaměstnané členy. Když nikdo nepracuje, pak nezaměstnaní v této domácnosti jsou velmi ohroženi chudobou. Naopak v domácnostech, kde je aspoň jeden pracující, celá domácnost včetně nezaměstnaných členů většinou není ohrožena chudobou.

Graf č. 36 Míra chudoby nezaměstnaných podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)

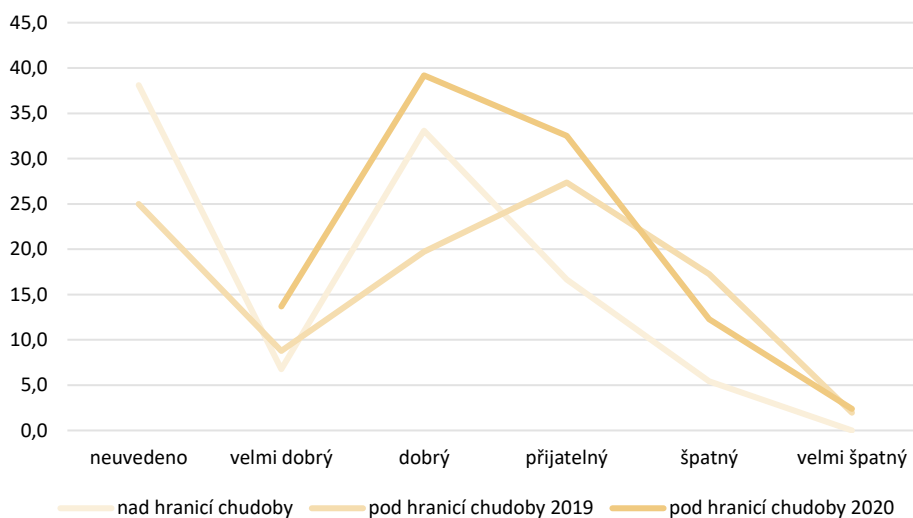

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

IV. Zdravotní stav a péče o příbuzné

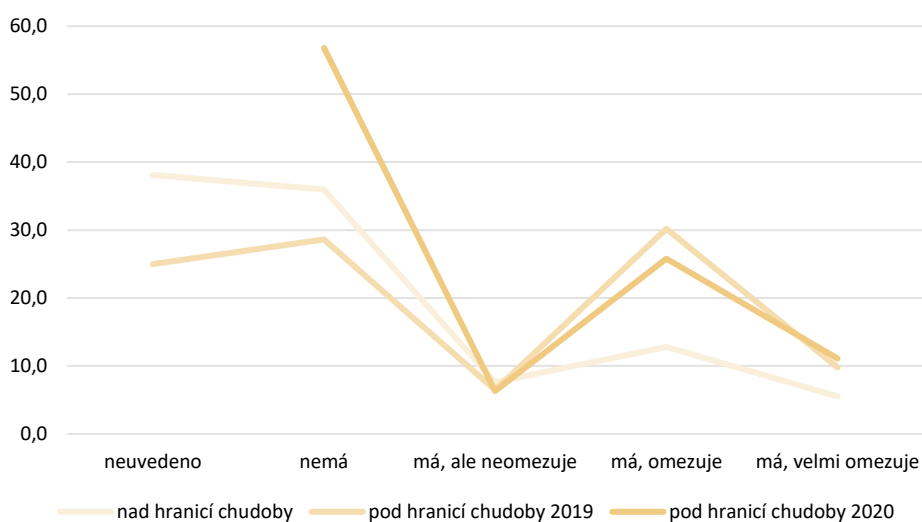
Když srovnáme nezaměstnané pod hranicí chudoby a nad ní, pak ta první skupina má **horší zdravotní stav** než druhá. Taktéž zdravotní problémy se častěji vyskytují u **chudých nezaměstnaných** než u nezaměstnaných s dostatečným příjmem. Zdravotní stav osob proto zčásti vysvětluje chudobu v této skupině.

Graf č. 37 Míra chudoby nezaměstnaných podle zdravotního stavu (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

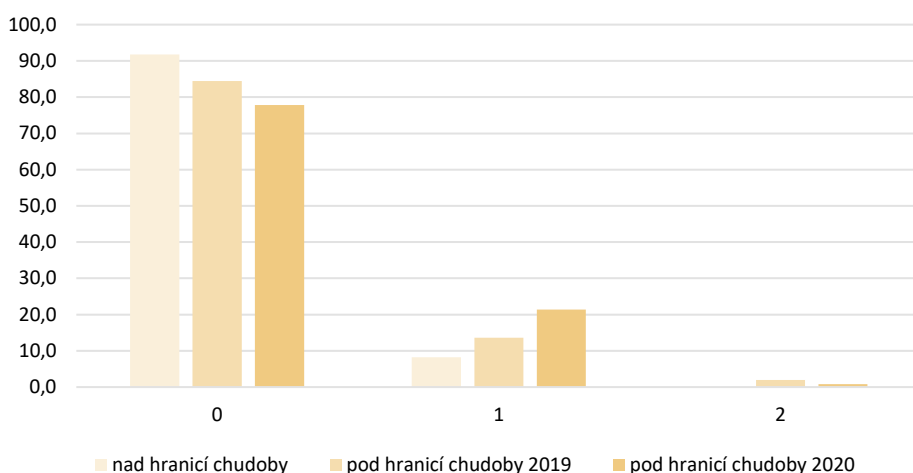
Graf č. 38 Míra chudoby nezaměstnaných podle zdravotního problému (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Také se zvýšil počet chudých nezaměstnaných, kteří pečují o své příbuzné. **Péče o zdravotně postižené a starší osoby je další důvod chudoby nezaměstnaných.**

Graf č. 39 Míra chudoby nezaměstnaných pečujících o příbuzné osoby v závislosti na jejich počtu (2019–2020)

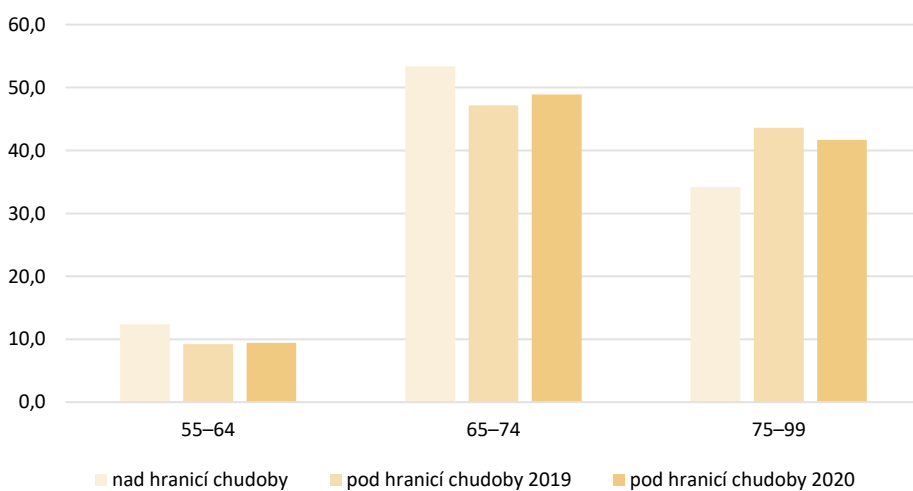
Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

- **Senioři**

I. Charakteristiky osoby

Ve skupině chudých seniorů je více zastoupena **nejstarší skupina 75 a více let** ve srovnání se seniory, kteří mají dostatečný příjem. **Pandemie covidu-19 neměla významný vliv na věkové složení chudých seniorů.**

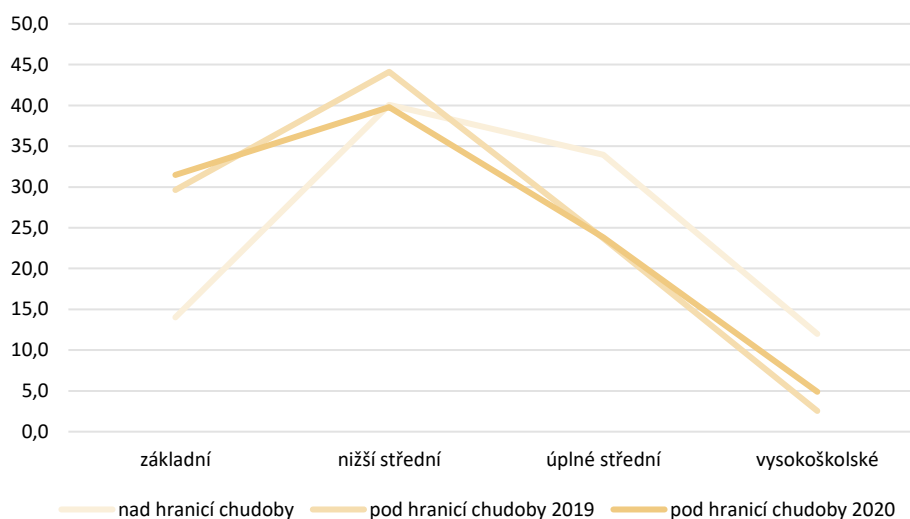
Graf č. 40 Míra chudoby seniorů podle věku (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Vzdělání seniorů má významný vliv na jejich příjmy. Mezi chudé seniory patří osoby se základním a nižším středním vzděláním. Senioři s úplným středním a vysokoškolským vzděláním patří většinou do skupiny s dostatečným příjmem. Vyšší úroveň vzdělání seniorů umožňuje mít vyšší platy během jejich pracovního života a také vyšší úroveň důchodu ve stáří.

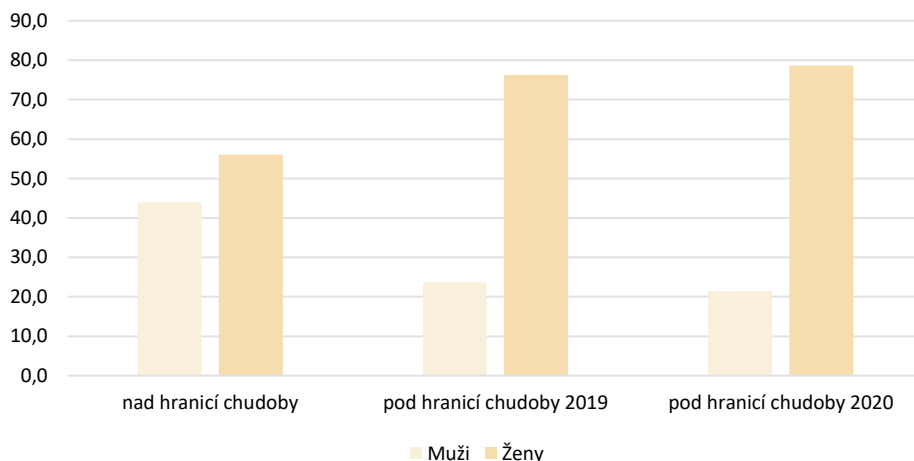
Graf č. 41 **Míra chudoby seniorů podle vzdělání (2019–2020)**

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Jestliže u seniorů s dostatečnými příjmy je podíl žen jen o něco vyšší než mužů, u **seniorů pod úrovní chudoby je podíl žen třikrát vyšší než u mužů**. Je to dáno tím, že očekávaná délka života je u žen vyšší než u mužů a ve stáří ženy často zůstávají samotné, proto častěji spadají do skupiny ohrožené chudobou.

Graf č. 42 Míra chudoby seniorů podle pohlaví (2019–2020)

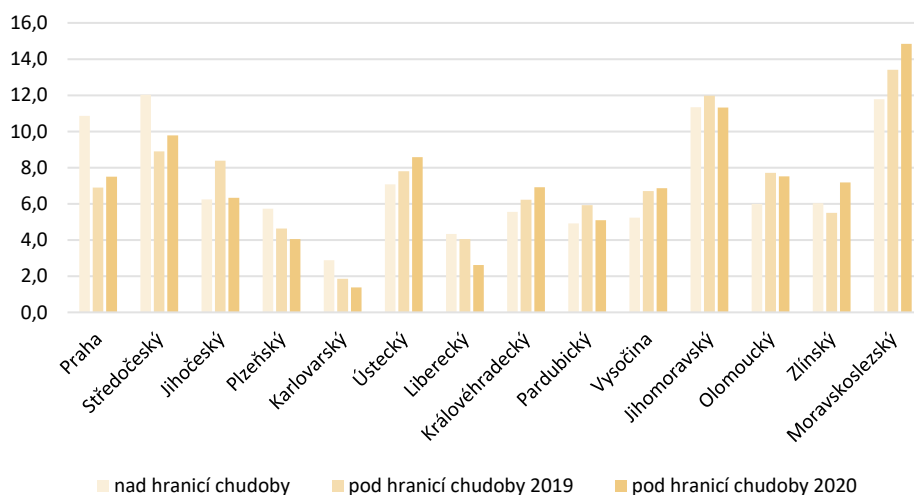

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

II. Charakteristiky trhu práce

Z krajského pohledu vidíme významné rozdíly. Například v Praze a Středočeském kraji je nižší podíl chudých seniorů než zabezpečených. V Ústeckém, Královéhradeckém a Moravskoslezském kraji je podíl chudých seniorů vyšší než zabezpečených. Ve všech těchto krajích podíl chudých seniorů v roce 2020 vzrostl.

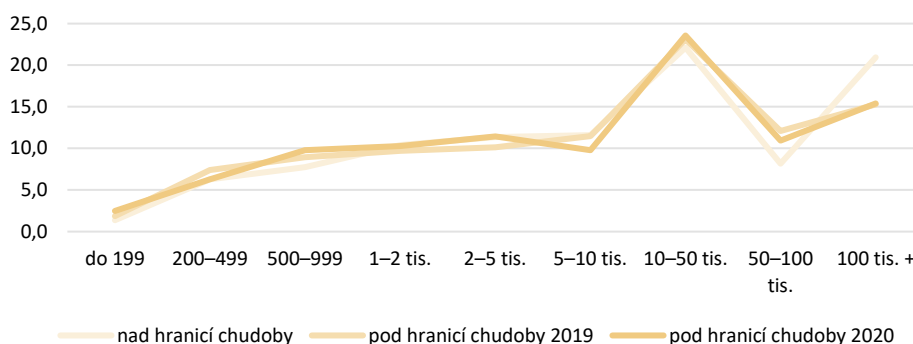
Graf č. 43 Míra chudoby seniorů podle krajů (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Chudí senioři jsou méně zastoupeni ve velkých městech s 100+ tis. obyvateli.

Graf č. 44 Míra chudoby seniorů podle velikosti obce (2019–2020)

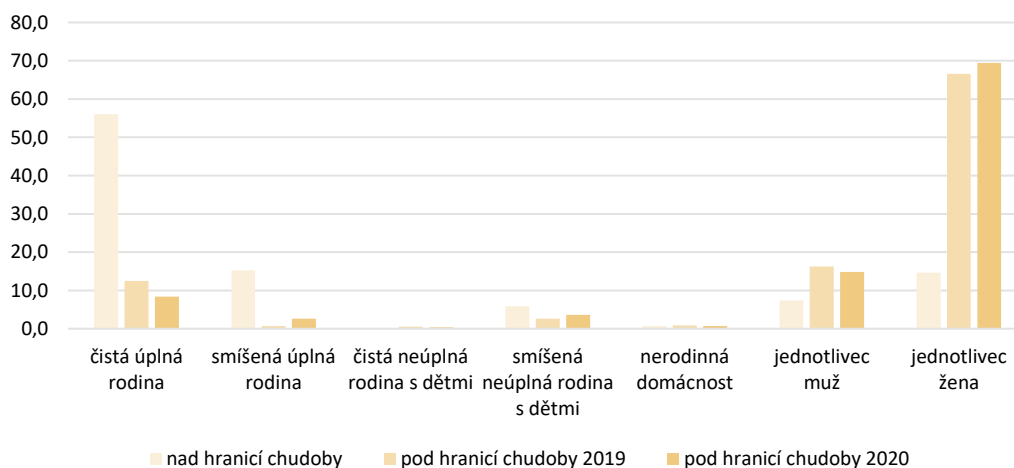

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

III. Charakteristiky domácnosti

Největší rozdíly mezi chudými a zabezpečenými seniory vidíme podle druhu domácnosti. Zabezpečení senioři většinou bydlí v čistých úplných rodinách nebo ve smíšených úplných rodinách. V těchto rodinách je podíl zabezpečených seniorů 5krát vyšší než chudých. Navíc v čistých úplných rodinách podíl chudých seniorů v roce 2020 klesl. Naopak domácnosti **jednotlivců** mají mnohem vyšší podíl chudých seniorů. V případě jednotlivců žen je podíl chudých seniorů 6krát vyšší než zabezpečených. Navíc tento **podíl chudých seniorů jednotlivců žen se v roce 2020 zvýšil**.

Graf č. 45 Míra chudoby seniorů podle druhu domácnosti (2019–2020)

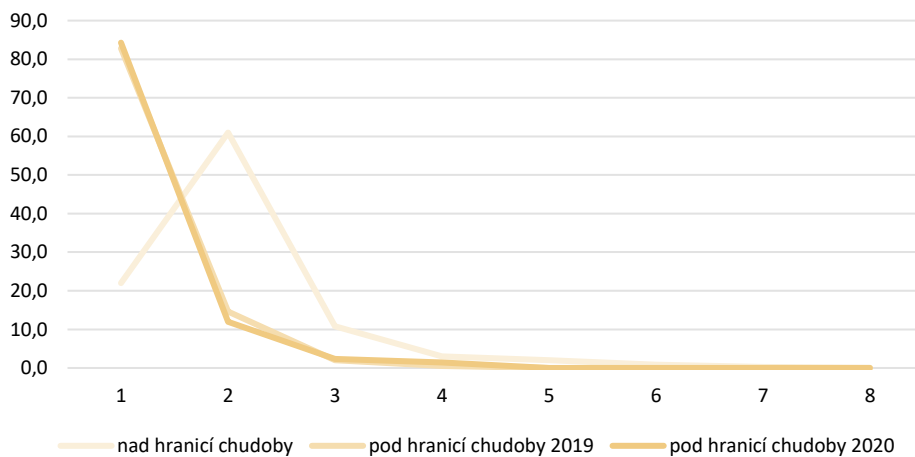

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

S tím také souvisí počet osob v domácnosti seniorů. Domácnosti jednotlivců jsou mnohokrát více vystavené chudobě než domácnosti se dvěma a více členy.

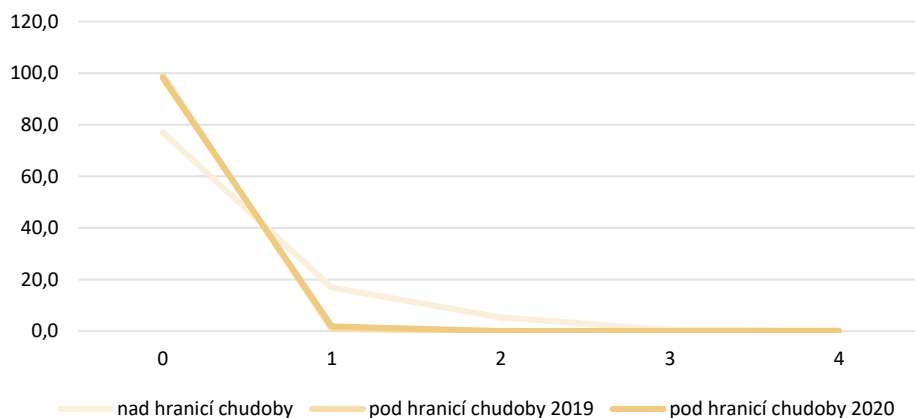
Graf č. 46 Míra chudoby seniorů podle počtu osob v domácnosti (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Senioři mohou bydlet v domácnostech, kde jsou pracující členi, nebo i sami senioři mohou pracovat. Naprostá většina chudých seniorů bydlí v domácnostech, kde nikdo nepracuje. Naopak senioři v domácnostech s pracujícími členy jsou na tom lépe.

Graf č. 47 Míra chudoby seniorů podle počtu pracujících v domácnosti (2019–2020)

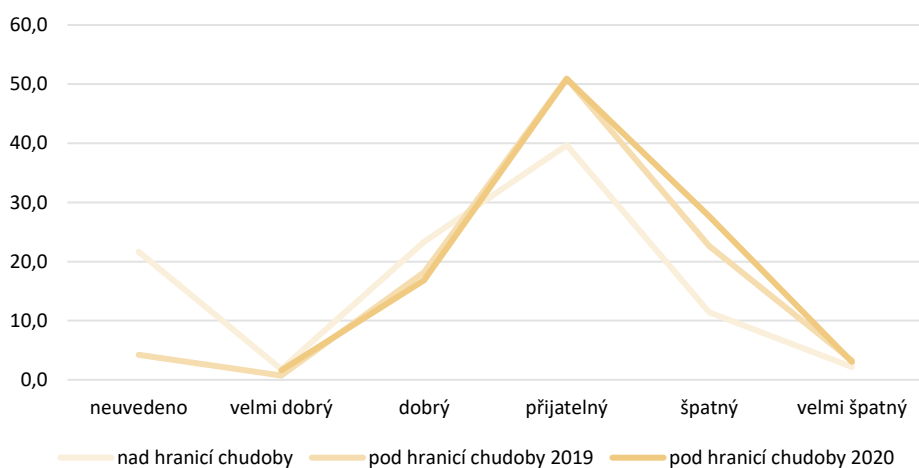

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

IV. Zdravotní stav a péče o příbuzné

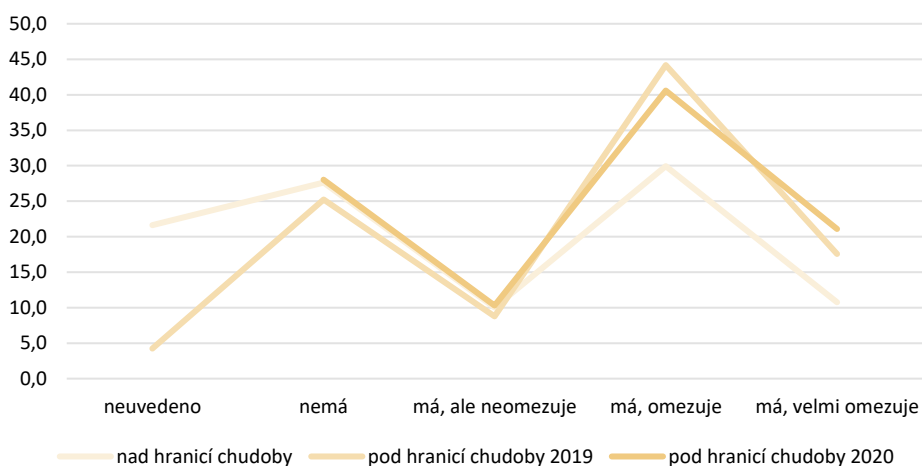
Zdravotní stav chudých seniorů je významně horší než těch zabezpečených. Taktéž existence omezujícího zdravotního problému je frekventovanější u chudých seniorů. Proto zdravotní stav zčásti vysvětluje chudobu seniorů. Během roku 2020 se zdravotní stav chudých seniorů významně nezměnil, jen o něco se zvýšil podíl osob, které mají velmi omezující zdravotní problém.

Graf č. 48 Míra chudoby seniorů podle zdravotního stavu (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Graf č. 49 Míra chudoby seniorů podle zdravotního problému (2019–2020)

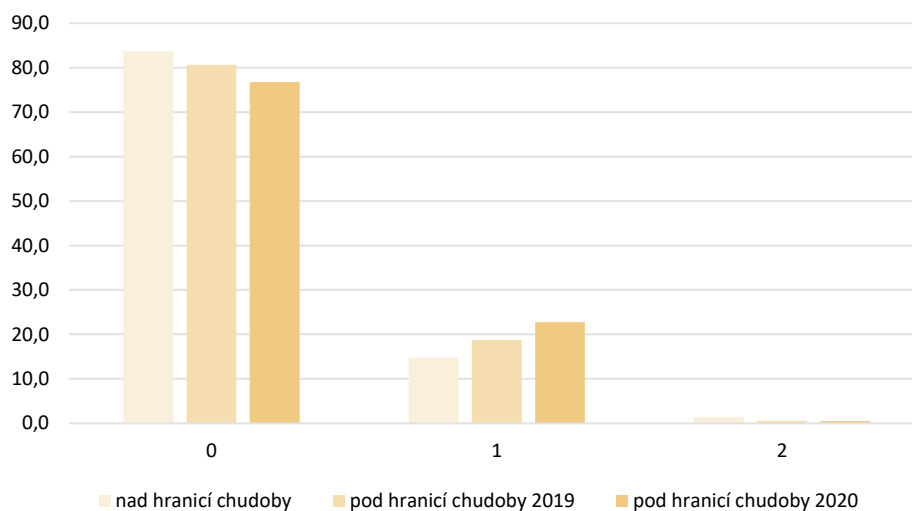

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Významně se zvýšil podíl seniorů, kteří pečují o příbuzné, což je také důsledkem covidového období.

Graf č. 50 Míra chudoby seniorů pečujících o příbuzné osoby v závislosti na jejich počtu (2019–2020)

Zdroj dat: data EU-SILC, vlastní zpracování

Shrnutí

Významnými **faktory**, které mají **vliv na chudobu** u **zaměstnaných**, jsou úroveň **vzdělání**, **profese**, **odvětví**, **druh domácnosti**, **počet dětí** a **počet pracujících** v domácnosti. U **nezaměstnaných** jsou významnými faktory **věk**, **vzdělání**, **kraj**, **počet odpracovaných let**, **druh domácnosti**, **počet dětí**, **počet pracujících**, **zdravotní stav** a **péče o příbuzné**. U **seniorů** představují hlavní faktory **vzdělání**, **pohlaví**, **kraj**, **druh domácnosti**, **počet členů v domácnosti**, **zdravotní stav** a **péče o příbuzné**.

Nejvíce **ohrožené skupiny** jsou **osoby se základním a nižším středním vzděláním**, **zaměstnaní ve službách** a **prodeji**, **zemědělství**, **obchodě**, **ubytování** a **stravování**, a to kvůli dočasnému uzavření provozu během covidového období. Dále také **neúplné rodiny**, **samoživitelé**, **jednotlivci muži a ženy**, **domácnosti se třemi a více dětmi**, **domácnosti, kde nikdo nepracuje**, **senioři** a **nezaměstnaní, kteří mají zdravotní problémy a pečují o příbuzné**. Viditelné jsou také **krajské rozdíly** a nejvíce ohroženi jsou **Ústecký** a **Moravskoslezský kraj**. Většinu z těchto ohrožených skupin covidové období jen zhoršilo.

2.2 Data o nemocenských dávkách (ČSSZ)

Mezi lety 2019 a 2020 byl zaznamenán růst počtu dávek nemocenského pojištění z 208 tis. na 250 tis. Také z důvodu karantény došlo k významnému růstu počtu dávek na ošetřovné z 45 tis. na 104 tis. Celkem období covidové krize přineslo zvýšení dávek nemocenského a ošetřovného.

Výdaje na dávky nemocenského pojištění se v souvislosti s pandemií covidu-19 výrazně zvýšily (o 42 %), dosáhly více než 55 mld. Kč (v roce 2019 to bylo necelých 39 mld.). Meziročně vzrostly nejvíce výdaje na ošetřovné, celkem o 9,7 mld. Kč. Tento nárůst byl způsoben uzavřením škol a jiných zařízení během pandemie covidu-19. Výdaje na nemocenské vzrostly o 6,1 mld. Kč. Ke každoročnímu nárůstu výdajů dochází nehledě na specifickou pandemickou situaci v roce 2020, neboť značnou roli hraje také rostoucí úroveň mezd.

V roce 2020 činil průměrný počet nemocensky pojištěných celkem 4 690 tis. osob, tedy téměř o 43 tis. (tj. o 0,9 %) méně než před rokem. Lze předpokládat, že za poklesem stojí zejména krize způsobená epidemií covidu-19, která zapříčinila, zvláště v některých odvětvích, propouštění ze zaměstnání. Počet dobrovolně nemocensky pojištěných – tedy osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) – naopak pokračoval v rostoucím trendu nastoleném od roku 2016. Jejich počet v roce 2020 dosáhl téměř 96 tis., meziročně o 1,3 % více. Významným faktorem, který stojí za nárůstem počtu nových případů mezi roky 2019 a 2020, je bezesporu pandemie covidu-19 a s ní spojený nárůst neschopenek jak kvůli nemoci, tak kvůli karanténě.

Průměrná doba trvání jednoho případu dočasné pracovní neschopnosti meziročně klesla o tři dny. Ze 42,4 dne v roce 2019 na 39,4 dne v roce 2020. Nachází se tak na nejnižší úrovni za posledních deset let. To bylo způsobeno vysokým počtem krátkodobých pracovních neschopností z důvodu nemoci či karantény.²

Zatímco do března roku 2020 bylo vyplácení dávky nemocenského pro případ karantény spíše teoretickým nárokem, kvůli vyhlášení nouzového stavu 12. března 2020 se stalo realitou. V roce 2020 bylo vystaveno celkem 344 tis. karanténních neschopenek. Na všech vydaných zneschopněních se karantény podílely 13 %. Nutno doplnit, že tato čísla odráží pouze případy pojištěnců, kteří mají na dávku nemocenského nárok a také o ni zažádali. Nerovná se celkovému počtu nařízených karantén. Vzhledem k širším možnostem práce z domova mohly osoby v nařízené karanténě i nadále pracovat za plnou mzdu, aniž by porušovaly pravidla karantény.

V některých ekonomických sekcích je patrný vliv pandemie covidu-19. Vzrostl počet případů pro nemoc, zvýšil se počet kalendářních dnů v pracovní neschopnosti, naopak průměrná délka trvání případu pracovní neschopnosti se snížila. V sekci Ubytování, stravování a pohostinství meziročně přibýlo 11 případů v přepočtu na 100 pojištěnců oproti roku 2019. Tato ekonomická sekce byla (a stále je) jednou z nejpostiženějších v důsledku zavedených opatření proti šíření

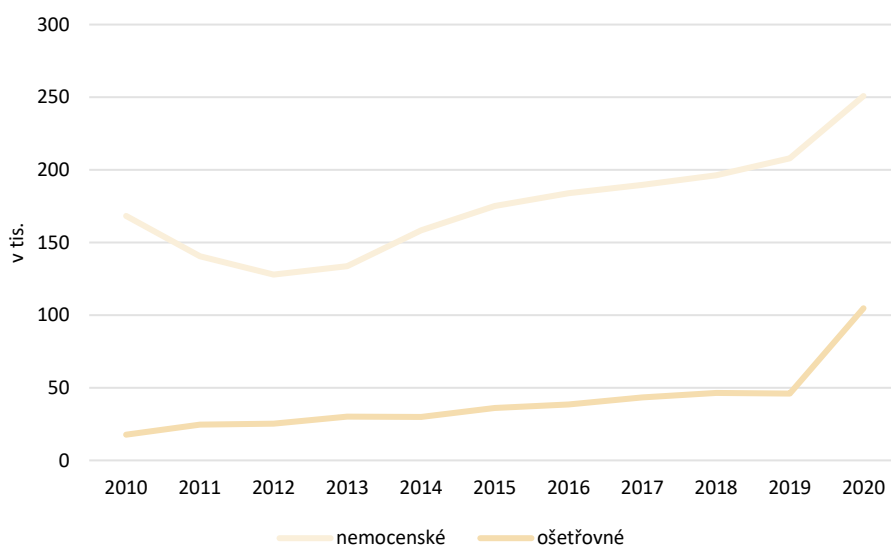
² Český statistický úřad, 2021. Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2020.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

epidemie (uzavření restaurací, barů a hotelů). Faktem je, že v tomto odvětví pracuje hodně OSVČ, kterých, jak bylo již uvedeno dříve, je nemocensky pojištěných zhruba šestina. Nicméně dle zjištění Státního úřadu inspekce práce mnohdy docházelo k tomu, že zaměstnavatelé v době nuceného omezení či uzavření svých provozoven posílali zaměstnance na nemocenskou. Na druhou stranu mohlo docházet i k případům, kdy na nemocenskou „odcházeli“ zaměstnanci v době, kdy teprve hrozilo uzavření provozoven. Průměrné trvání případu pracovní neschopnosti v tomto odvětví bylo v roce 2020 v průměru o 3 dny delší než v roce 2019. Vzrostl i počet případů pracovní neschopnosti v sekci Těžba a dobývání, a sice o 27 na 71 případů při přepočtu na 100 pojištěnců. Průměrná délka se však zkrátila o 9 dnů. Dá se předpokládat vliv spíše krátkodobějších neschopnek vystavených kvůli onemocnění covidem-19, resp. s ním spojených karantén na Karvinsku.

Oproti roku 2019 ubylo pracovních i mimopracovních úrazů, což může souviset s vyhlášením nouzového stavu na jaře roku 2020, uzavřením některých podniků, omezení volného pohybu a větší mírou práce z domova.³

Graf č. 51 Průměrný měsíční počet výplat dávek nemocenského pojištění

Zdroj dat: ČSSZ, vlastní zpracování

³ Český statistický úřad, 2021. Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz v České republice za rok 2020.

2.3 Data MPSV o dávkách sociální podpory a pomoci

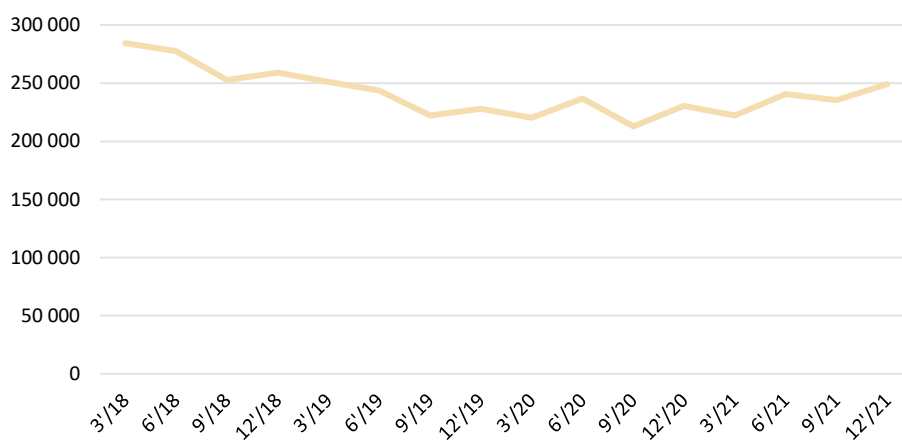
Analýza je zaměřena na strukturu příjemců dávek státní sociální podpory a pomoci, a to na pět nejdůležitějších dávek:

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení,
- doplatek na bydlení,
- příspěvek na živobytí,
- příspěvek na péči.

- **Přídavek na dítě**

Počet příjemců přídavků na dítě mírně klesal do roku 2020, v roce 2020 stagnoval a od začátku roku 2021 začal růst. Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem nepřesáhne 2,7násobek částky životního minima rodiny v předchozím kalendářním roce. Od 1. dubna 2020 došlo ke zvýšení částky životního minima, proto se počet rodin, které mohou požádat o tento přídavek, zvýšil. Dalším důvodem bylo **období covidové krize v roce 2020**, kdy se **příjmy nejchudších vrstev obyvatelstva snížily**.

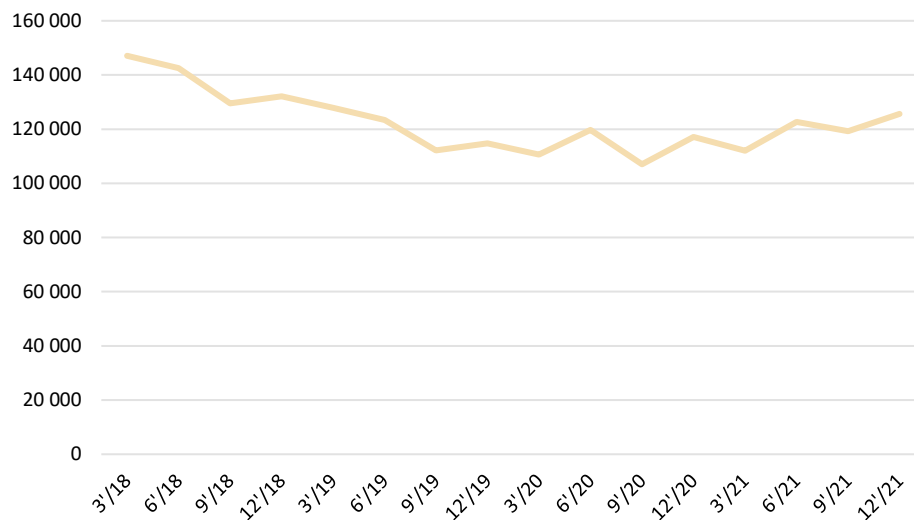
Graf č. 52 Počet příjemců (dětí) přídavku na dítě (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

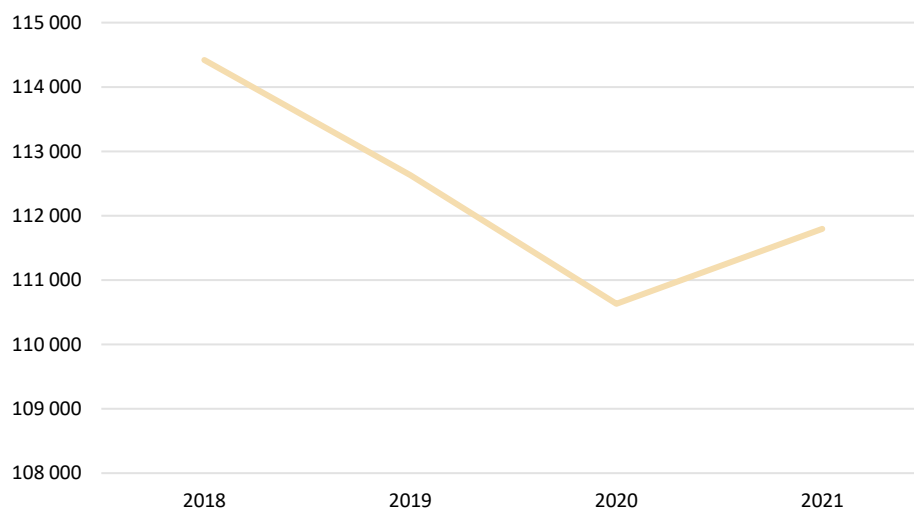
Graf č. 53 Celkový počet rodin pobírající příspěvek na dítě (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Třetím důvodem je snížení počtu narozených dětí v roce 2020 a pak zvýšení v roce 2021.

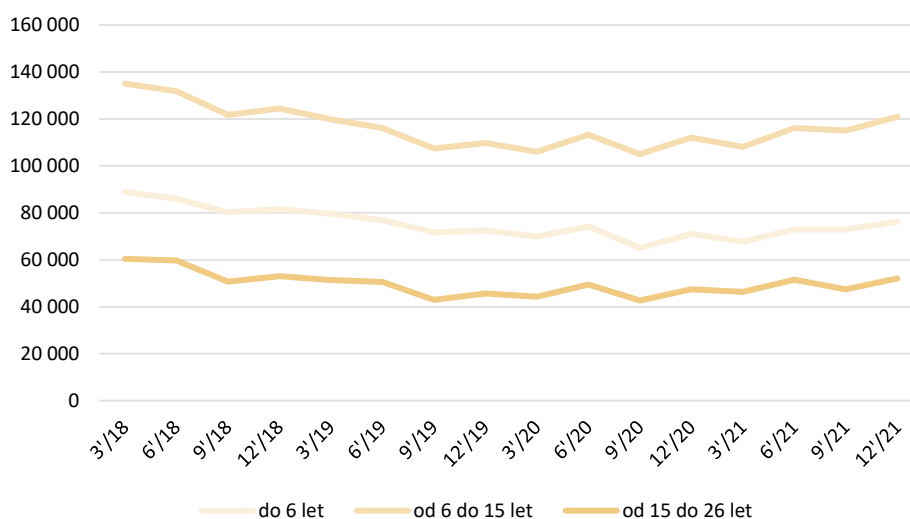
Graf č. 54 Počet narozených dětí (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle věku příjemců (dětí) vidíme stejný vývoj ve všech věkových kohortách: do 6 let, od 6 do 15 let a od 15 do 26 let. Počet příjemců se tak zvýšil jak v rodinách s malými dětmi, tak i se staršími dětmi.

Graf č. 55 Počet příjemců přídatku na dítě podle věku (2018–2021)

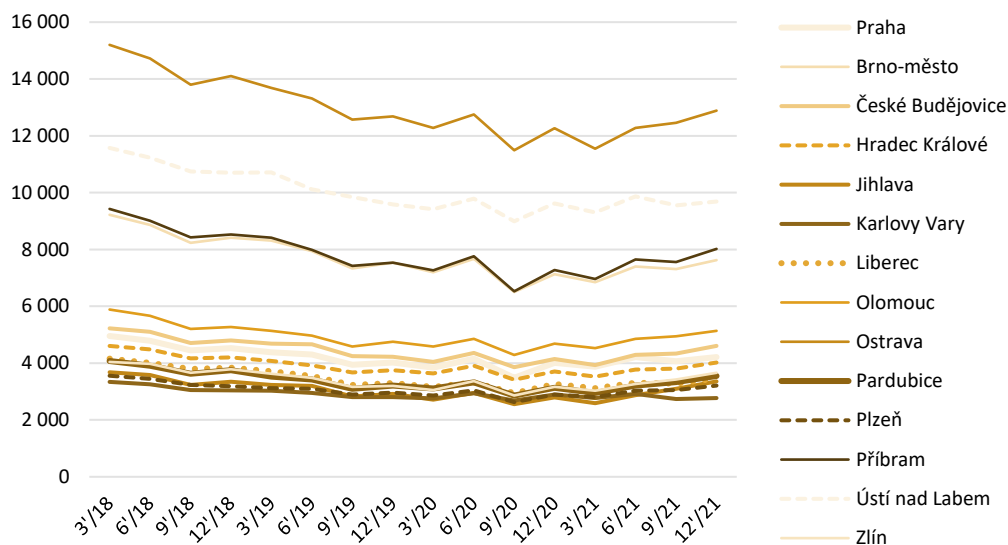

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle krajů je nejvíce příjemců v Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Další kraje s velkým počtem příjemců jsou Středočeský a Jihomoravský. Tyto čtyři kraje jsou nejčetnějšími ve všech věkových skupinách příjemců (dětí).

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

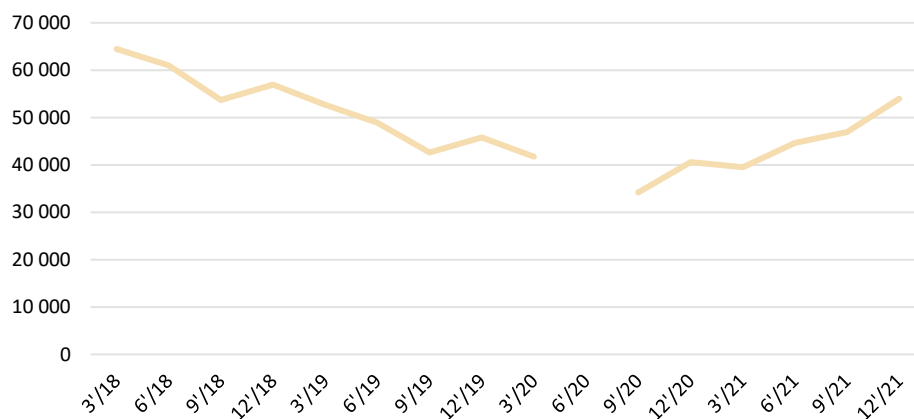
Graf č. 56 Počet příjemců přídatku na dítě do 6 let věku dítěte (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

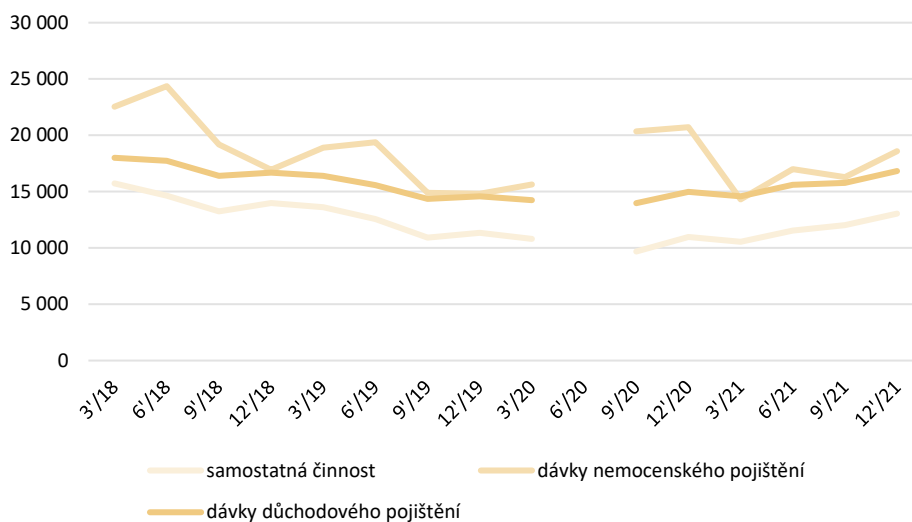
Podle druhu příjmu největší podíl představují rodiny, které pobírají příjem ze závislé činnosti. Další nejčetnější skupinou jsou rodiny, které mají příjmy ze samostatné činnosti a z dávek důchodového a nemocenského pojištění. Bez ohledu na druh příjmu lze u všech rodin sledovat stejný vývoj: pokles příjemců do roku 2020 a růst příjemců po roce 2021.

Graf č. 57 Vývoj počtu rodin s příjmem ze závislé činnosti pobírající přídatky na dítě (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

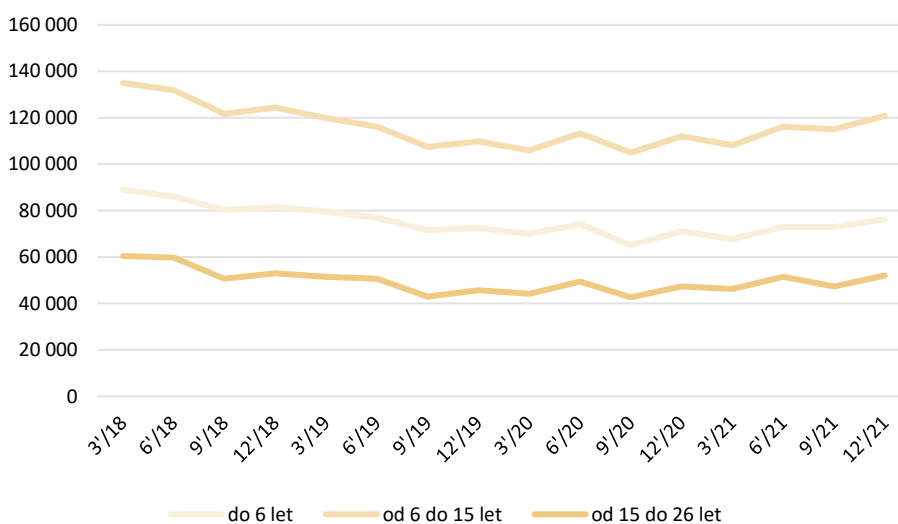
Graf č. 58 Vývoj počtu rodin pobírající přídavek na dítě dle druhu příjmu rodiny (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Stejně tak velikost rodiny nemá významný vliv na vývoj počtu příjemců přídaveků na dítě. Stejný vývoj lze sledovat u rodin s 1, 2, 3, 4 a více členy.

Graf č. 59 Počet rodin pobírající přídavek na dítě dle počtu členů rodiny (2018–2021)

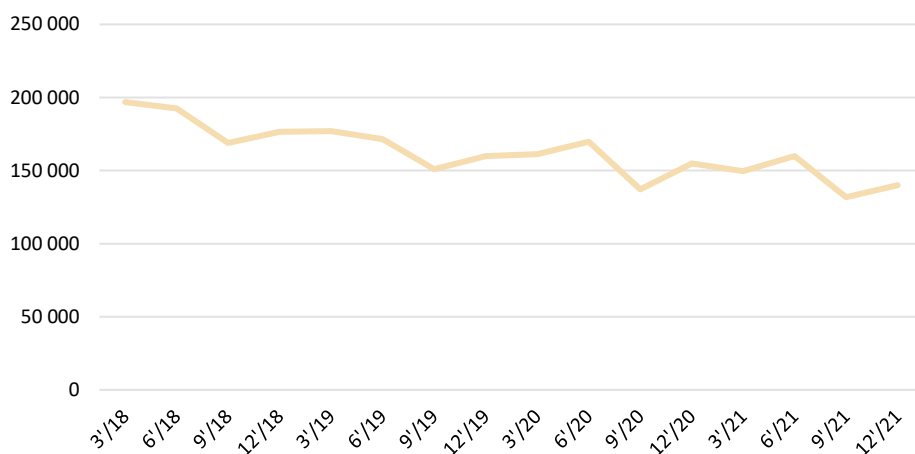
Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

• Příspěvek na bydlení

Počet příjemců příspěvku na bydlení od roku 2018 do konce roku 2021 mírně klesal. **Žádný vzestup spojený s covidovým obdobím nebyl zaznamenán.**

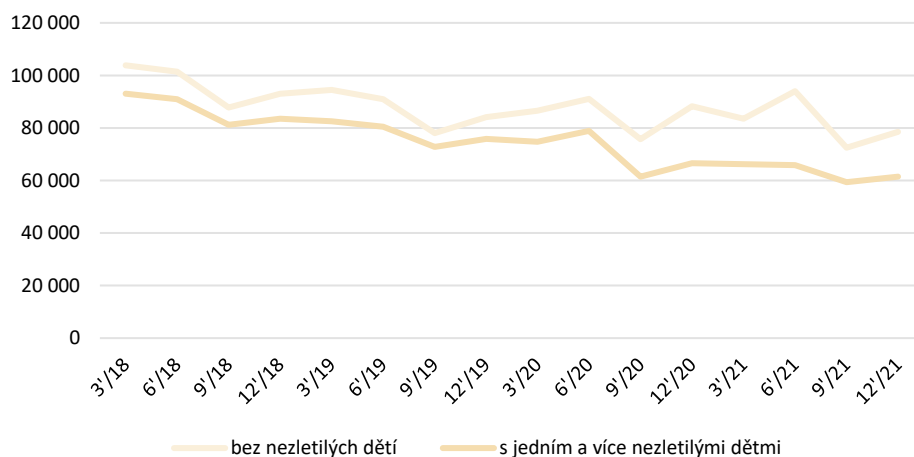
Graf č. 60 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Pokles příjemců je patrný jak v domácnostech bez dětí, tak i s dětmi.

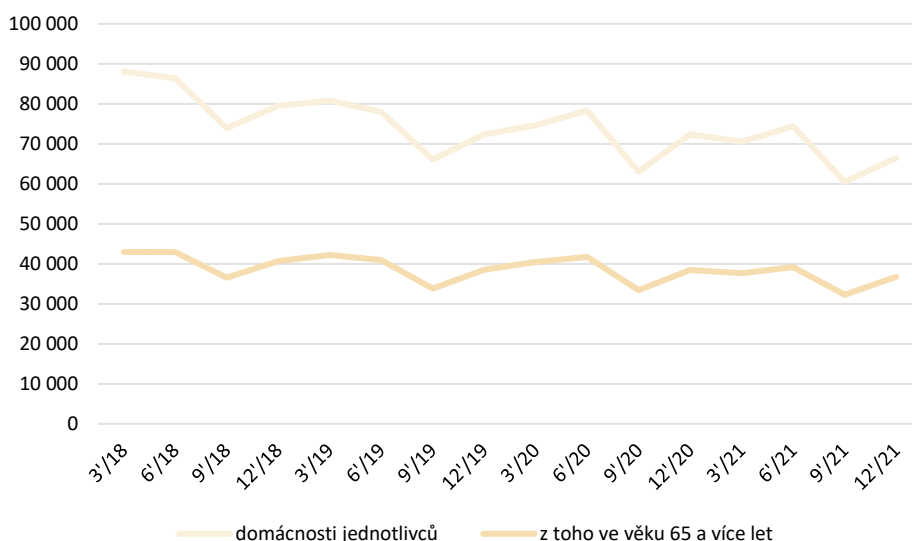
Graf č. 61 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení bez dětí a s dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Taktéž pokles příjemců tohoto příspěvku byl mezi domácnostmi jednotlivců a mezi jednotlivci ve věku 65 a více let. Přičemž u seniorů tento pokles není tak významný jako u ostatních skupin, což je dáno zvýšením celkového počtu seniorů. Jinými slovy podíl seniorů jednotlivců mezi příjemci tohoto příspěvku roste a na konci roku 2021 dosahoval 26 %.

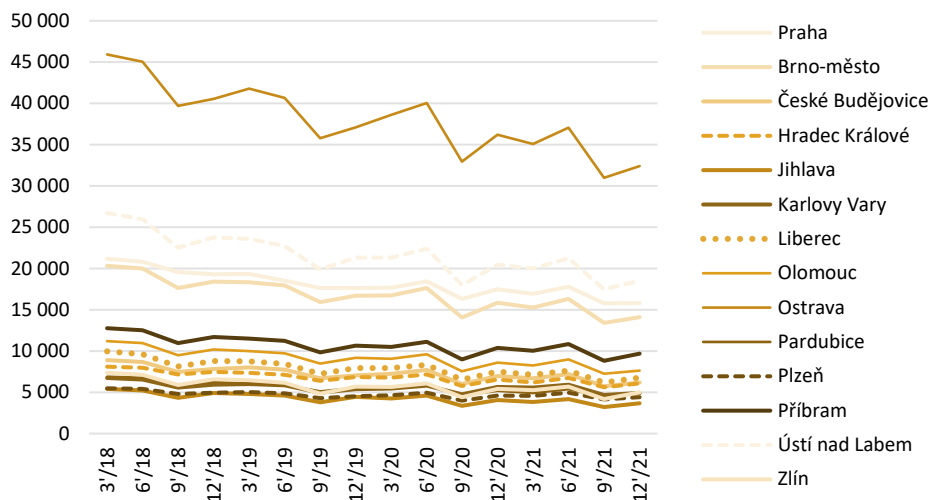
Graf č. 62 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení – domácnosti jednotlivců (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Z krajského pohledu největší podíl příjemců příspěvku na bydlení je v Moravskoslezském kraji – 23 % a v Ústeckém kraji – 13 %. Tyto dva kraje spolu s Prahou a Jihomoravským krajem mají dohromady 57 % příjemců tohoto příspěvku.

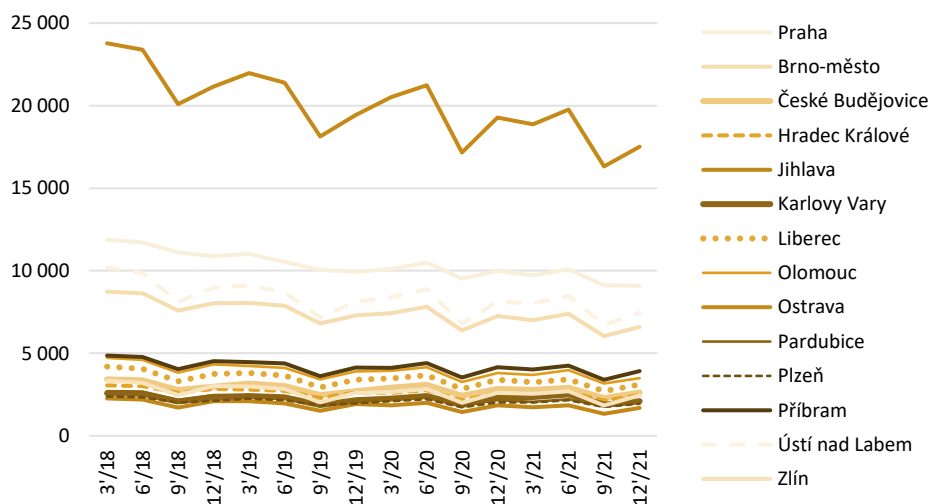
Graf č. 63 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Stejně tak Moravskoslezský kraj má největší podíl příjemců mezi domácnostmi bez dětí a s dětmi a mezi domácnostmi jednotlivců a jednotlivců ve věku 65 a více let, přičemž v případě seniorů je druhým největším krajem podle počtu příjemců Praha. Ve všech krajích počet příjemců mírně klesá.

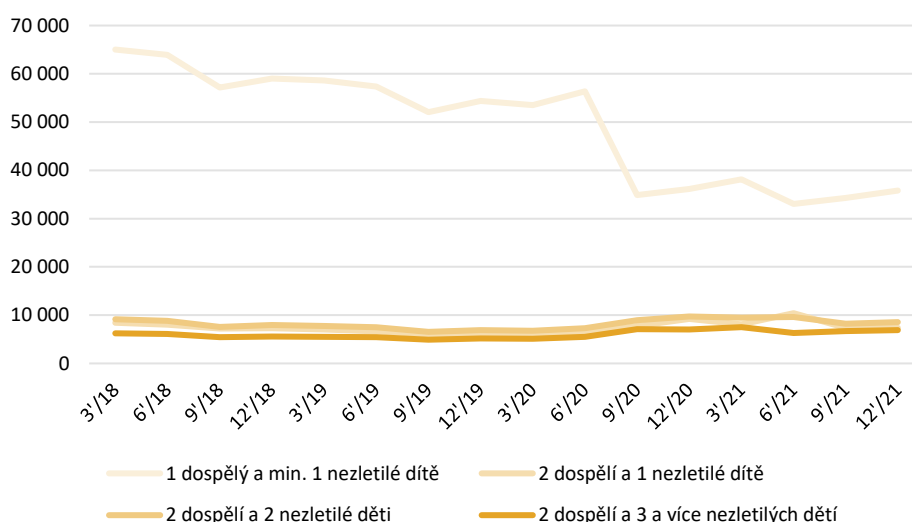
Graf č. 64 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Mezi domácnosti příjemců s dětmi mají největší podíl neúplné domácnosti s jedním dospělým a alespoň jedním dítětem. Jsou to samoživitelé a jejich podíl dosahuje až 57 %. **V roce 2020 došlo k významnému poklesu příjemců samoživitelů, což je spojeno se zvýšením rodičovského příspěvku** v tomto roce. U domácností samoživitelů rodičovský příspěvek tvoří významnou část příjmu. Zvýšení rodičovského příspěvku zlepšilo situace samoživitelů a přivedlo k poklesu příjemců příspěvku na bydlení.

Graf č. 65 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení – domácnosti s dětmi (2018–2021)

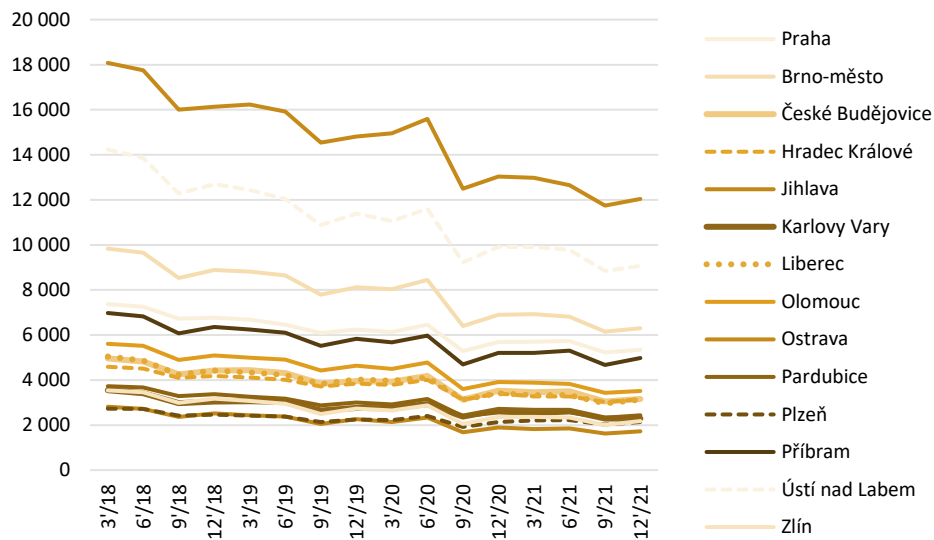

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Kraje Moravskoslezský a Ústecký jsou nejvíce zastoupeny mezi příjemci s dětmi.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

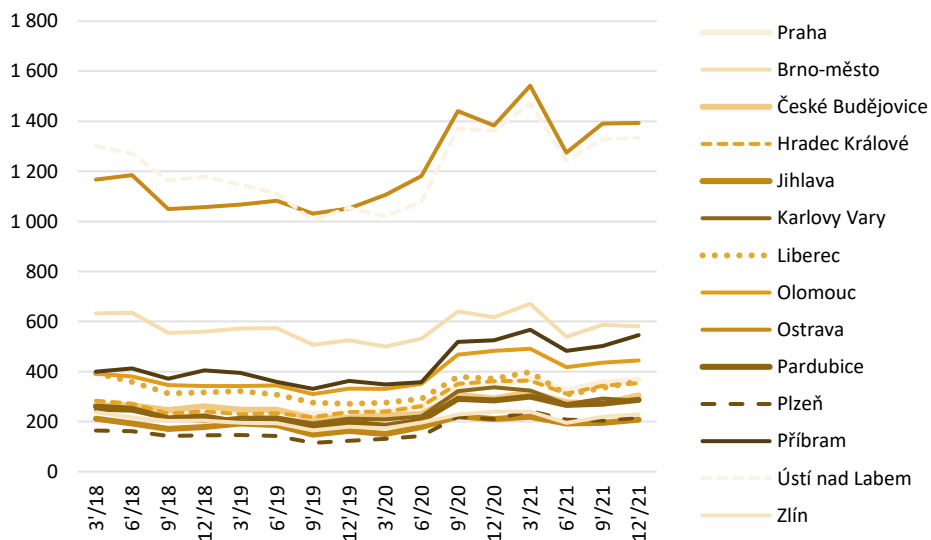
Graf č. 66 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

U domácností, které se skládají ze dvou dospělých a 3 a více dětí došlo v roce 2020 k růstu příjemců příspěvku na bydlení.

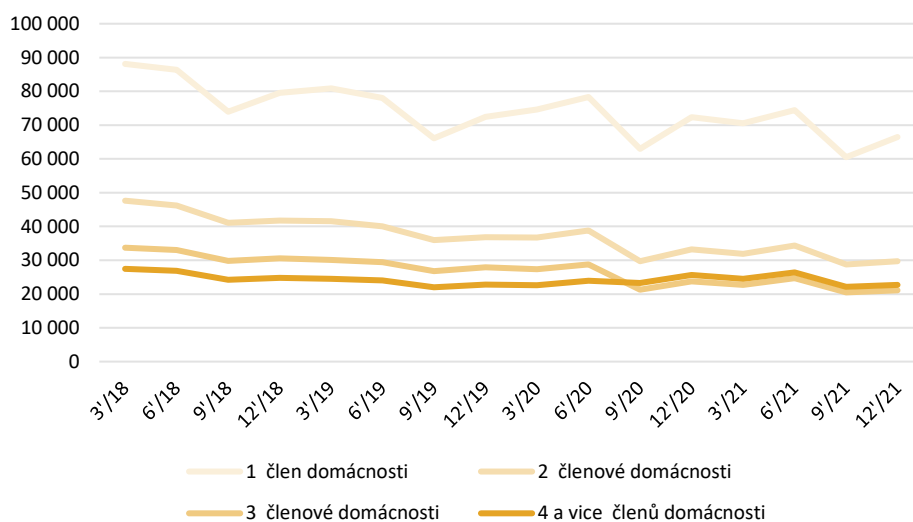
Graf č. 67 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle krajů ČR – úplné rodiny se 3 a více dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle počtu členů domácnosti mají největší podíl **jednotlivci**, kterých je skoro polovina (47 %).

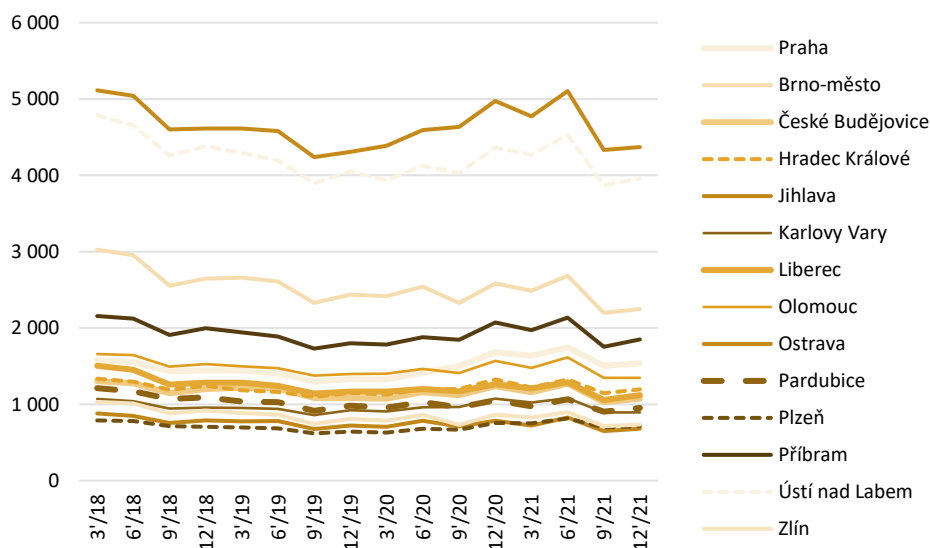
Graf č. 68 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle počtu členů domácnosti (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Jestliže v malých rodinách dochází k poklesu příjemců, ve velkých rodinách dochází k růstu.

Graf č. 69 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení u domácností se 4 a více členy v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)

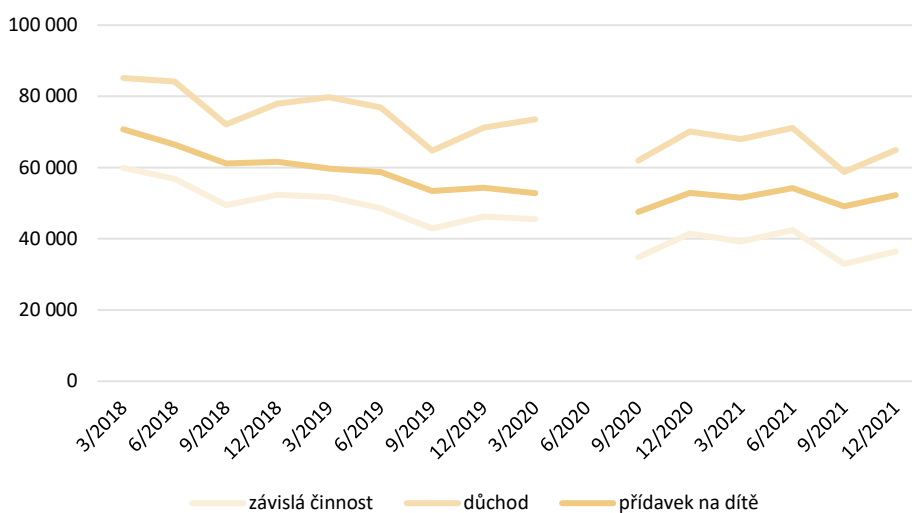

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Podle druhu příjmu představují největší podíl senioři a rodiny, které dostávají příspěvek na dítě jako hlavní příjem. Příjmy ze závislé činnosti jsou na třetím místě.

Graf č. 70 Vývoj počtu příjemců příspěvku na bydlení podle hlavního příjmu domácnosti (2018–2021)

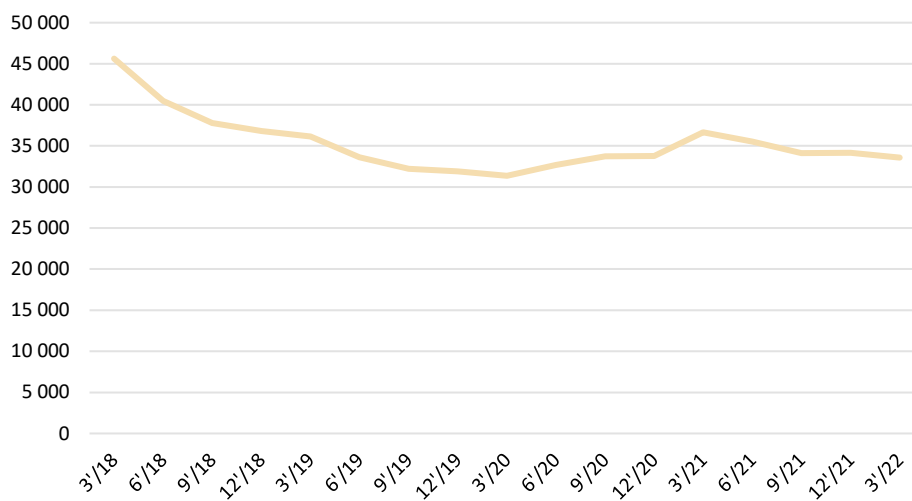
Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Lze konstatovat, že příjemci příspěvku na bydlení jsou většinou **senioři**, zejména **senioři jednotlivci**, a také **samoživitelé s jedním a více dětmi**. Nejčteněji jsou zastoupeny Moravskoslezský a Ústecký kraj a počet příjemců mírně klesá od roku 2018. Vliv covidového období na tento počet nebyl zaznamenán.

• Doplátek na bydlení

Počet příjemců doplatku na bydlení v letech 2018 až 2019 klesal. V roce 2020 byl zaznamenán růst a v roce 2021 pokles. **Zvýšení počtu příjemců v roce 2020 bylo spojeno s covidovou krizí.**

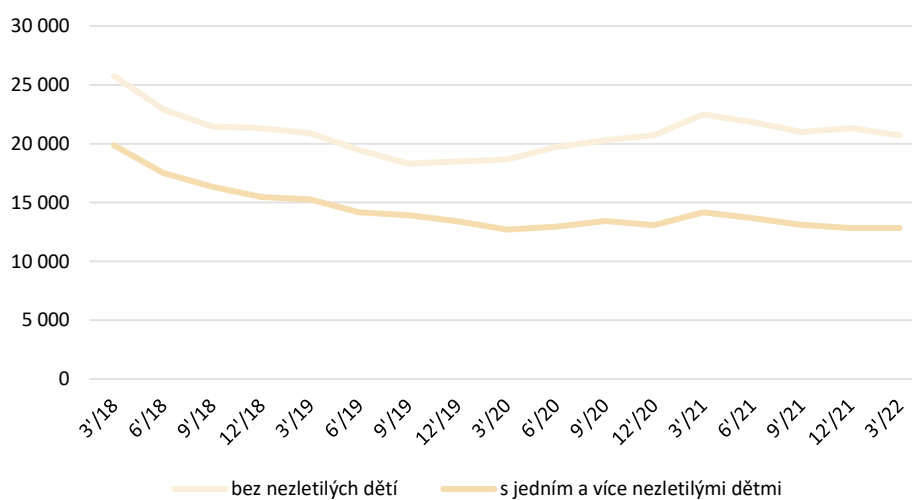
Graf č. 71 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Toto zvýšení je více patrné v případě domácností bez dětí než v domácnostech s dětmi.

Graf č. 72 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení s dětmi a bez nich (2018–2021)

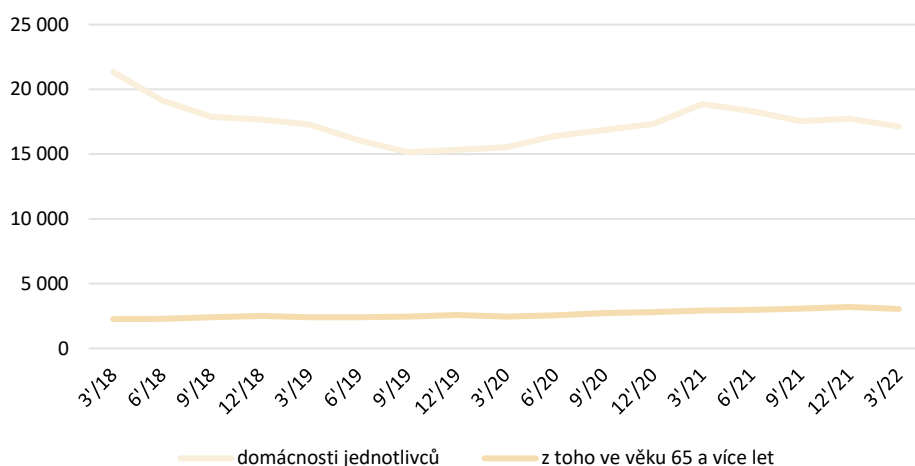

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Významné je také zvýšení u domácností jednotlivců do 65 let, přičemž podíl seniorů, kteří žádají o tento doplatek, je velmi malý, méně než 10 %.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

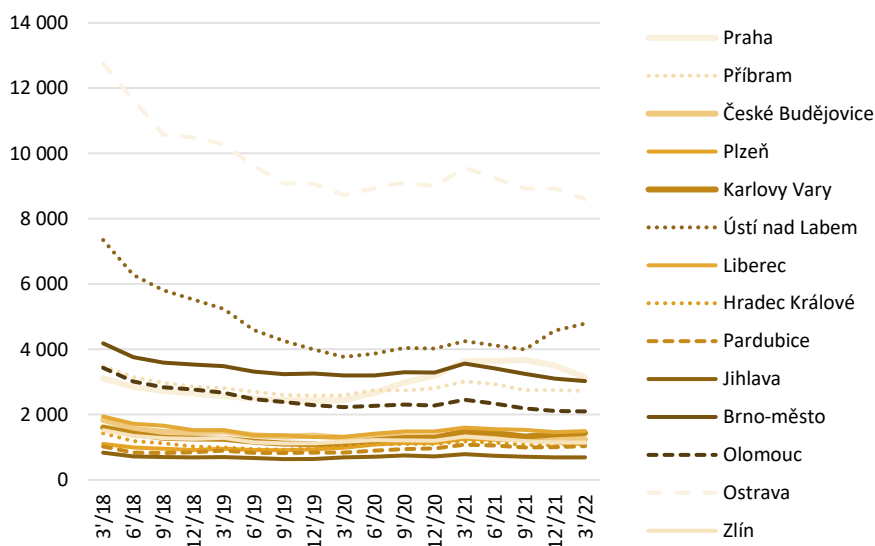
Graf č. 73 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení – domácnosti jednotlivců celkem a ve věku 65 a více let (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Z krajského pohledu, stejně tak jako u příspěvku na bydlení, jsou nejvíce zastoupeny Moravskoslezský (25 %) a Ústecký kraj (13 %). Také významně vzrostl podíl příjemců tohoto doplatku v Praze, a to v domácnostech bez dětí a v domácnostech jednotlivců. Na začátku roku 2022 stoupl počet příjemců tohoto doplatku v Ústeckém kraji.

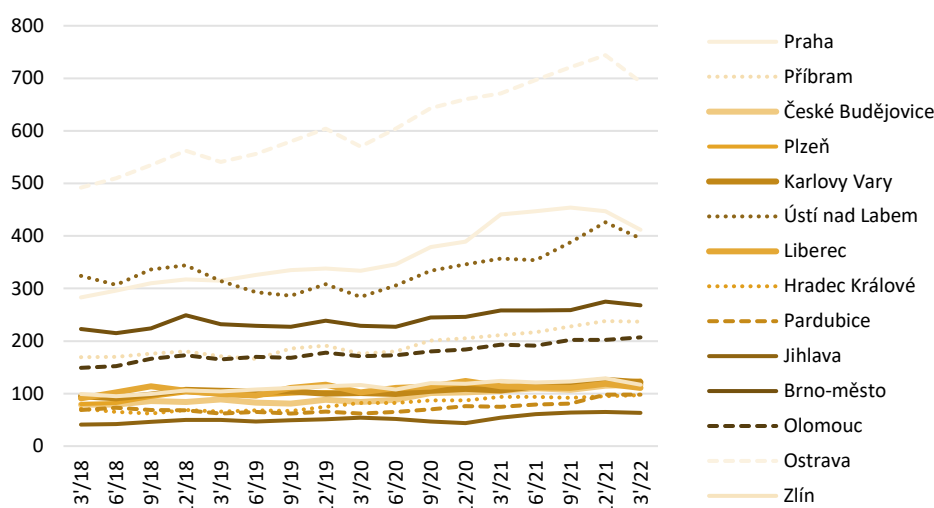
Graf č. 74 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Přestože celkový počet příjemců tohoto doplatku klesá, s výjimkou covidového období v roce 2020, počet příjemců jednotlivců seniorů roste od roku 2018, což je také spojeno se zvýšením počtu seniorů.

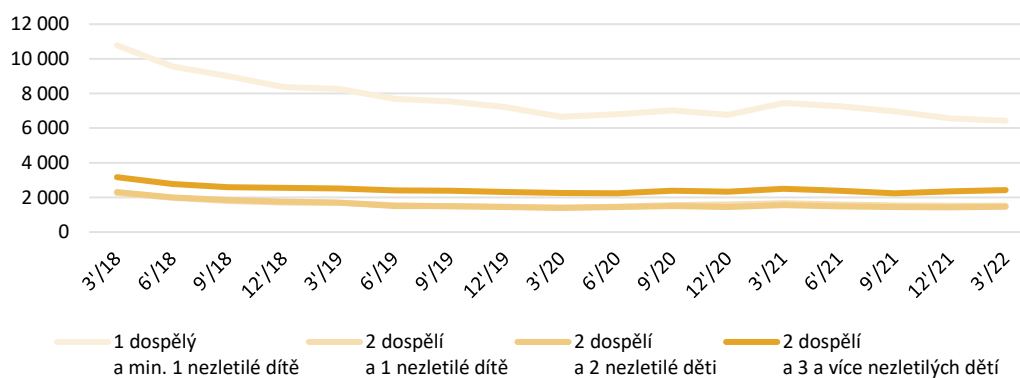
Graf č. 75 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti jednotlivců ve věku 65 a více let (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Mezi příjemci s dětmi většinu tvoří neúplné rodiny samoživitelů s jedním dospělým a jedním a více dětmi (50 %). Jejich počet ale od roku 2018 klesal. Další velkou skupinou jsou úplné rodiny se třemi a více dětmi (20 %).

Graf č. 76 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení – domácnosti s dětmi (2018–2021)

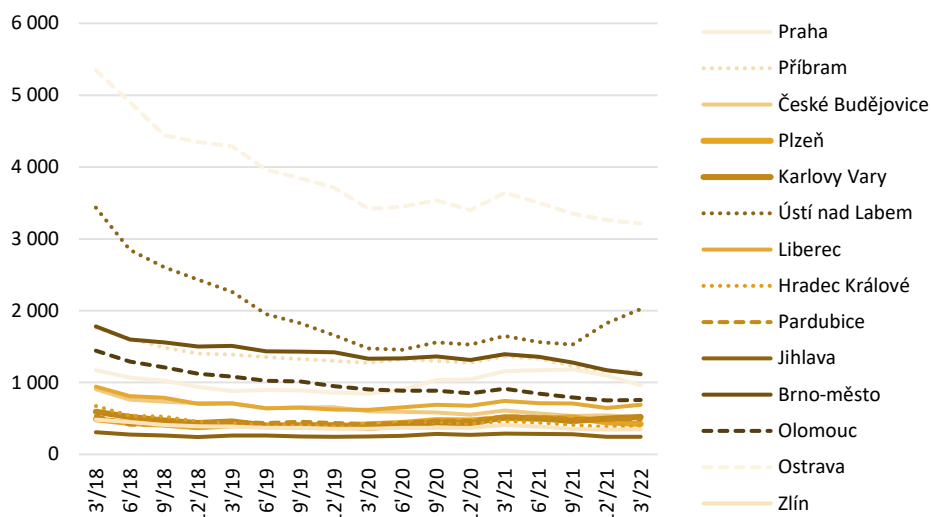

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Z krajského pohledu nevidíme významné rozdíly ve vývoji počtu příjemců. Za zmínku stojí zvýšení příjemců v Ústeckém kraji na začátku roku 2022, přičemž celkový počet příjemců klesal.

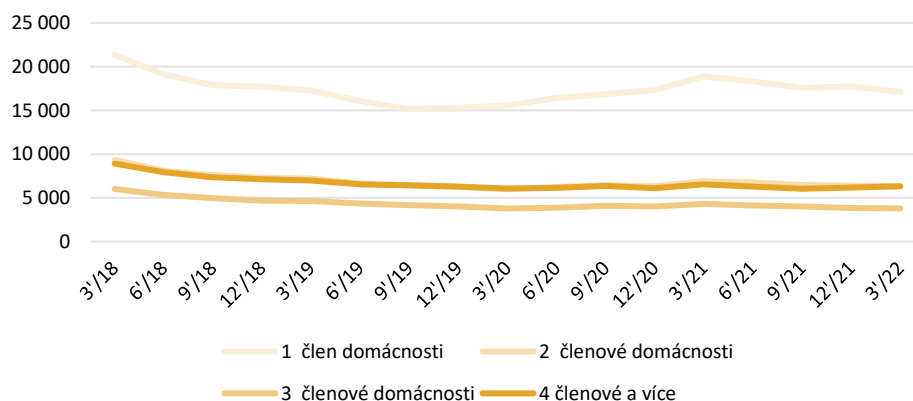
Graf č. 77 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle počtu členů domácnosti převažují **jednotlivci** (50 %), přičemž zvýšení počtu příjemců v roce 2020 bylo nejvíce výrazné u jednotlivců.

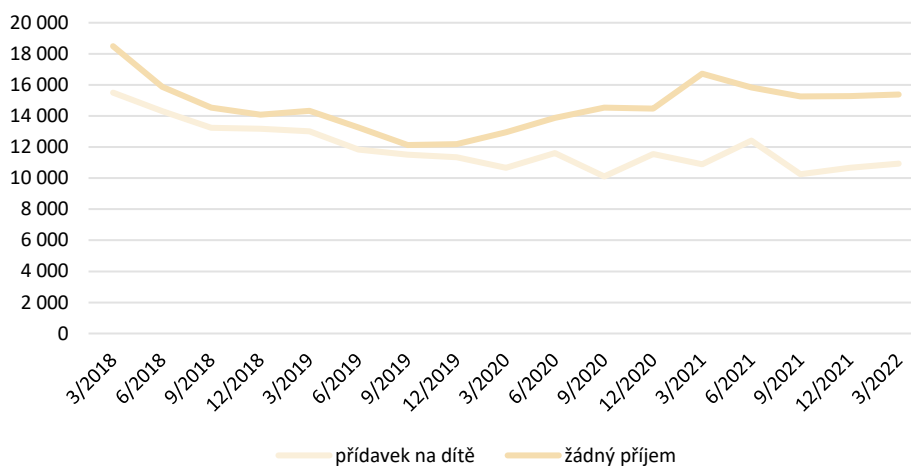
Graf č. 78 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle počtu členů domácnosti (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle druhu příjmu jsou nejčetnější **domácnosti**, které **nemají žádný příjem**, jsou **nezaměstnaní** bez podpory v nezaměstnanosti (40 %) a ti, kteří jako hlavní příjem mají **přídavek na dítě** (25 %).

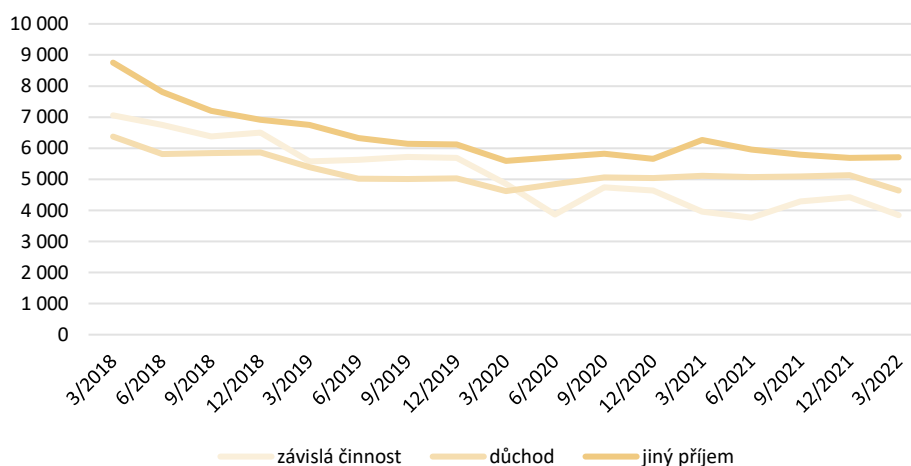
Graf č. 79 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení bez příjmu nebo pobírající přídavek na dítě (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Domácnosti, které mají příjmy ze závislé činnosti, důchod nebo jiné příjmy, mezi příjemce doplatku na bydlení spadají jen málo.

Graf č. 80 Vývoj počtu příjemců doplatku na bydlení podle hlavního příjmu (vyjma přídavku na dítě, 2018–2021)

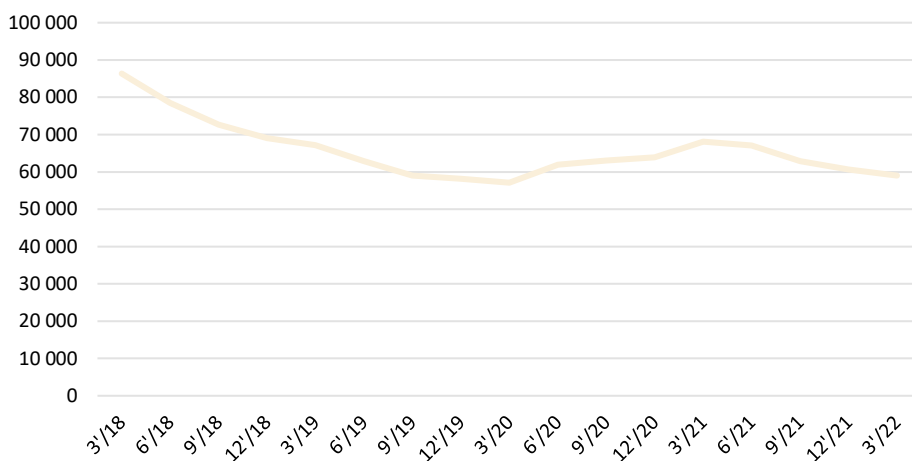
Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

• Příspěvek na živobytí

Počet příjemců tohoto příspěvku od roku 2018 **klesal s výjimkou roku 2020**, což bylo **spojeno s covidovým obdobím a snížením příjmu nejchudších vrstev obyvatelstva**.

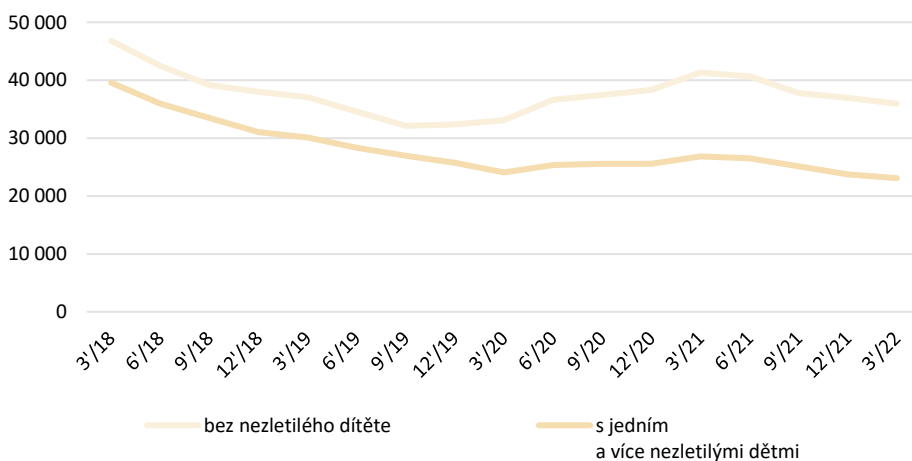
Graf č. 81 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Tento růst příjemců je **výrazný v domácnostech bez dětí**, ale v menší míře se to **týkalo i domácností s dětmi**.

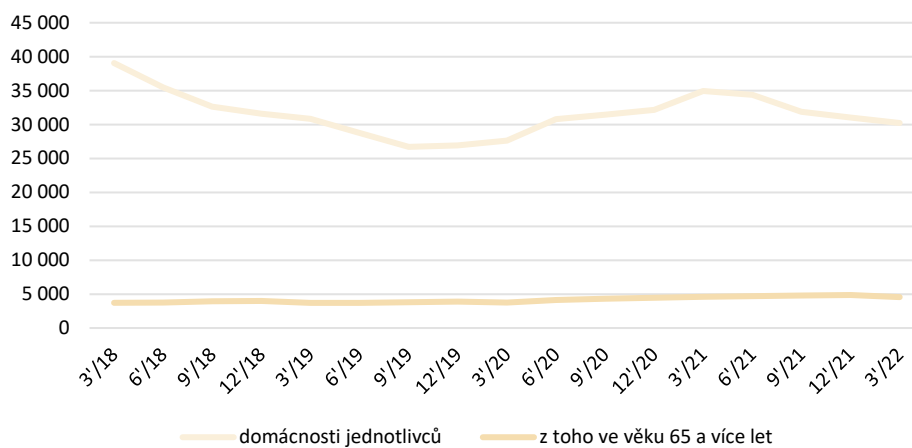
Graf č. 82 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti s dětmi a bez nich (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Růst příjemců v roce 2020 byl také významný v domácnostech **jednotlivců**. Senioři jednotlivci mezi tyto příjemce patří jen zřídka.

Graf č. 83 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti jednotlivců celkem a ve věku 65 a více let (2018–2021)

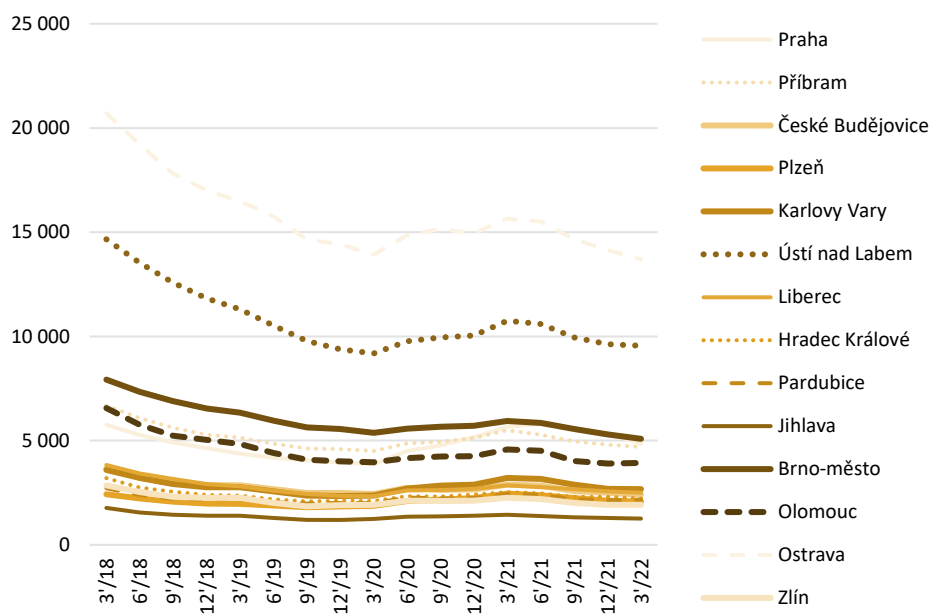

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Dva kraje, které vynikají v počtu příjemců dávek v hmotné nouzi, stejně jako i v počtu dávek státní sociální podpory, jsou Moravskoslezský kraj (22 %) a Ústecký kraj (15 %).

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

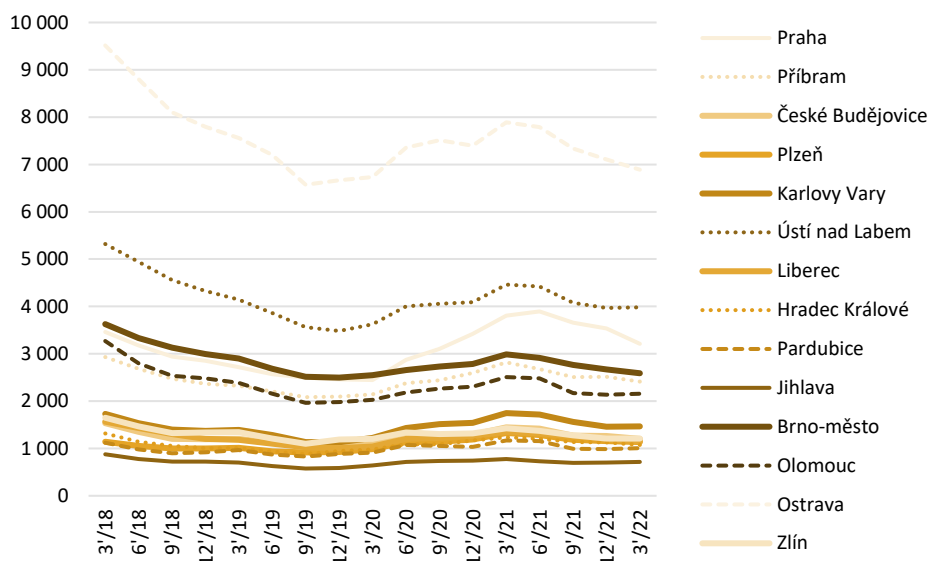
Graf č. 84 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Narůst příjemců příspěvku na živobytí byl viditelný mezi jednotlivci v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, ale také v Praze.

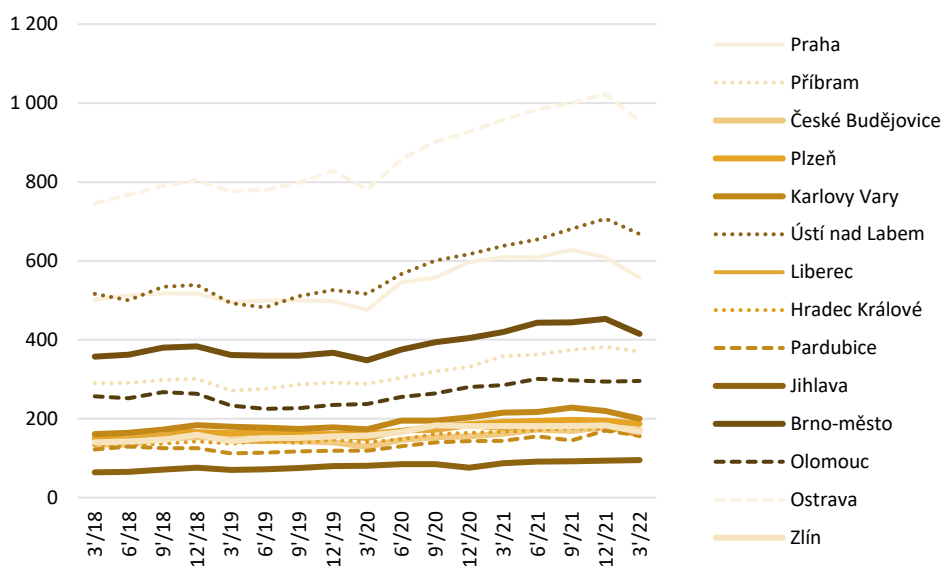
Graf č. 85 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Počet seniorů příjemců je nízký, ale stále roste, a to ve všech krajích.

Graf č. 86 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí v jednotlivých krajích ČR – domácnosti jednotlivců starších 65 let (2018–2021)

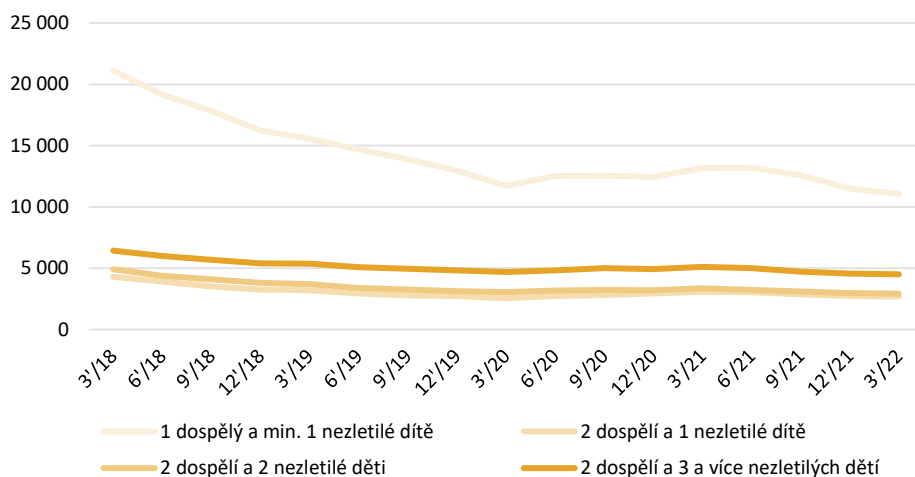

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Polovina příjemců se závislími dětmi jsou **samoživitelé**. Jejich počet ale během posledních čtyř let klesá.

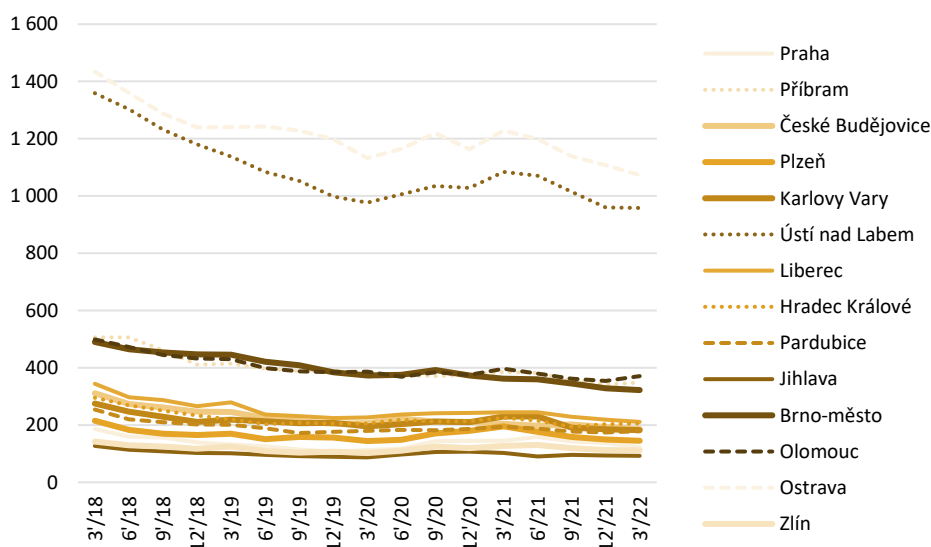
Graf č. 87 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí – domácnosti s dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Stejná situace je ve všech krajích. V úplných rodinách se třemi a více dětmi je většina příjemců z Moravskoslezského nebo Ústeckého kraje.

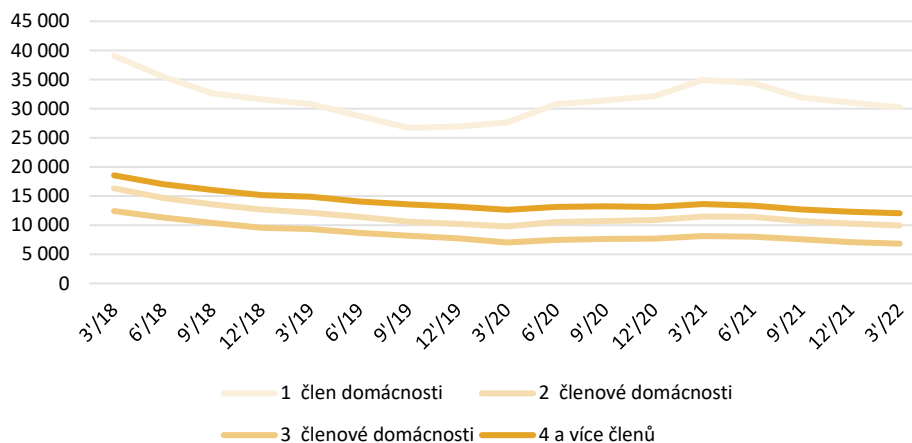
Graf č. 88 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle krajů ČR – domácnosti s dětmi (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Domácnosti **jednotlivců** tvoří víc než polovinu příjemců tohoto příspěvku. Další významnou skupinou jsou **domácnosti se 4 a více členy**.

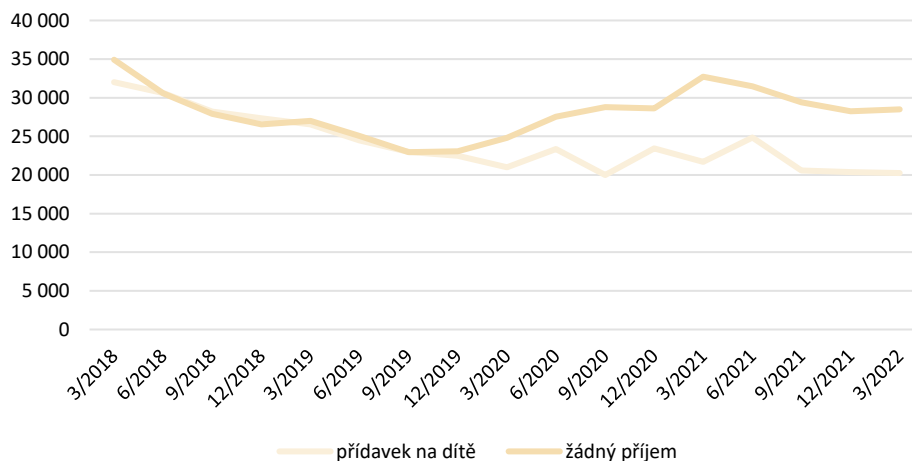
Graf č. 89 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle počtu členů domácnosti (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Podle příjmu domácnosti jsou nejvíce zastoupeny ti, kteří dostávají **přídavek na dítě** anebo **nemají žádný příjem**.

Graf č. 90 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí bez příjmu nebo pobírající přídavek na dítě (2018–2021)

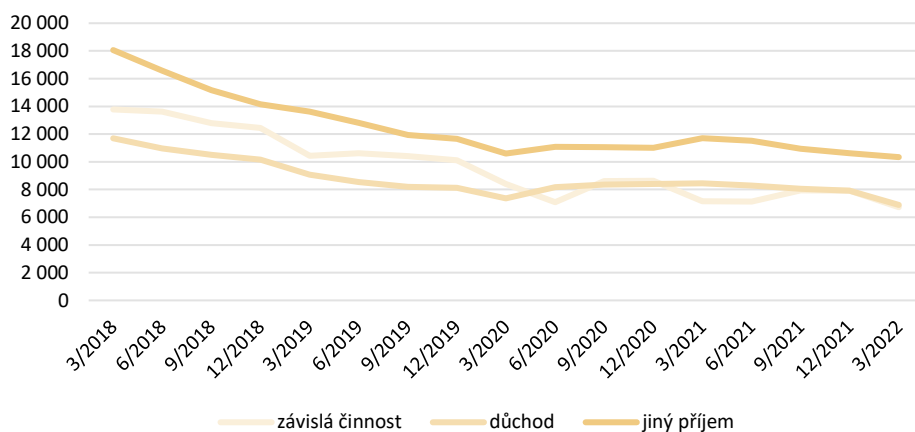

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Domácnosti, které mají příjem ze zaměstnání, důchod nebo jiné příjmy, jsou zastoupeny málo.

Graf č. 91 Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí podle hlavního příjmu (vyjma přídatku na dítě, 2018–2021)

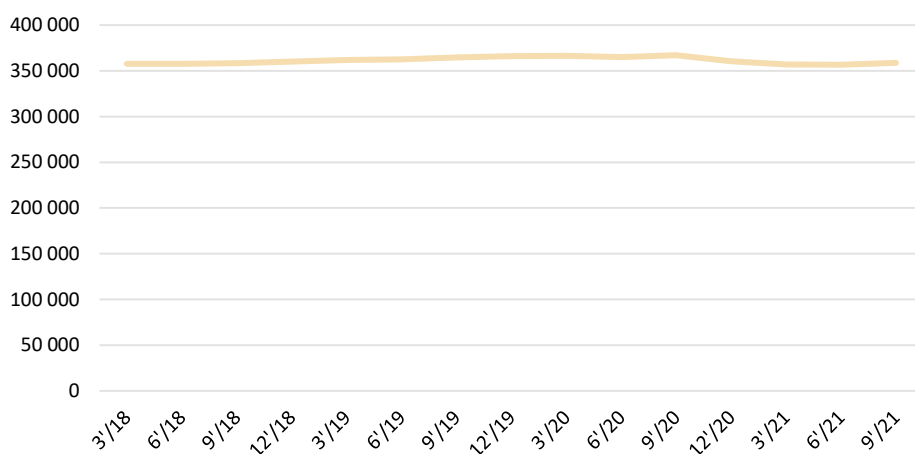

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

• Příspěvek na péči

Počet příjemců příspěvku na péči mírně **roste od roku 2018**. Tento růst **není spojen s covidovým obdobím**, ale s rostoucím počtem seniorů.

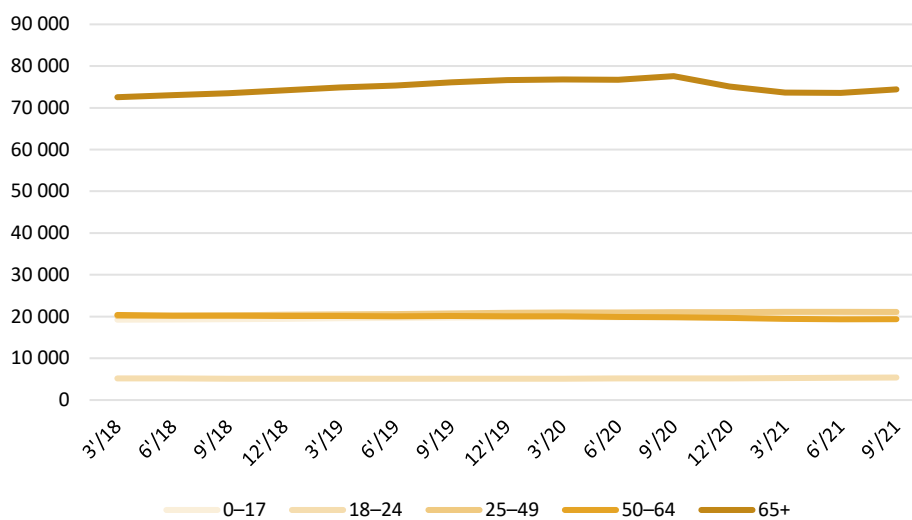
Graf č. 92 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

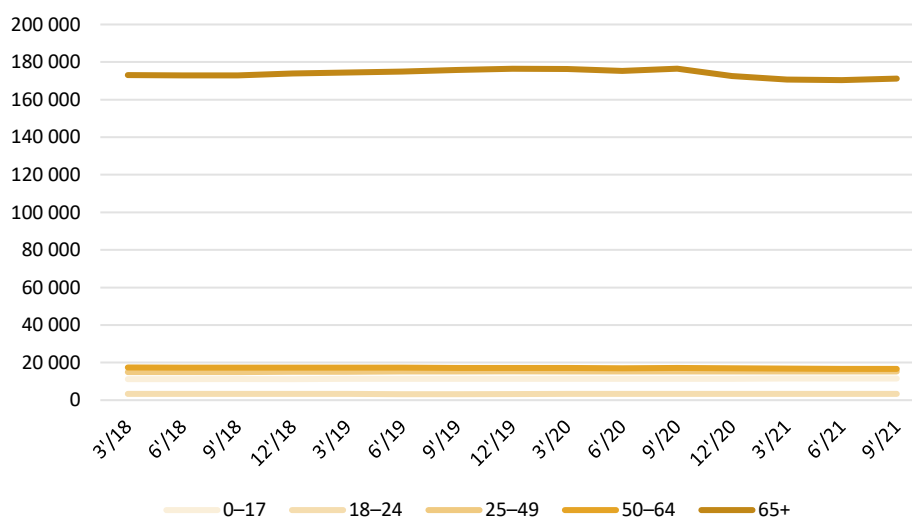
Příjemci tohoto příspěvku jsou většinou **senioři** ve věku 65 a více let.

Graf č. 93 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči – muži dle věku (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Graf č. 94 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči – ženy dle věku (2018–2021)

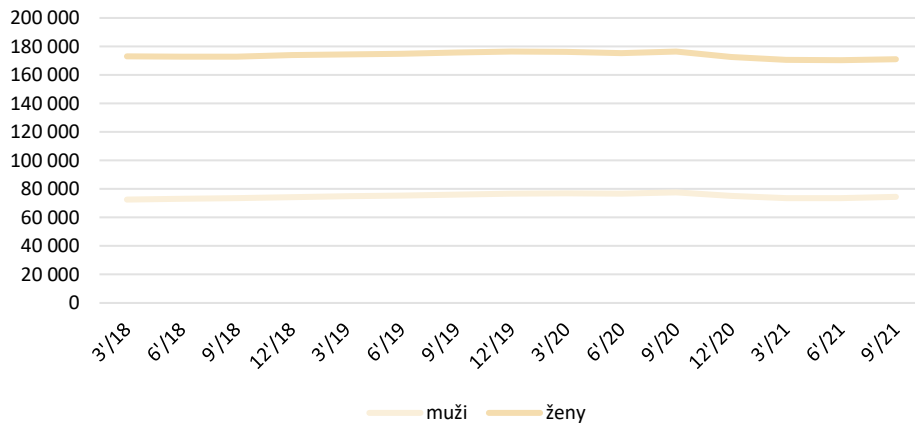

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Ženy v této skupině jsou více než dvakrát četnější než muži. Je to spojeno s tím, že ženy mají delší očekávanou dobu života.

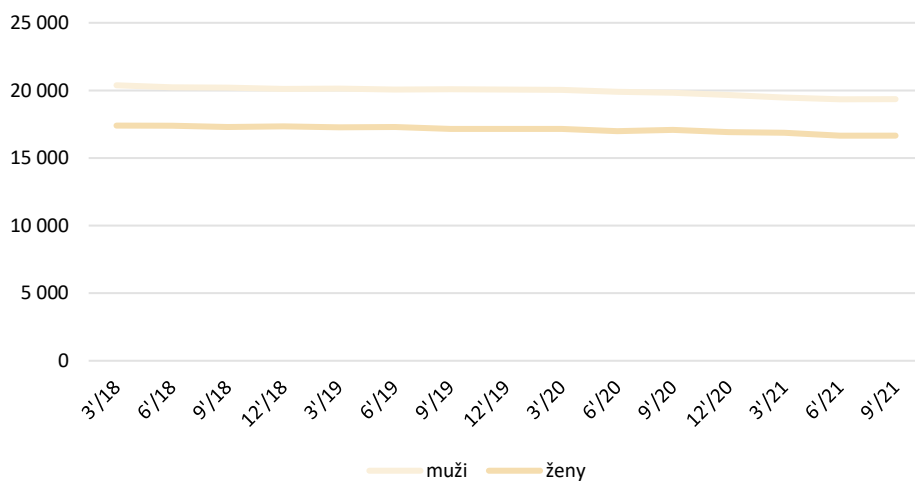
Graf č. 95 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči ve věku 65 a více let dle pohlaví (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Další významnou věkovou skupinou jsou obyvatelé ve věku 50 až 64 let. V této skupině jsou naopak o něco více zastoupeni muži.

Graf č. 96 Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči ve věku 50–64 let dle pohlaví (2018–2021)

Zdroj dat: MPSV, vlastní zpracování

Shrnutí

Analýza pěti nejdůležitějších dávek státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi ukázala, že příjemci těchto dávek jsou většinou **jednotlivci, samoživitelé s jedním a více dětmi** a také **domácnosti**, které buď **nemají žádný příjem**, nebo mají jen **důchod** nebo **přídavek na dítě**. Mezi domácnostmi, které mají příjmy ze zaměstnání, je příjemců dávek velmi málo.

U všech druhů dávek roste podíl nejstarší skupiny 65 a více let, což je spojeno se zvýšením celkového počtu seniorů. Podíl seniorů je největší u příspěvku na bydlení a příspěvku na péči.

Covidové období přineslo významný **růst** počtu **příjemců přídavku na dítě, doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí**, což bylo způsobeno snížením příjmů nejhudších vrstev obyvatelstva. **Dalším důvodem** je zvýšení částky životního minima v roce 2020, což umožnilo většímu počtu rodin požádat o sociální dávky. U **příspěvku na bydlení a příspěvku na péči vliv covidového období nebyl** zaznamenán. Navíc počet příjemců příspěvku na bydlení klesá.

Od roku 2021 pokračuje také pokles počtu příjemců příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, což je spojeno se zvýšením příjmu obyvatelstva. Nejvíce **ohrožené skupiny** jsou **jednotlivci, samoživitelé, senioři** a také **domácnosti se třemi a více dětmi**.

2.4 Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)

Analýza dat ukázala, že celková zaměstnanost v roce 2021 klesla o 140 tis. ve srovnání s rokem 2019. Za tímto poklesem se skrývá pokles zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, dopravě a skladování, velkoobchodě, ubytování a stravování. Naopak v odvětvích stavebnictví a informační a komunikační činnosti byl zaznamenán růst. Můžeme předpokládat, že část osob propuštěných z výše uvedených odvětví nastoupila do práce ve stavebnictví a informačních činnostech. Celková nezaměstnanost vzrostla z 110 tis. v roce 2019 na 180 tis. v roce 2021. Zejména se zvýšila nezaměstnanost osob, jejichž poslední zaměstnání bylo v průmyslu, dopravě a skladování, obchodě, ubytování a stravování. Podle poslední profese nezaměstnanost rostla nejvíce u pracovníků ve službách a prodeji a u řemeslníků. Celkově týdenní pracovní doba poklesla z 39 hodin v roce 2019 na 36 hodin na konci roku 2020. Pracovní doba poklesla nejvíce ve stejných odvětvích, ve kterých poklesla zaměstnanost.

Analýza struktury zaměstnanosti ukazuje, že mezi lety 2019 a 2020 zaměstnanost osob s nižším středním vzděláním klesla a s vyšším středním vzděláním rostla zejména u mužů. Zaměstnanost klesla u mladších skupin do 40 let, a to zejména u žen. U starších skupin zaměstnanost rostla. Podle vzdělání je nezaměstnanost vyšší u nižšího vzdělání, ale mezi lety 2019 a 2020 nezaměstnanost vzrostla u všech vzdělanostních skupin. Podle věku je nezaměstnanost vyšší

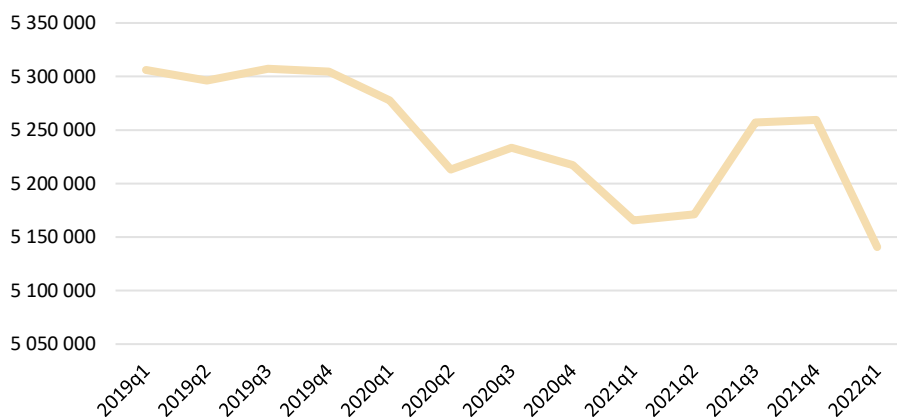
2. Interpretace hlavních zjištění z dat

u mladších skupin a právě u těchto skupin byl růst nezaměstnanosti mezi lety 2019 a 2020. Podle velikosti obce je nezaměstnanost přibližně stejná v malých a velkých obcích, ale mezi lety 2019 a 2020 nezaměstnanost rostla nejvíce ve velkých obcích.

Zaměstnanost

Celková zaměstnanost mezi lety 2019 a 2021 poklesla z 5 300 tis. na 5 160 tis. Pokles činil 140 tis. (2,5 %). Ve druhém pololetí roku 2021 se ale zaměstnanost vrátila na úroveň 5 250 tis. a na začátku roku 2022 opět klesla na 5 140 tis.

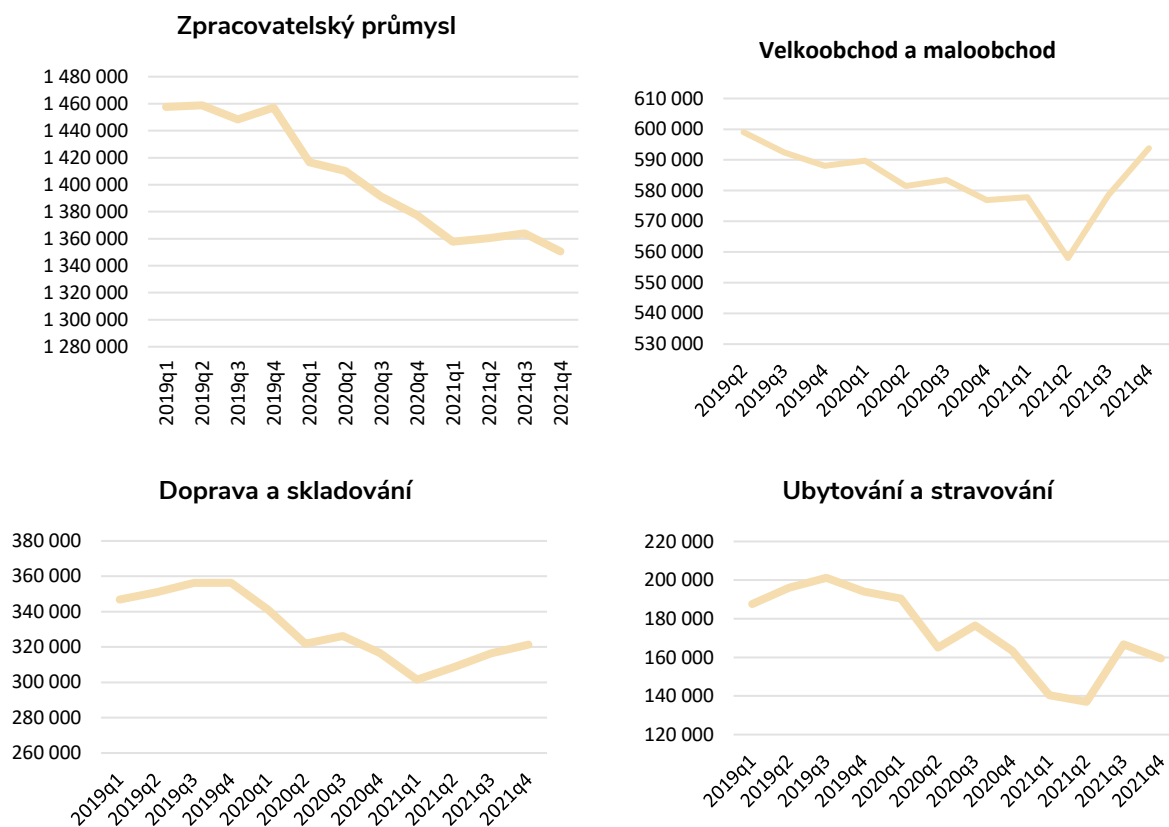
Graf č. 97 Vývoj zaměstnanosti (2019–2021)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Zde je analyzován pokles zaměstnanosti mezi lety 2019 až 2021, který byl zapříčiněn covidovou krizí. Za tímto poklesem se skrývá pokles zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu, dopravě a skladování, velkoobchodě, ubytování a stravování. Ve všech těchto odvětvích byl pokles zaměstnanosti významný. Ve zpracovatelském průmyslu zaměstnanost poklesla o 100 tis. osob a zůstává na této úrovni. V obchodě zaměstnanost klesla o 30 tis., ale na konci roku 2021 se vrátila na předkrizovou úroveň. V dopravě a skladování zaměstnanost klesla o 50 tis., ale na konci roku 2021 mírně stoupla o 20 tis. Stejně tak v ubytování a stravování přinesla covidová krize pokles o 50 tis. osob a pak následoval růst o 20 tis.

Graf č. 98 Klesající trend zaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2021)

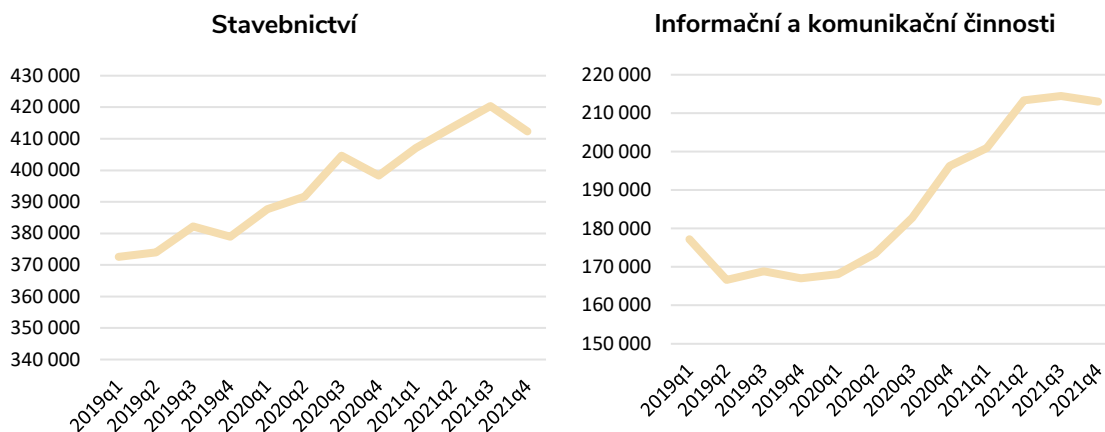

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Naopak v odvětvích stavebnictví a informační a komunikační činnosti byl zaznamenán růst. Lze předpokládat, že část osob propuštěných z výše uvedených odvětví nastoupila do práce ve stavebnictví a informačních činnostech.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

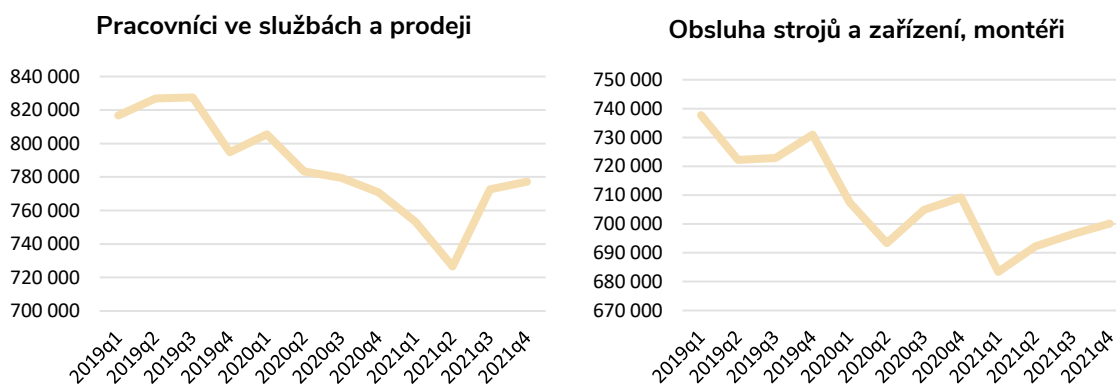
Graf č. 99 Růstový trend zaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2021)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Z pohledu profese byly nejvíce dotčeni pracovníci ve službách a prodeji a obsluze strojů. Ve službách a prodeji pokles činil 100 tis. osob, ale na konci roku 2021 následoval růst o 50 tis. V profesi obsluha strojů a zařízení během covidové krize zaměstnanost klesla o 50 tis., ale na konci roku 2021 vzrostla o 20 tis.

Graf č. 100 Pokles zaměstnanosti ve vybraných profesích (2019–2021)

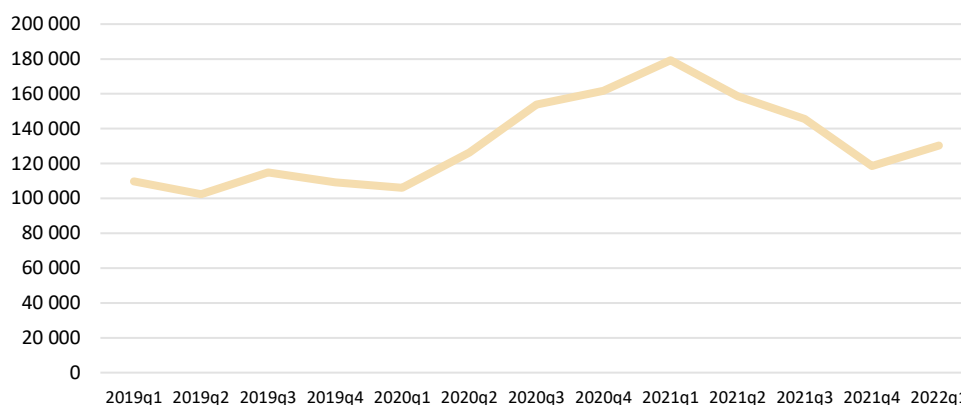

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Nezaměstnanost

Celková nezaměstnanost vzrostla z 110 tis. v roce 2019 na 180 tis. v roce 2021. Celkový růst činil 70 tis. (65 %). Na konci roku 2021 ale nezaměstnanost klesla na 120 tis., tedy na předkrizovou úroveň.

Graf č. 101 Vývoj nezaměstnanosti (2019–2022)

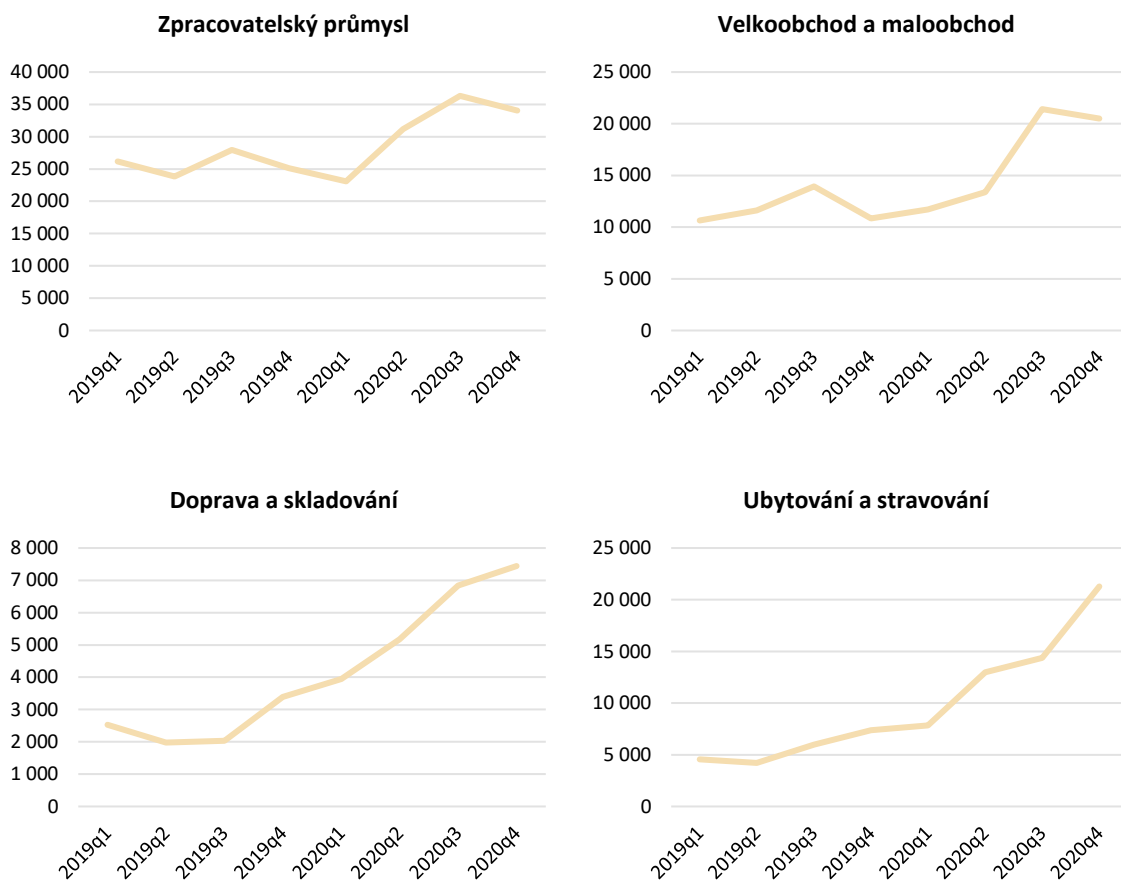
Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Nejvyšší růst nezaměstnanosti byl zaznamenán na konci roku 2020 a na začátku roku 2021. Individuální data VŠPS za rok 2021 pro zpracování podrobnější struktury nezaměstnanosti za rok 2021 nebyly v době zpracování zprávy k dispozici. Analýza je tak zpracována za rok 2020. Vzhledem k tomu, že nejvyšší růst nezaměstnanosti byl na konci roku 2020 a na začátku roku 2021, pro účely sledování, jak pandemie covidu-19 ovlivnila trh práce, lze srovnat konec roku 2019 a 2020. S ohledem na to, že na konci roku 2021 se celková nezaměstnanost vrátila na téměř předkrizovou úroveň, srovnání roku 2019 a 2021 by z pohledu dopadů pandemie na trh práce neposkytlo více informací. Srovnání roku 2019 a 2020 je tak informačně přínosnější, protože v roce 2020 byl vliv covidové krize na trh práce větší.

Mezi lety 2019 a 2020 se zvýšila zejména nezaměstnanost osob, jejichž poslední zaměstnání bylo v průmyslu, dopravě a skladování, obchodě, ubytování a stravování.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

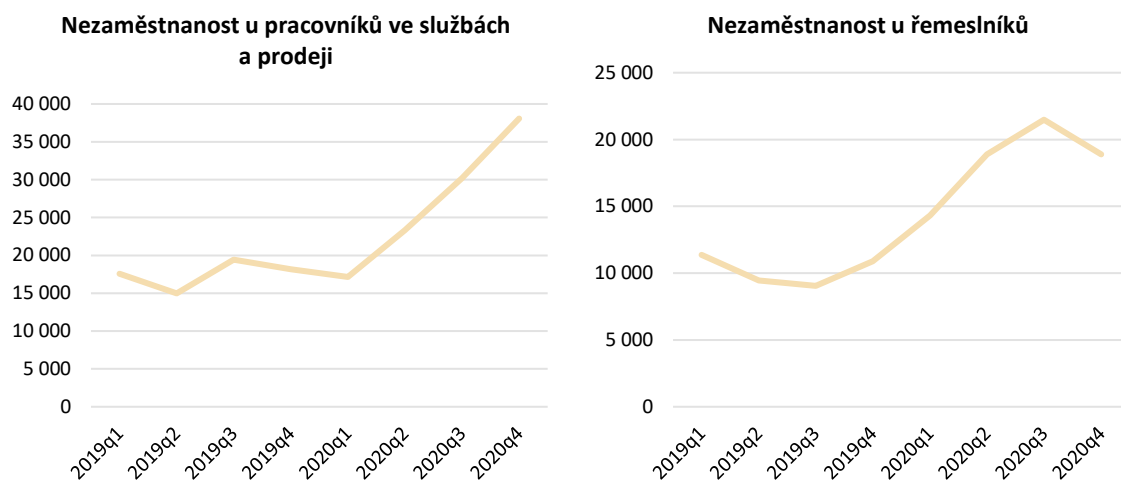
Graf č. 102 Rostoucí trend nezaměstnanosti ve vybraných odvětvích (2019–2020)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Podle poslední profese nezaměstnanost rostla nejvíce u pracovníků ve službách a prodeji a u řemeslníků.

Graf č. 103 Rostoucí trend nezaměstnanosti ve vybraných profesích (2019–2020)

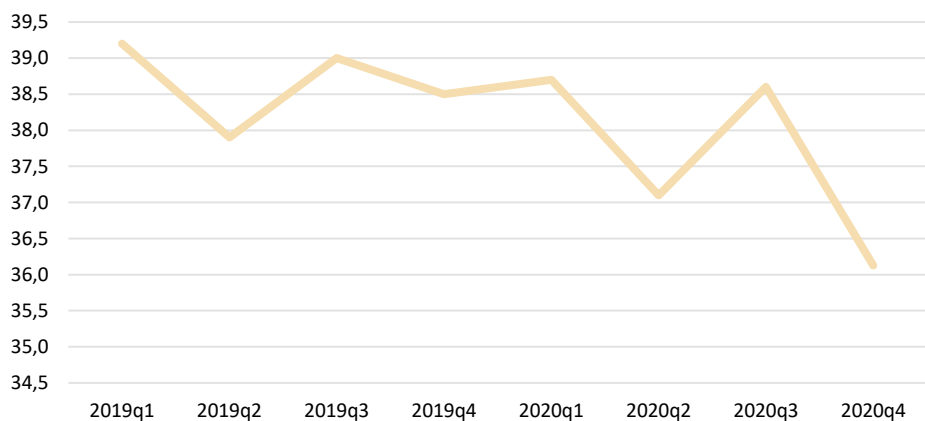

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Pracovní doba

Celkově týdenní pracovní doba poklesla z 39 hodin v roce 2019 na 36 hodin na konci roku 2020.

Graf č. 104 Počet odpracovaných hodin týdně (2019–2021)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Pracovní doba poklesla nejvíc ve stejných odvětvích, ve kterých poklesla zaměstnanost: průmysl, doprava a skladování, obchod, ubytování a stravování.

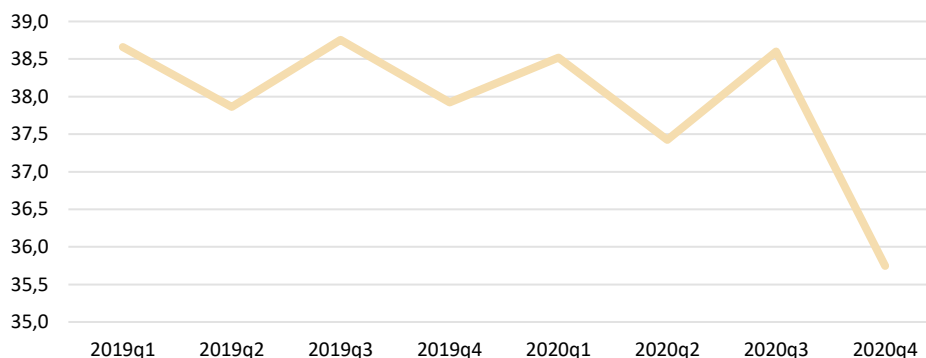
Graf č. 105 Vývoj počtu odpracovaných hodin týdně ve vybraných odvětvích (2019–2021)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Podle profese nejvíce klesla pracovní doba u pracovníků ve službách a prodeji.

Graf č. 106 Vývoj počtu odpracovaných hodin týdně u pracovníků ve službách a prodeji (2019–2021)

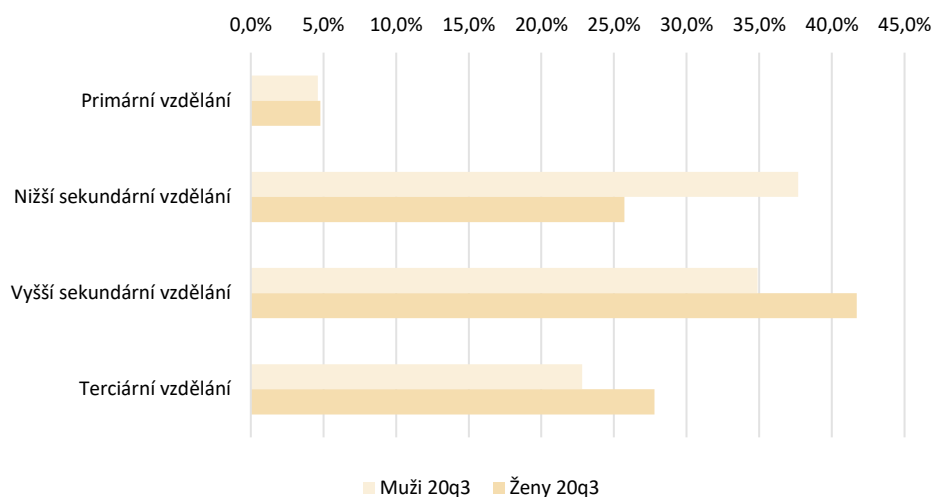
Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Struktura zaměstnanosti

Nejvyšší pokles zaměstnanosti nastal na konci roku 2020 a na začátku roku 2021, proto v této analýze je srovnávána zaměstnanost na konci roku 2019 a 2020. Toto srovnání tak ukazuje na skupiny, které byly nejvíce postižené covidovou krizí.

Pracovníci se středním vzděláním činí většinu zaměstnaných. Přičemž mezi lety 2019 až 2020 zaměstnanost osob s nižším středním vzděláním klesla a s vyšším středním vzděláním rostla zejména u mužů.

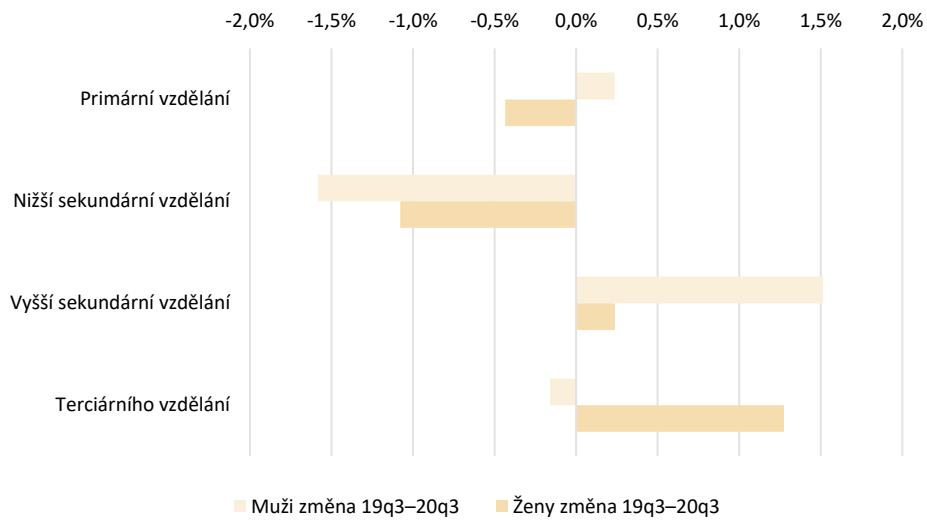
Graf č. 107 Zaměstnanost podle vzdělání (2020q3)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

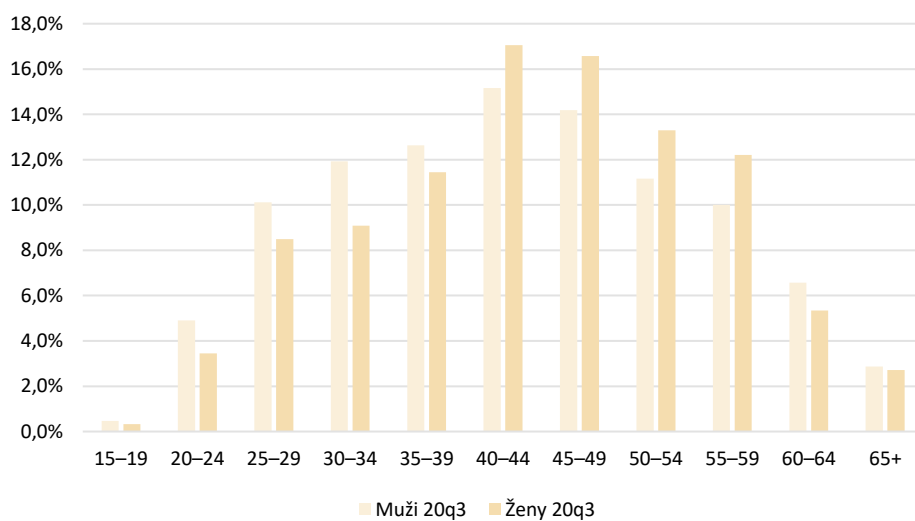
Graf č. 108 Změna zaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle dosaženého vzdělání)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

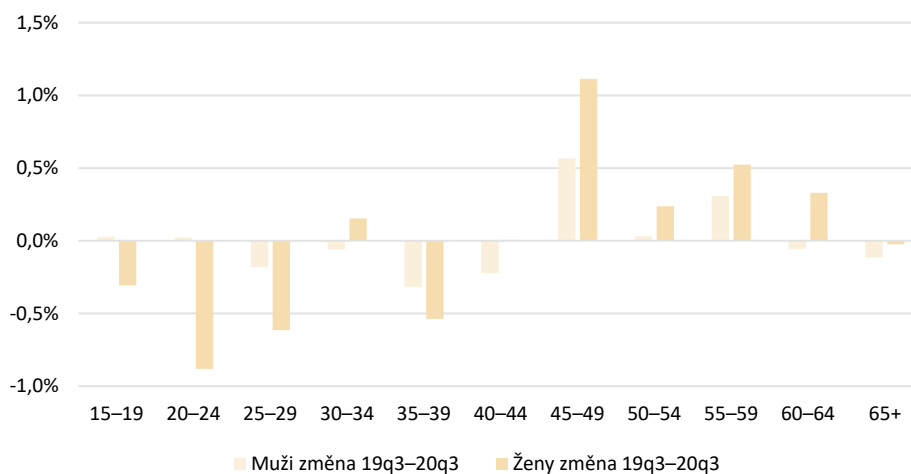
Podle věku zaměstnanost klesla u mladších skupin do 40 let, a to zejména u žen. U starších skupin zaměstnanost rostla.

Graf č. 109 Zaměstnanost podle věku (2020q3)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Graf č. 110 Změna zaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)

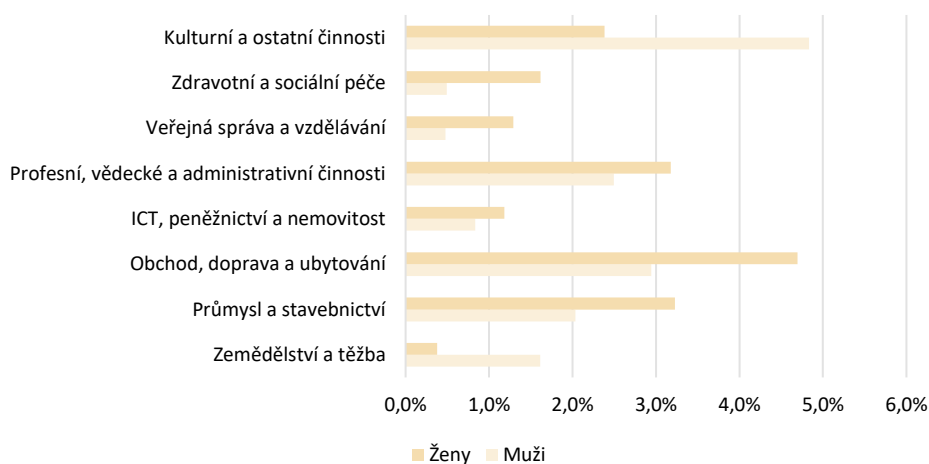

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Struktura nezaměstnanosti

Vzhledem k tomu, že nejvyšší pokles zaměstnanosti byl na konci roku 2020 a na začátku roku 2021, je v této analýze srovnávána zaměstnanost na konci roku 2019 a 2020. Srovnání tak ukazuje skupiny, které byly nejvíce postižené covidovou krizí.

Graf č. 111 Nezaměstnanost podle odvětví (2020q3)

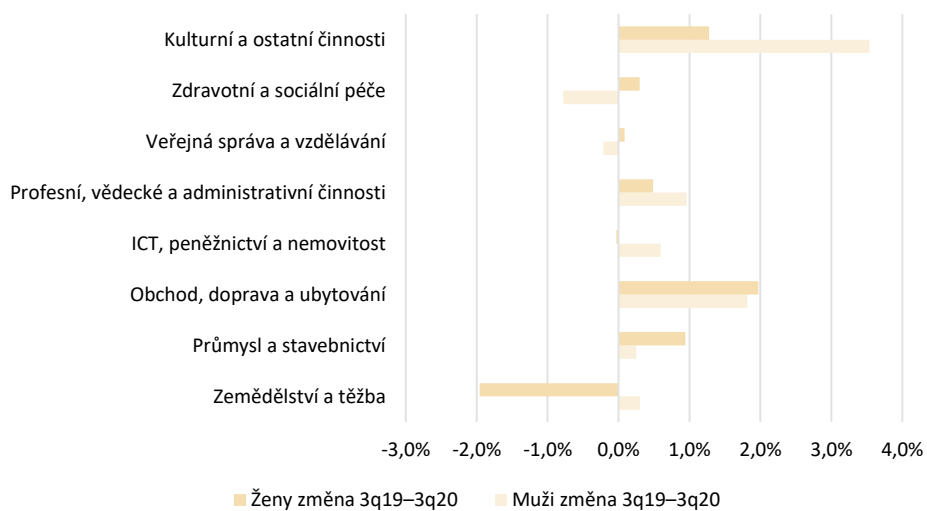

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

Podle odvětví je nezaměstnanost obecně vyšší v obchodě, dopravě a ubytování, a to více u žen než u mužů. Také je vysoká nezaměstnanost v kulturních a ostatních činnostech. Právě v těchto odvětvích byl růst nezaměstnanosti nejvyšší.

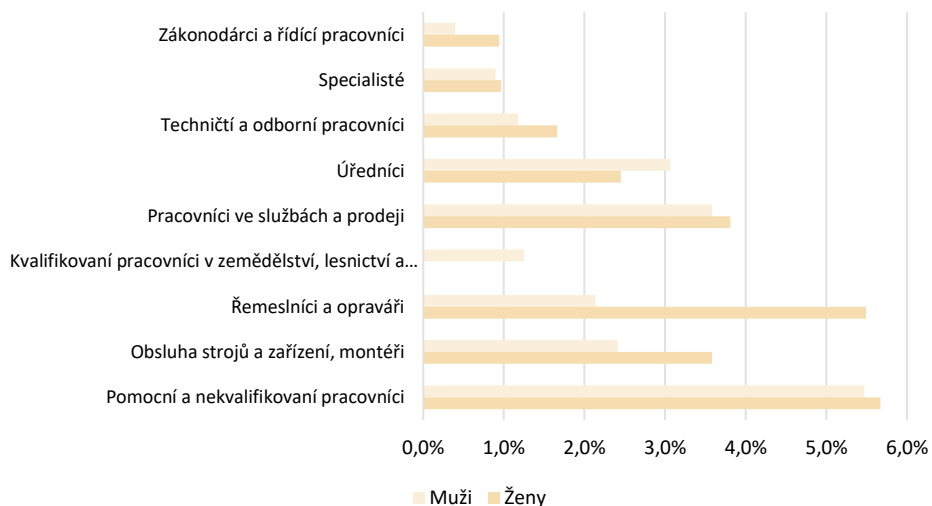
Graf č. 112 Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

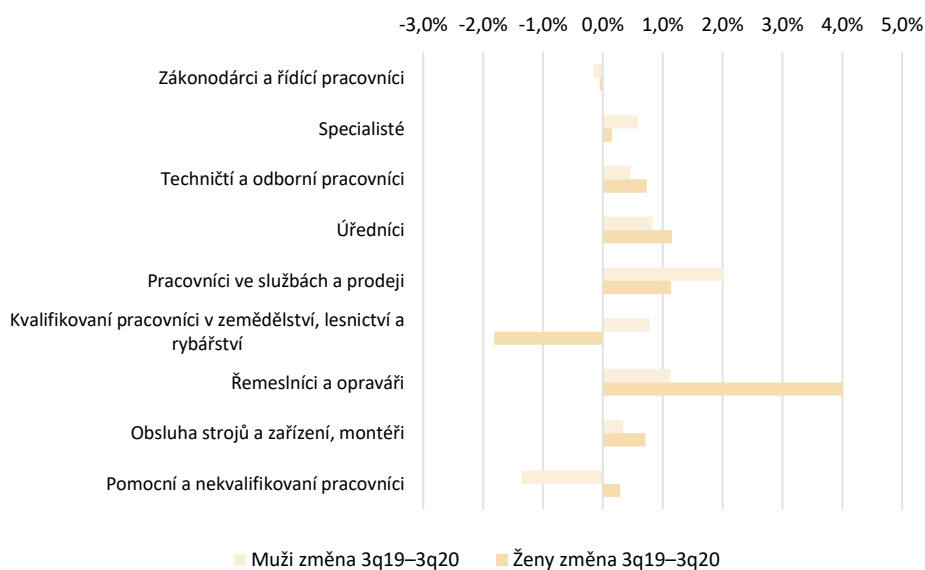
Podle profese je nezaměstnanost vyšší u řemeslníků a opravářů a pomocných a nekvalifikovaných pracovníků. Mezi lety 2019 a 2020 se nezaměstnanost zvýšila nejvíce u řemeslníků a opravářů.

Graf č. 113 **Nezaměstnanost podle profese (2020q3)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Graf č. 114 **Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle profese)**

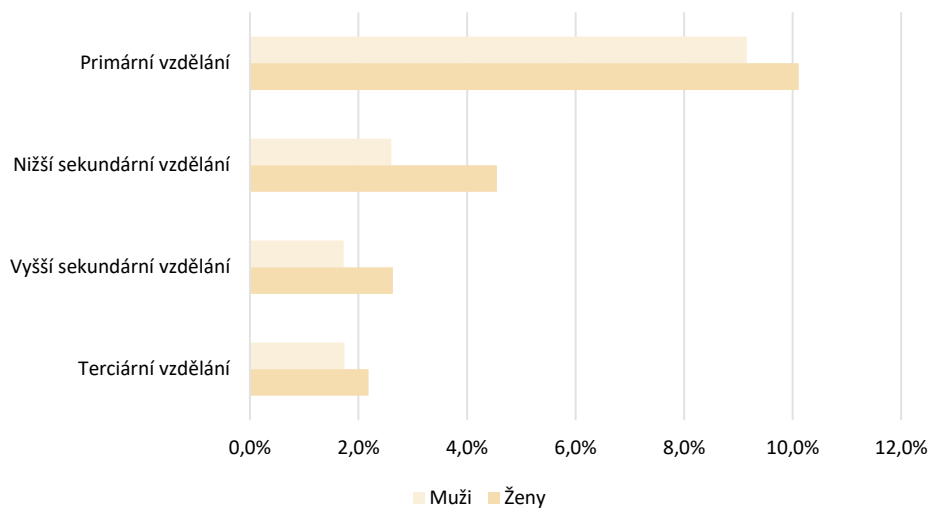

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

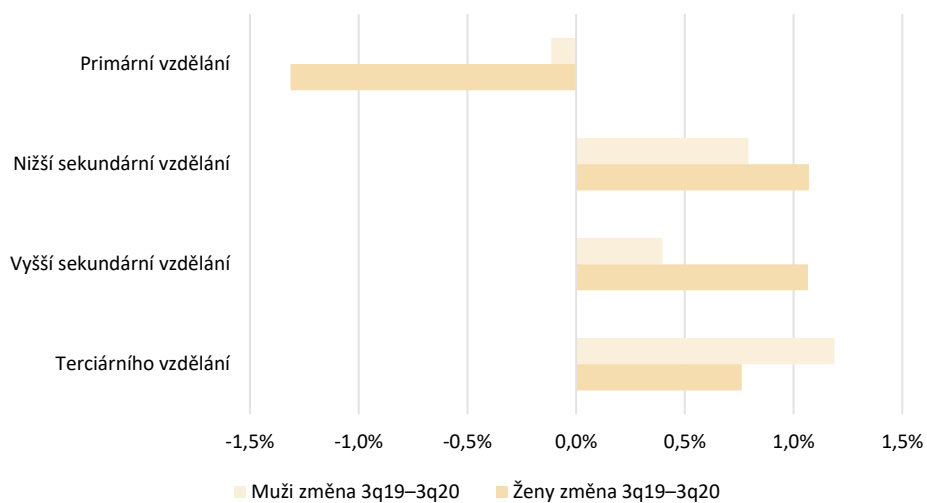
Podle vzdělání je nezaměstnanost vyšší u nižšího vzdělání, ale mezi lety 2019 a 2020 nezaměstnanost vzrostla u všech vzdělanostních skupin.

Graf č. 115 **Nezaměstnanost podle vzdělání (2020q3)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

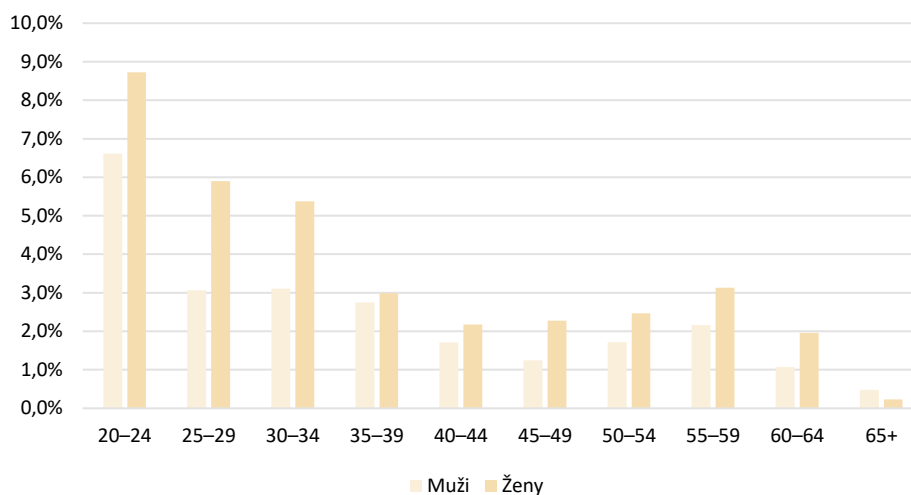
Graf č. 116 **Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle vzdělání)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

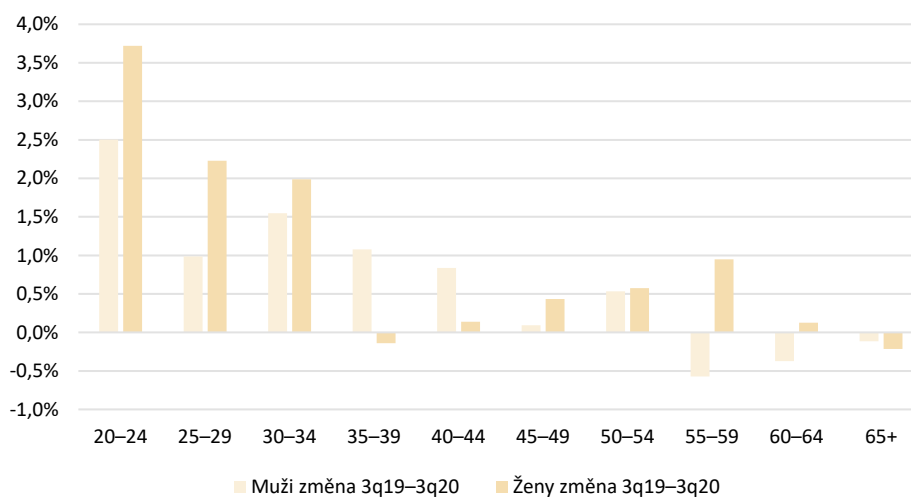
Podle věku je nezaměstnanost vyšší u mladších skupin a právě u těchto skupin byl růst nezaměstnanosti mezi lety 2019 a 2020.

Graf č. 117 **Nezaměstnanost podle věku (2020q3)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Graf č. 118 **Změna nezaměstnanosti (2019q3–2020q3; podle věku)**

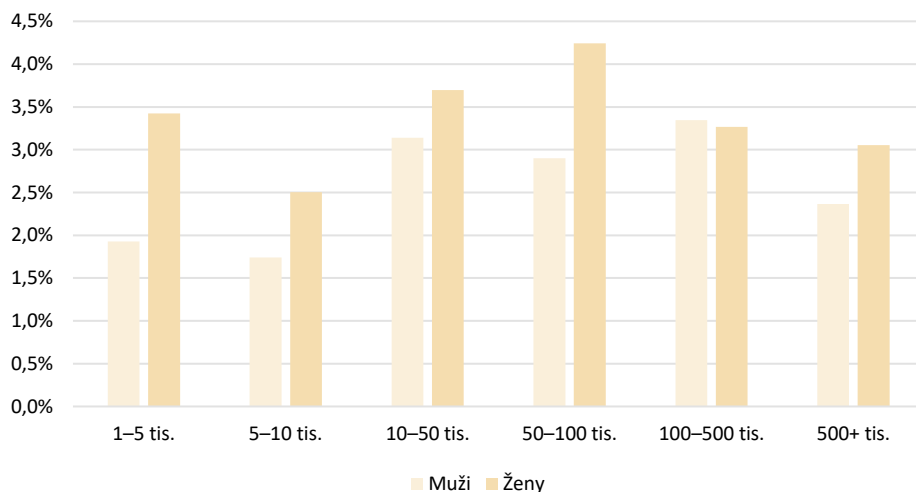

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

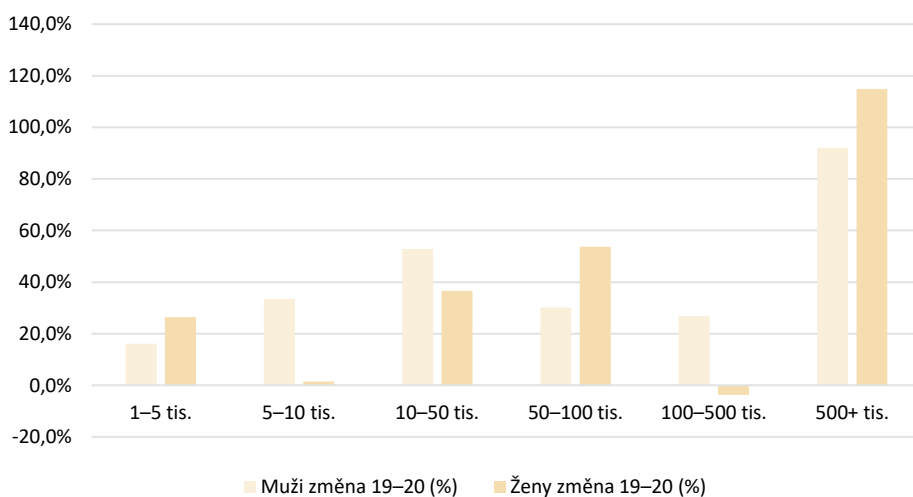
Podle velikosti obce je nezaměstnanost přibližně stejná v malých a velkých obcích, ale mezi lety 2019 a 2020 nezaměstnanost rostla nejvíce ve velkých obcích.

Graf č. 119 **Nezaměstnanost podle velikosti obce (2020q3)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

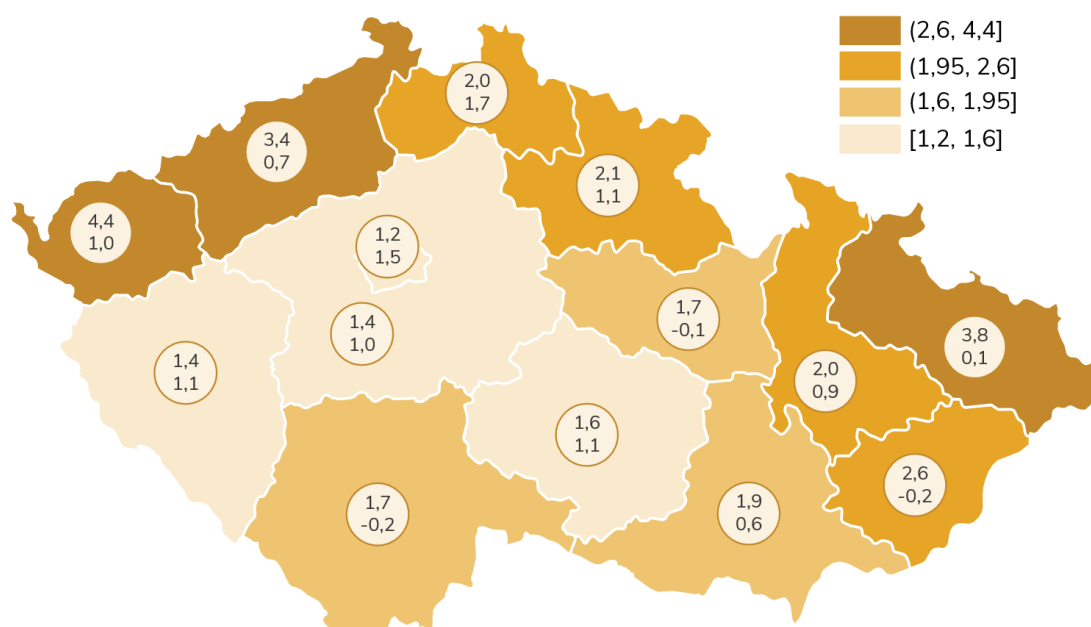
Graf č. 120 **Změna nezaměstnanosti (2019–2020; podle velikosti obce)**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

Dle krajského členění je dlouhodobě vysoká nezaměstnanost v Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Nicméně nejvyšší růst nezaměstnanosti byl zaznamenán v Libereckem kraji a v Praze.

Obrázek č. 1 **Nezaměstnanost dle krajů ČR (stav ke konci roku 2019) a změna v letech 2019–2021**

Zdroj dat: ČSÚ, data VŠPS, vlastní zpracování

2.5 Informační systém o průměrném výdělku (ISPV)

Analýza ukázala, že odpracovaná doba klesla v roce 2020 a ve třetím čtvrtletí 2021. Tento pokles pracovní doby byl zapříčiněn poklesem pracovní doby ve zpracovatelském průmyslu, dopravě a skladování, obchodě, ubytování a stravování. Tento pokles byl z důvodu karantény. Největší pokles pracovní doby byl v ubytování a stravování, kde na začátku roku 2021 pracovní doba klesla až na 70 hodin měsíčně z obvyklých 140 hodin v roce 2019.

Mzdy zaměstnanců pokračovaly v růstu mezi lety 2019 a 2022, s výjimkou prvního čtvrtletí 2020 a 2021, což bylo zpříčiněné poklesem pracovní doby. Stejně tak podle odvětví mzdy zaměstnanců pokračovaly v růstu mezi lety 2019 a 2022, ale v roce 2020 stagnovaly. Podle profese nejvyšší úroveň mezd ve mzdové sféře je u řídicích pracovníků a specialistů. V těchto profesích mzdy

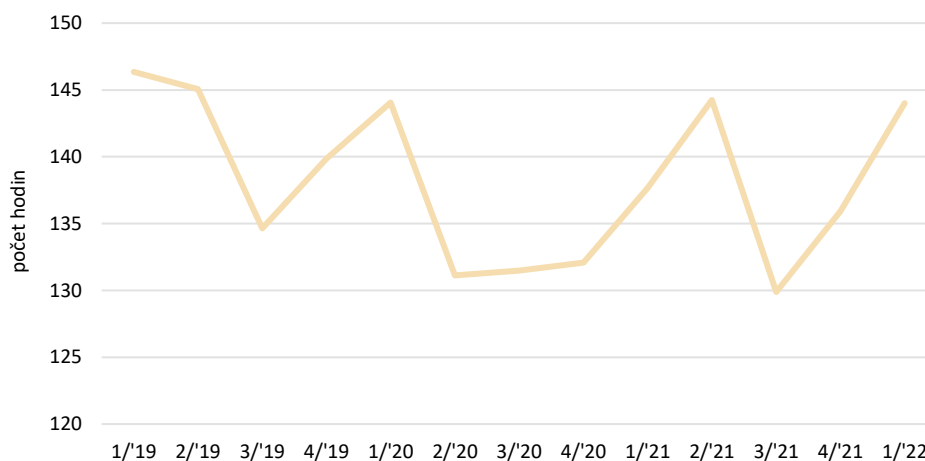
2. Interpretace hlavních zjištění z dat

pokračovaly rychle v růstu. Naopak nejnižší mzdy jsou u pracovníků ve službách a prodeji a také u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků. V těchto profesích byl jen mírný růst mezd. V platové sféře je diferenciací platu nižší a všechny profesní skupiny zaznamenaly růst platu mezi lety 2019 a 2022.

Odpracovaná doba

Měsíční odpracovaná doba klesla z průměrných 140 hodin v roce 2019 na 130 hodin v roce 2020. Tento pokles také vidíme ve třetím čtvrtletí 2021. Covidové období přineslo snížení pracovní doby o 5 až 10 hodin měsíčně.

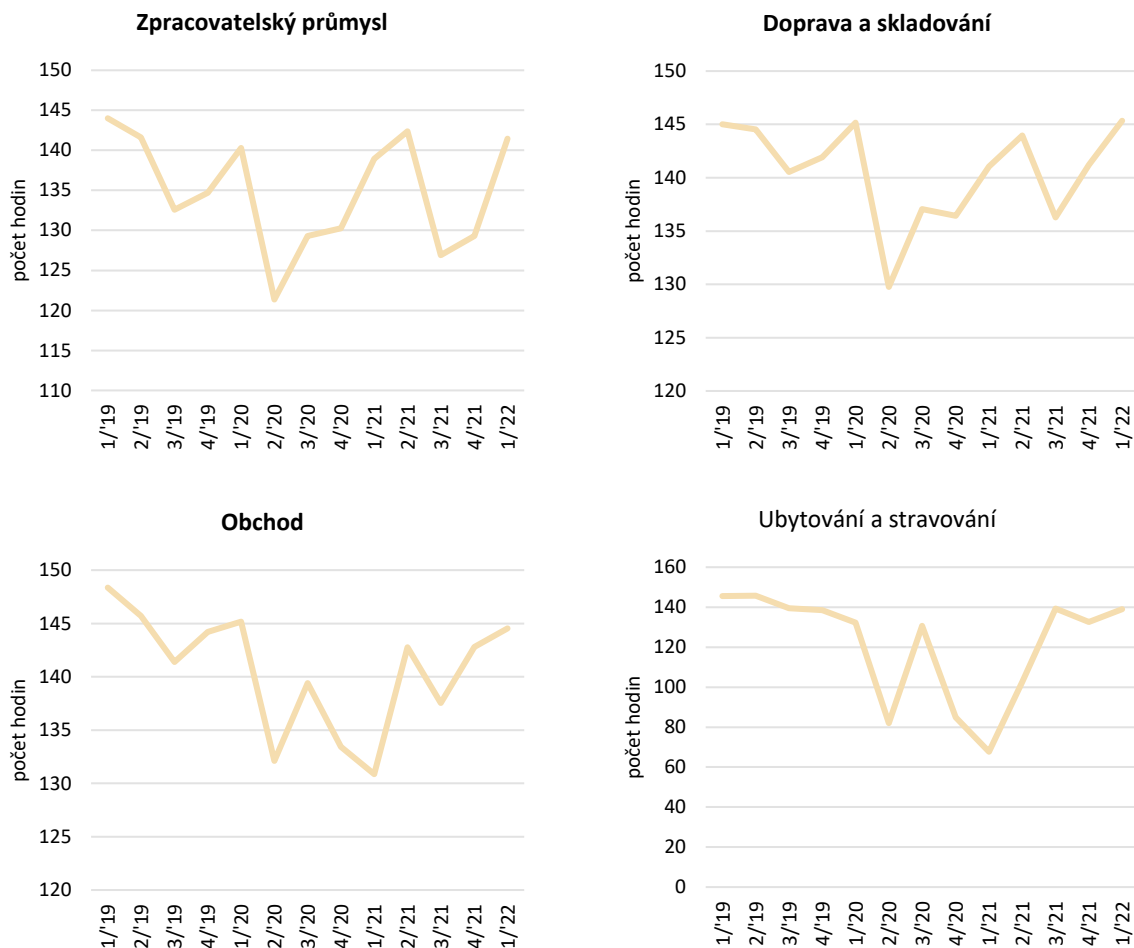
Graf č. 121 **Odpracovaná doba celkem v ČR (2019–2022)**

Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

Tento pokles pracovní doby byl zapříčiněn poklesem pracovní doby ve zpracovatelském průmyslu, dopravě a skladování, obchodě, ubytování a stravování. Tento pokles byl z důvodu karantény. Největší pokles pracovní doby byl v ubytování a stravování, kde na začátku roku 2021 pracovní doba klesla až na 70 hodin měsíčně z obvyklých 140 hodin v roce 2019. Pracovní doba se v tomto odvětví zkrátila tak na polovinu. Od třetího čtvrtletí roku 2021 se pracovní doba v ubytování a stravování vrátila na obvyklých 140 hodin měsíčně. Druhým nejvíce postiženým odvětvím byl obchod, kde se v roce 2020 pracovní doba zkrátila o 15 hodin měsíčně; od roku 2021 se pracovní doba vrátila na obvyklých 145 hodin měsíčně.

Graf č. 122 Odpracovaná doba dle odvětví v ČR (2019–2020)

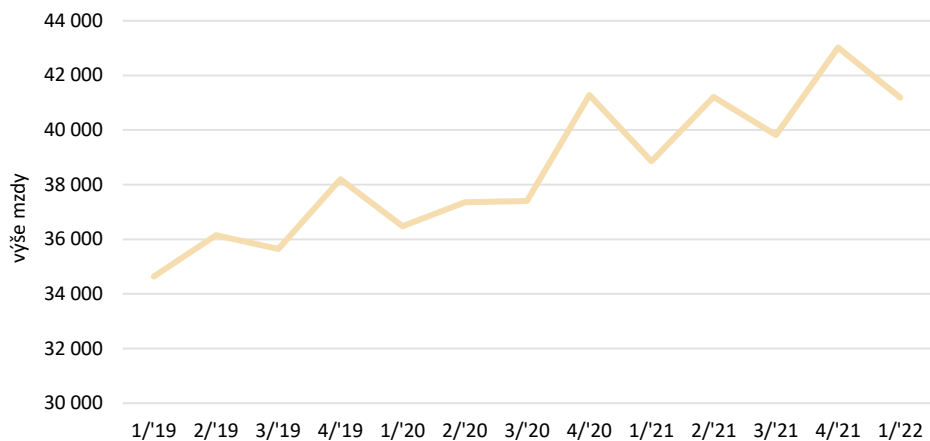
Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

Mzdy

Mzdy zaměstnanců pokračovaly v růstu mezi lety 2019 a 2022, s výjimkou roku 2020, což bylo zapříčiněné poklesem pracovní doby.

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

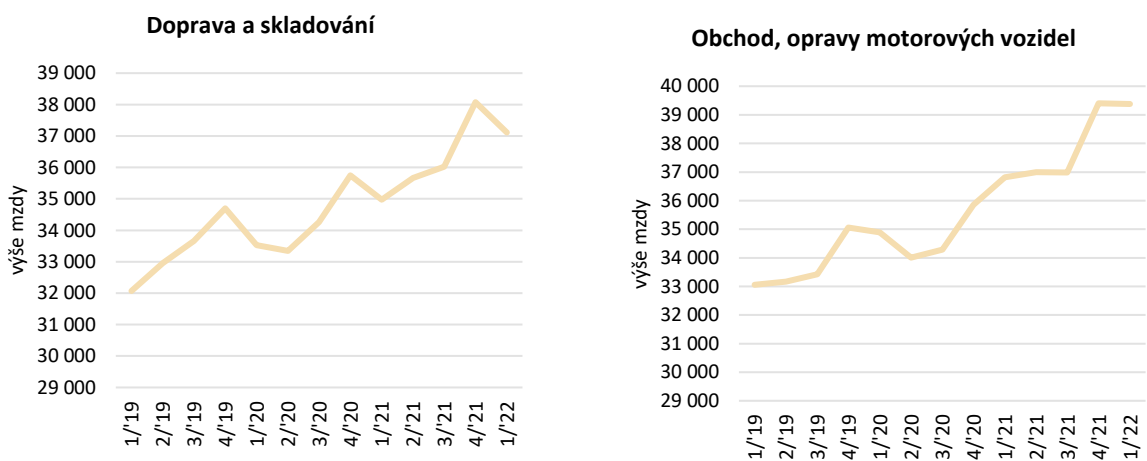
Graf č. 123 Vývoj výše mezd v ČR (2019–2022)

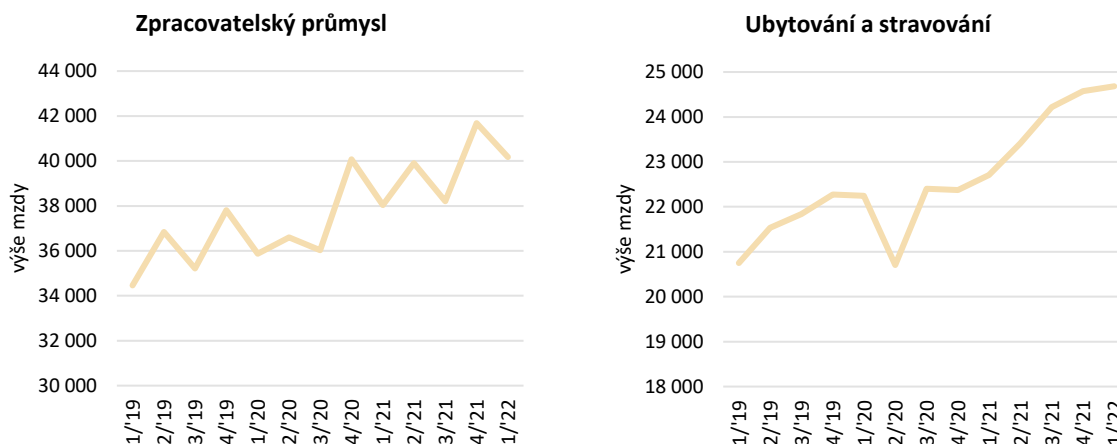

Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

Stejně tak podle odvětví mzdy zaměstnanců pokračovaly v růstu mezi lety 2019 až 2022, ale v roce 2020 stagnovaly.

Graf č. 124 Vývoj výše mezd v ČR podle odvětví (2019–2022)

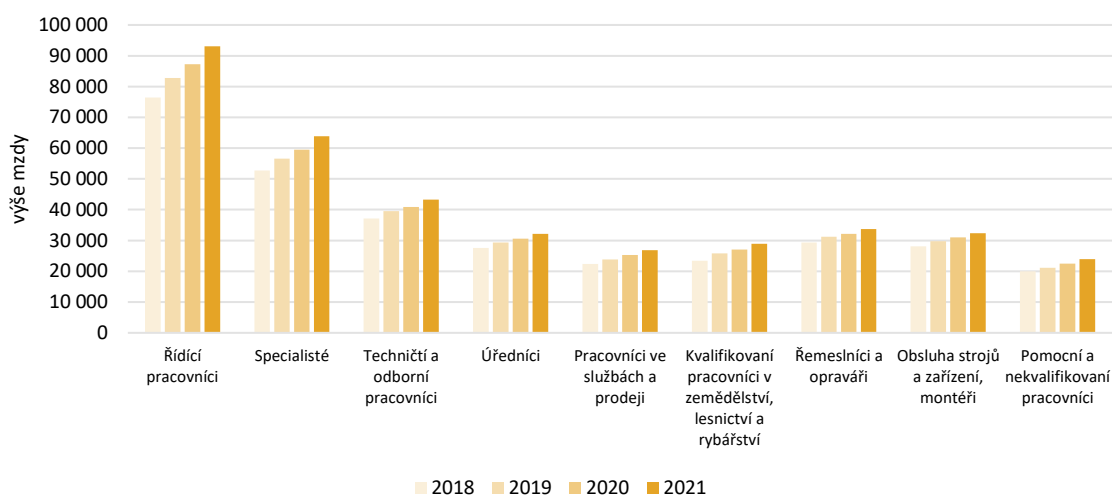

Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

Podle profese je nejvyšší úroveň mezd v mzdové sféře u řídicích pracovníků a specialistů. V těchto profesích mzdy pokračovaly rychle v růstu. Naopak nejnižší mzdy jsou u pracovníků ve službách a prodeji a také u pomocných a nekvalifikovaných pracovníků. V těchto profesích byl jen mírný růst mezd.

Graf č. 125 Mzdy podle profese ve mzdové sféře (2018–2021)

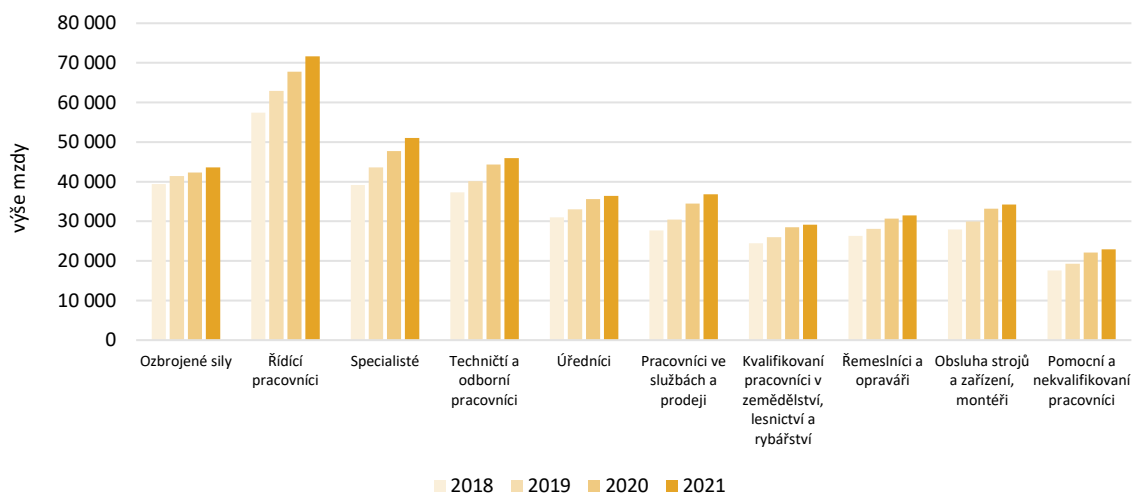

Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

2. Interpretace hlavních zjištění z dat

V platové sféře je diferenciacce platu nižší a všechny profesní skupiny zaznamenaly růst platu mezi lety 2019 a 2021.

Graf č. 126 **Platy podle profese v platové sféře (2018–2021)**

Zdroj dat: ISPV, vlastní zpracování

3. Omezená vypovídací schopnost datových zdrojů

Z pohledu možného využití **pro včasnou identifikaci rizikových skupin** a potřeby poskytnutí dostatečně rychlé a pružné pomoci prostřednictvím záchranné sociální sítě mají **statistické zdroje** do jisté míry **omezené možnosti**, a to ať z důvodu časového zpoždění, se kterým jsou zveřejňovány, nebo i z důvodu **nepostižení potenciálních cílových skupin** osob, které čelí těžkým sociálním situacím. I podle závěrů analýz a studií, které se věnovaly otázkám sociálních dopadů pandemie covidu-19, veřejné statistiky nemusí poskytovat odpovídající informace ohledně rozsahu ohrožených skupin.

Jak uvádí studie „Balancování na hraně a nejisté vyhlídky. Příběhy prekarizovaných pracovníků a pracovnic během prvního roku pandemie covidu-19,“ zpracovaná Centrem pro společenské otázky: „... **problémy nejvíce zasáhly osoby, které současně ztratily, nebo nemohly vykonávat zaměstnání, ztratily příjem ze zaměstnání nebo se jedná o osoby prekarizované na trhu práce, v jejich případě není dostatečná sociální ochrana, tím pak nemají nárok na dávky ze sociálního pojištění, nebo mají problém se splněním podmínek nároků na získání sociálních dávek...**“⁴ Studie na základě realizovaného šetření mezi ohroženými skupinami také konstatuje, že „... **žádost o podporu, sociální dávky byla uvažována jako poslední možnost, nebylo o ni žádáno hned na začátku, kdy se začaly osoby potýkat s finančními problémy.**“⁵ V případě, že **ohrožené skupiny nežadají o dávky nebo na ně nemají ani nárok** (v důsledku například nesplnění podmínek příjmu, pojištění), **nebudou** tak současně ani **zahrnuty ve veřejných statistkách**. Jak také uvádí zmíněná studie: „**I přesto, že žijí v chronické nejistotě ohledně příjmu a bydlení, z pohledu veřejných statistik o chudobě, nezaměstnanosti nebo sociálních problémech jsou lidé s exekucí, pracující mimo oficiální smlouvy, neviditelní.**“⁶

Například na problematiku (ne)čerpání pomoci i v oprávněných případech ukázaly, konkrétně na příkladu příspěvku na bydlení, výsledky zprávy „Bydlení jako problém. Zpráva o vyloučení z bydlení 2021.“⁷ Dle studie: „**Příspěvek na bydlení, který by mohl seniorům s nadměrnými náklady na bydlení pomoci, pobírá jen 20–25 % z přibližně 220–260 tisíc seniorských domácností, které mají nárok na příspěvek vyšší než tisíc korun měsíčně.**“⁸ Dále konstatuje, že „... příspěvek na bydlení

⁴ Svobodová, Andrea & Lucie Trlifajová, 2021. *Balancování na hraně a nejisté vyhlídky. Příběhy prekarizovaných pracovníků a pracovnic během prvního roku pandemie covidu-19*. Centrum pro společenské otázky – SPOT. Dostupné z: <https://www.pracevobci.cz/upload/studies/26/dopady-covid-pribehy.pdf>

⁵ tamtéž

⁶ tamtéž

⁷ Klusáček, Jan, Milan Greinder, Vít Lesák, Ivana Kowaliková & Jan Brož, 2021. *Bydlení jako problém. Zpráva o vyloučení z bydlení 2021*. Platforma za sociální bydlení. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2021/08/Bydleni-jako-problem-2021.pdf>

⁸ tamtéž

3. Omezená vypovídací schopnost datových zdrojů

nepobírá osm z deseti oprávněných seniorských domácností, šest z deseti oprávněných rodin a sedm z deseti ostatních domácností. A to hovoříme pouze o domácnostech, které by měly nárok na příspěvek na bydlení vyšší než tisíc korun měsíčně (nečerpání ze strany domácností s nárokem na příspěvek do tisíce korun měsíčně je do jisté míry pochopitelné).“⁹

Složitost, resp. obtížnost možnosti sledování sociálně ohrožených rizikových skupin dokládají také poznatky projektu „Neviditelní“, realizovaného v partnerství Spotřebitelského fóra (CETA), poskytovatele nebankovních úvěrů Provident Financial, společnosti Dirivitu, s. r. o. a Ipsos, s. r. o.¹⁰ Cílem projektu je postupně představit skupiny osob, které, ačkoliv se potýkají s řadou sociálních problémů, čelí řadě sociálních nejistot, zůstávají často „neviditelní“, a tak se jim také nedostává potřebné pomoci v řešení jejich situace. S využitím výsledků analýz dostupných ekonomických a sociologických studií vymezili řešitelé projektu následujících 13 skupin osob, které řadí mezi tzv. neviditelné: **mladé rodiny, studenti z chudých rodin, matky a otcové samoživitelé, lidé pracující ve stínové ekonomice, nedobrovolně nezaměstnaní, nízkopříjmové domácnosti, malí podnikatelé, senioři, pracovníci v neziskovém sektoru, menšiny, lidé se zdravotním znevýhodněním, ekofarmáři a veteráni**. Velikost celkové skupiny odhaduje projekt ve výši 1,3 milionů lidí. Jedním z deseti znaků „neviditelných“ je dle projektu, že **z důvodu složitých podmínek nedosáhnou na dávky státní sociální pomoci**.

Z výše uvedeného je tak možné upozornit, že veřejně dostupné statistiky a indikátory nemusí poskytovat dostatečně vypovídající informace o rozsahu sociální situace rizikových skupin a pro potřeby včasné reakce poskytování účinné pomoci zástupcům ohrožených skupin. Přestože se ocitají ve složité sociální situaci a potýkají se s řadou sociálních problémů, jejichž řešení si vyžaduje využití nástrojů záchranné sociální sítě, ve veřejných statistikách se informace o těchto osobách neobjeví. Ostatně to také potvrzují závěry výše uvedené studie: *„S jednou výjimkou informanti nebyli lidé, s nimiž v průzkumu mluvili, klienty sociálních služeb a nepobírali sociální dávky – jinými slovy, podle běžně používaných indikátorů, s nimiž pracují veřejné instituce, nepatřili do žádné ze skupin, které stát považuje za ohrožené.“*¹¹ Ukazuje se tak potřebnost stanovení dalších, vhodných indikátorů, které budou v dostatečné míře poskytovat informace pro reálnější popis a sledování situace skupin osob čelících sociálním problémům využitelné pro účely efektivního zhodnocení situace a jejího vývoje a nastavování účinné pomoci.

Jeden z dalších zdrojů informací pro sledování vývoje sociální situace tak mohou představovat **zjištění řady institucí a organizací**, jejichž činnost je zaměřena na pomoc lidem nacházejícím se ve složitých sociálních situacích. Vedle řady veřejných institucí mají své významné místo

⁹ Klusáček, Jan, Milan Greinder, Vít Lesák, Ivana Kowaliková & Jan Brož, 2021. Bydlení jako problém. Zpráva o vyloučení z bydlení 2021. Platforma za sociální bydlení. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2021/08/Bydleni-jako-problem-2021.pdf>

¹⁰ Více o projektu viz <https://neviditelni.org/>

¹¹ Svobodová, 2021

v poskytování pomoci s řešením nepříznivé sociální situace také různé **neziskové, dobrovolnické organizace, občanská sdružení**. Na narůstající význam těchto organizací poukazuje také výše uvedená studie, podle které byl sledován „... nárůst počtu lidí, kteří se obraceli na různé nadace a neziskové organizace včetně potravinových bank.“¹² A konstatuje, že: *„Přístup neziskových organizací a fundací se od toho státního ale liší zejména v tom, že v době krize byly, na rozdíl od státu, schopny jednat rychle a efektivně, což je principiálně dáno především tím, že upřednostřují pomoc před kontrolou.“*¹³

Shrnutí

Efektivní nastavení sociální ochrany a podpory vyžaduje v rámci prevence včasnou identifikaci nových rizik, sociálních problémů a nově definovaných rizikových skupin. Konkrétně je třeba:

- ověřit, jak stávající systém sociálně-politických opatření kompenzoval negativní důsledky současného vývoje (v případě současného výzkumu covidu-19) na sociální situaci obyvatel;
- detekovat vznik nových cílových skupin, zjištěná a nová rizika, a odhalit, kde systém záchranné sociální sítě selhává;
- identifikovat příčiny jeho selhání a specifikovat orientaci účinných opatření na odstranění těchto příčin.

Je tak třeba vymezit rizikové skupiny, tj. skupiny osob, které jsou významně zasaženy problémy různé povahy, s cílem zjistit, zda jsou dosud existující a užívané nástroje sociální podpory pro ně dostupné a účinně řeší jejich situaci.

Jak bylo uvedeno výše, veřejné statistiky mají určitá omezení pro potřeby využití zhodnocení situací v sociální oblasti. Tato „tvrdá data“, například o vyplácených dávkách k řešení problémů chudoby, o stavu nezaměstnanosti apod., je však třeba správně interpretovat. Poskytují informaci o tom, kolik osob/domácností splnilo stanovené podmínky pro přiznání dávky. Je ovšem třeba položit otázku, zda dávku čerpali všichni, kteří by podmínky splnili, ale z důvodu hrdosti, neznalosti nebo neschopnosti splnit formální podmínky o ni nepožádali, popřípadě zda nejsou podmínky nastaveny v určitém detailu neúmyslně nepříznivě. Existuje i opačný problém. Dlouhodobý nezměněný dávkový systém vede k nadužívání dávek v tom smyslu, že se lidé „naučí“ splnit podmínky a dávku získat. Obcházejí podmínky, využít slabých míst systému, zatajovat příjmy z „černé“ práce, manipulovat se vztahy v rodině pod.

¹² Svobodová, 2021

¹³ tamtéž

3. Omezená vypovídací schopnost datových zdrojů

V Česku jsou realitou významné rozdíly v regionech. Státní sociální ochranná opatření jsou dosud jen zásadně celostátní. Neodrážejí regionální rozdíly ani nejsou regionálně diferencována. Pak se může stát, že hodnocení sociální situace a na ně navazující opatření mohou být regionálně, popř. místně nedostatečná. U údajů o nezaměstnanosti je určitým rizikem například vymezení území. Paušální hodnocení už na úrovni krajů, ale zejména na úrovni okresů může zakrývat významné rozdíly zaměstnanosti v různých oblastech okresu, městech a obcích. Obecně řečeno, „pozitivní“ celostátní situace se jich konkrétně netýká. Jde o specifickou cílovou skupinu, lokálně vymezenou.

Proto je nezbytné **samotná „tvrdá data“** (např. o vyplácených dávkách), která mohou poskytovat i falešný obraz reality, **kombinovat a konfrontovat s dalšími zdroji**. Musí být hledány a využívány další možné zdroje informací a subjekty, které mohou poskytovat významné informace a údaje využitelné pro potřeby mapování sociální situace občanů.

4. Kvalitativní šetření

Realizace kvalitativního šetření a jeho výsledky poskytují další zdroje informací pro potřeby mapování sociální situace občanů, vhodným způsobem doplňuje, případně i vysvětluje poznatky, získané z kvantitativních informací.

V rámci šetření jsou získávány informace dotazováním prostřednictvím řízených rozhovorů se zástupci definovaných skupin, vedených dle jednotného zpracovaného scénáře. Scénář pro vedení řízených rozhovorů, jejichž výsledky přináší tato monografie, byl odpilotován a je uveden v příloze. S ohledem na zadání sledování problematiky pandemie covidu-19 jsou v otázkách scénáře o ní uvedeny zmínky. Pro univerzální využití postupů pro monitorování sociální situace obyvatel je vždy třeba ve znění otázek problematiku pandemie covidu-19 nahradit aktuálními problémy (situace spojená s válkou na Ukrajině a přílivem uprchlíků, inflace, energetická krize) a úvodní text upravit dle konkrétního realizátora šetření a sledovaného cíle.

Předmětem dotazování je získání poznatků zejména v následujících problémových okruzích:

1. Dostupnost relevantních informací o sociálně-ekonomické situaci obyvatel a využívání nástrojů sociální politiky.
2. Vyváženost systému „sociální ochrany a pomoci“ ve vztahu k různým skupinám obyvatel.
3. Reakce systému „sociální ochrany a pomoci“ na změny – otázky zaměřené na zjištění:
 - a) změn, které je třeba považovat za významné a klíčové;
 - b) zda některé existující cílové skupiny nebyly/nejsou dostatečně ochráněny a změny na ně dopadají vyšší měrou;
 - c) zda vznikají, popř. mohou vznikat nové dosud nedetekované skupiny obyvatel, které budou potřebovat státní pomoc a ochranu;
 - d) zda vznikají, popř. mohou vznikat nové potřeby rizikových skupin obyvatel, jejichž uspokojení bude vyžadovat státní pomoc a ochranu;
 - e) problémů, které zůstaly/zůstávají nepokryty, resp. nebyly/nejsou řešeny;
 - f) zda se objevují nové problémy a popř. jaké;
 - g) zda jsou existující „záchranná opatření“ včasná a účinná;
 - h) vhodných opatření pro pomoc lidem čelícím zhoršené situaci / ohrožených soc. nejistotou.

4. Kvalitativní šetření

Hlavní skupiny relevantních subjektů lze vymezit následovně:

- a) státní/veřejné instituce, samospráva;
- b) oborové, zájmové, profesní organizace;
- c) organizace působící v nevládním neziskovém sektoru;
- d) subjekty z oblasti výzkumu;
- e) experti na danou problematiku.

4.1 Interpretace výsledků kvalitativního šetření

V rámci kvalitativní části výzkumu byla zjištění získávána formou expertních rozhovorů od zástupců relevantních aktérů se znalostí zkoumané problematiky. V první etapě realizace výzkumu bylo uskutečněno 15 polostrukturovaných individuálních rozhovorů (scénář rozhovorů viz příloha č. 3) s pracovníky ze tří sektorů: z neziskových organizací, z orgánů samosprávy a ze státního orgánu – Úřadu práce ČR (podrobněji viz tabulka č. 1). Získané poznatky doplňují a napomáhají vysvětlit a interpretovat výsledky kvantitativní části výzkumu.

Tabulka č. 1 **Typy dotazovaných subjektů v rámci expertního šetření**

Mezinárodní hnutí (z důvodu zachování anonymity respondentů není uveden konkrétní název organizace)	posláním je naplnění sociální, zdravotní a duchovní potřeby lidí, kteří zažívají ohrožení, osamělost, nemoc, zdravotní postižení, sociální vyloučení a jsou jinak potřební
Domov sociálních služeb	příspěvková organizace poskytující sociální služby především seniorům a lidem s postižením při jejich integraci do společnosti a zamezení jejich vyloučení ze společnosti
NNO (z důvodu zachování anonymity respondentů není uveden konkrétní název organizace)	nestátní nezisková organizace poskytující soubor vzájemně propojených rehabilitačních, lékařských, klinicko-psychologických a sociálních služeb
NNO (z důvodu zachování anonymity respondentů není uveden konkrétní název organizace)	nevládní nezisková společnost, zaměřená na humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci, podporu lidských práv, programy sociální integrace
Oblastní charita	organizace zaměřená na poskytování sociálních služeb, zejména lidem, kteří se ocitli v nouzi a obtížných životních situacích (azylový dům pro matky s dětmi, sociálně-aktivizační služba pro rodiny a občanská poradna)

pokračování tabulky

Samospráva	útvár sociálně-právní ochrany dětí zaměřený na ochranu práv dětí a jejich oprávněných zájmů
Samospráva	útvár zabezpečující výkon přenesené působnosti v oblasti sociálních věcí a zdravotnictví
Samospráva	kontaktní osoba v oblasti základní sítě sociálních služeb a sociálního začleňování
Spolek (z důvodu zachování anonymity respondentů není uveden konkrétní název organizace)	zapsaný spolek zaměřený na podporu solidarity mezi lidmi, především na lidi bez domova, bezprostředně ohrožené sociálním vyloučením, žijící v sociálně vyloučených lokalitách a v momentální sociální nouzi
Spolek (z důvodu zachování anonymity respondentů není uveden konkrétní název organizace)	zapsaný spolek zaměřený na podporu výzkumu v oblasti společenských věd a poskytování poradenské činnosti v sociální oblasti
Úřad práce ČR	útvár zabezpečující nepojistné sociální dávky, dávky v hmotné nouzi, poradenství a další vzdělávání

Zdroj dat: vlastní zpracování

Anonymizované citace z polostrukturovaných expertních rozhovorů, uváděné dále v textu, byly upraveny do spisovné češtiny, a to beze změny jejich obsahového významu. Označeny jsou kódem IR1-IR15 (IR-individuální rozhovor, 1–15 kód respondenta).

1. Dostupnost relevantních informací o sociálně-ekonomické situaci obyvatel a využívání nástrojů sociální politiky

Jedna z kvalitativních výzkumných částí věnovala pozornost oblasti komplexního hodnocení systému státní „sociální ochrany a pomoci“ v Česku, efektivnímu nastavení a dostupnosti relevantních informací.

Většina dotazovaných hodnotila **system sociálně-politických opatření**, pokud jde o hlavní nástroje a řešení, jako vyhovující. V zásadě **uměl kompenzovat důsledky pandemie covidu-19**, pokud jde o celou populaci a pandemie nevytvořila bezprostředně „nové“ kriticky ohrožené cílové skupiny. Ale **ostřeji se vymezily dosavadní cílové skupiny**, tj. závažnost každého dosavadního handicapu se zvýšila a jejich důsledky gradovaly. Stalo se tak za stavu mimořádného zatížení personální báze celého systému a nutnosti volit nové formy a metody práce. Ukázaly se **časové disharmonie v poskytování pomoci** a odhalila se i **slepá místa systému**, například v návaznosti jednotlivých forem pomoci.

4. Kvalitativní šetření

„Systém samotný, teď myslím hmotnou nouzi a státní sociální pomoc, v jádru ta koncepce není špatná, je tam přidáno zbytečně moc mechanismů testování a kontroly.“ (IR_11)

„Sociální systém v České republice je natolik kvalitní, že chrání, de facto, prostě široký spektrum lidí.“ (IR_7)

„Systém je pro všechny, ale musí říct (lidé), že to potřebují a nepokryti zůstávají ti, co to neřeknou, a to by měly dělat ty depistážní činnosti na městě.“ (IR_13)

Dotazovaní v této otázce upozornili rovněž na problémy, které spatřovali například ve spletitosti vlastního systému jednotlivých dávek, služeb, nástrojů a opatření, ale i jednotlivých subjektů:

„Ale ona je sociálka i někdy Probační a mediální, pojďme si říct, že sociálka je tak 5 až 6 institucí.“ (IR_1)

Dle vyjádření některých respondentů je složitost systému doprovázena **nedostatečnou informovaností jednotlivých aktérů** a předávání informací je obtížné jednak z důvodu GDPR, jednak i proto, že **systémy jednotlivých institucí nejsou kompatibilní ani propojitelné**. Například zaměstnanci ÚP ČR dlouhodobě poukazují na nedostatky v informovanosti mezi ÚP ČR, OSSZ, FÚ, lékaři, SUIP atd. Přičemž právě informovanost nejen klientů, ale i sociálních pracovníků a úředníků byla ze strany respondentů označována za velmi důležitou. Udržet dobrou úroveň informovanosti bylo ovšem složité, a to s ohledem k rychle se měnícím podmínkám, situace se tak občas stávala chaotickou. Z odpovědí dotazovaných dále vyplynulo, že samotní pracovníci, státní instituce nevyjímaje, v určitých okamžicích postrádali vhodné metodiky a informace, jakým způsobem sociální pomoc poskytovat. Je třeba však dodat, že některá opatření byla v důsledku situace uváděna do praxe neprodleně po zjištění jejich potřebnosti, relevantní instrukce byly vydávány až posléze, přestože s minimálním zpožděním za realizací. Tento stav, kdy se stávalo, že nebyly ve správný čas dostupné všechny relevantní informace jak pracovníkům jednotlivých složek sociálního systému, tak i případným či stávajícím klientům, způsoboval ještě složitější situace příjemcům, kteří se v opatřeních a nástrojích ztráceli:

„Ta komunikace a informování občanů – jednoduše, stručně. To mi tam nějakým způsobem jako chybělo. My jsme museli vyvracet spoustu dezinformací.“ (IR_3)

Tím, že **systém subjektů a služeb** je poměrně **nepřehledný**, občas dochází k **dublování služeb**, nebo naopak vznikají **mezery v pokrytí**, kdy služby chybí pro určité jedince či jednotlivé životní situace. Většina respondentů uvedla specifické situace ze své praxe, respektive individuální případy v cílových skupinách, kdy nastavený systém nebyl zcela vyhovující.

Respondent z ÚP ČR popsal situaci, kdy nebylo možno poskytnout sociální dávku osobě, která se potýkala s náhle vzniklou nouzí, ale objektivně nespĺnila zákonné podmínky pro její přiznání. Situace nastala v době pandemie covidu-19, ale souvisela spíše s energetickou krizí, která probíhala ve stejném čase:

„... paní XX spadla do skupiny lidí, kterým skončil dodavatel elektřiny, v tom režimu DPI začala platit strašné zálohy, ona je důchodkyně, která si už nijak nepřilepší. Přišla k nám, protože v televizi slyšela, že poskytujeme v těchto případech dávky. Ona sice neměla velký důchod, takže možná by se jí i dalo pomoci, ale my prověřujeme i její poměry, majetek, účty. A právě na účtu měla úspory 40 tisíc. Takže jsme jí nic nedali. A ona přitom jen měla našetřeno na pohřeb.“ (IR_7)

Různou formou respondenti opakovaně vyjadřovali názor, že **legislativní nastavení je na jedné straně poměrně nízkoprahové** a umožňuje snadné získání dávek, a to především žadatelům, kteří je potřebují dlouhodobě, **na straně druhé obsahuje určité tvrdosti**, které znemožnily poskytnout pomoc i tam, kde to příslušní pracovníci považovali za potřebné a spravedlivé. Vyskytovaly se i situace, ve kterých se lišily názory sociálních pracovníků v terénu a zaměstnanců ÚP ČR vyplácejícího dávky. Typickým příkladem byly situace, kdy terénní pracovník zjistil potřebu pomoci v podobě sociálních dávek a klient poté se žádostí na ÚP ČR neuspěl z důvodu nesplnění podmínek. Tento rozpor nenastával jen u případů, ve kterých se setkala pomoc od například neziskových organizací a státní instituce (konkrétně ÚP ČR), ale i v případech, kde subjektivní hodnocení situace úředníkem svědčilo pro poskytnutí pomoci, ale klient nesplnil podmínky a jeho žádosti nemohlo být vyhověno, jak popisuje citace výše.

Jedna z dále uváděných typických situací se týkala osob evidovaných na ÚP ČR a pobírajících dávky hmotné nouze. Tito klienti se mnohdy ze strany úředníků potýkali s nadměrnou přísností a předpojatostí při posuzování žádostí, důvodem je především skutečnost, že se administrující pracovníci často setkávají se skutečným či předpokládaným zneužíváním dávek:

„... nemůžeme ty dávky nevyplácet s tím důvodem, že máme podezření, že se to zneužije. Takže tohle je taky těžký, ale to už si musí zase nastavit ten ředitel, nebo ten, kdo to vyplácí. To je právě těžký, že tento systém ty lidi takhle naučil.“ (IR_13)

Respondenti rovněž postrádali jinak běžně dostupné specializované sociální služby pobytového typu (typicky domovy důchodců) pro osoby s problémy, které komplikují či znemožňují soužití s ostatními klienty:

„... prostě se musí myslet i na ty marginální skupiny, protože jsou taky součástí společnosti. Ti, co jsou na ulici, mají nějaký psychický onemocnění, a když ne, tak to jsou alkoholici.“ (IR_9)

Osoby s takto závažnými, a navíc **kumulovanými problémy** mnohdy **propadly sítím záchranné sociální sítě**, protože je nebylo možné umístit do vhodného zařízení. Důvodem byla skutečnost, že existující zařízení se zpravidla specializují na osoby s jedním handicapem, v případě výskytu více bariér je jejich umístění prakticky nemožné. Typickými zástupci takto výrazně marginalizované skupiny jsou například senioři se závislostmi či s výraznými psychickými obtížemi či nemocí.

„... motáme se v tom, že tady fakt chybí nějaký přístav... Otevřít nějakou sociální službu pro skupiny lidí, které se nikam nevejdou.“ (IR_1)

4. Kvalitativní šetření

V otázce věnované relevantní informovanosti státu a jeho institucí o sociálně-ekonomické situaci obyvatel a o tom, jak jsou nástroje sociální politiky využívány, se však naprostá většina respondentů shodovala v názoru, že stát podstatné informace o sociálně-ekonomické situaci obyvatel a o tom, jak jsou nástroje sociální politiky využívány, již má. **Přínosné by** však bylo jejich efektivní využití pomocí **propojování, využití synergických efektů**, což by s digitalizací jednotlivých subjektů nemuselo být obtížné:

„(Stát) disponuje těmi informacemi, protože klient, když si o cokoliv žádá, tak je musí předložit, veškerá svoje osobní data a údaje, od jakéhokoliv příjmu po všechny rodinné vazby, kdo s ním v domácnosti žije. Řekla bych, těch dat máme opravdu hodně, jak s nimi stát zachází, to už nevím.“ (IR_4)

„Víc by se mohlo pracovat s daty o příjmech seniorů, s daty z OSSZ. Kdyby existovalo sdílení informací mezi OSSZ a městskými částmi a bylo by možno identifikovat nízkopříjmové seniory... Zásadně se vůbec nepracuje s daty sociálního zabezpečení s ohledem na ohrožené skupiny, i třeba s dlouhodobou nemocí.“ (IR_11)

„Bylo by zajímavé udělat nějakou metodiku pro obce, která by jim řekla, jaké mají možnosti identifikovat ohrožené skupiny, rodiny s dětmi, seniory, pak třeba ubytovny.“ (IR_11)

„Data, která se vůbec nepoužívají, a to jsou ta, která by nám pomohla – data o dlouhodobých dluzích na zdravotním pojištění.“ (IR_11)

„Zlepšilo se to ve zdravotnictví, aby celostátně věděli, kde a jak mají přesouvat lidi, ale v sociálních službách zatím ne. Přitom je to užitečné i pro predikci, to bych viděl jako dobrý námět.“ (IR_5)

V rámci expertních rozhovorů byly zároveň akcentovány velké **regionální rozdíly** a závislost na konkrétní situaci v místě. Jedná se zejména o strukturálně postižené kraje – Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský, na jejichž území může být situace leckdy i výrazně odlišná od průměrných zjištění a dle názoru respondentů bývá mnohdy zlehčovaná či podceňovaná. Má se za to, že se **všeobecně prezentují průměrná hodnocení situace a chybí ostřejší vidění závažných regionálních disparit**. To se týká například nezaměstnanosti, která je v posledních letech na území státu vyzdvihována jako minimální, ale která v konkrétní místní situaci může dosahovat úrovně, která je závažným společenským problémem, a to bez reálných možností řešení z důvodu dostupnosti nových pracovních míst, dopravní dostupnosti, kvalifikace a kompetence osob žijících na daném území. Jedná se nejčastěji o sociálně vyloučené lokality, ale i další územně diferencované fenomény. Tato situace je ze strany relevantních subjektů, jež jsou součástí záchranné sociální sítě, vnímána jako problém, projevující se například při uplatňování stejných norem na personální vybavení pracovišť, případně v jednotném nastavení nároků, podmínek, procesů, kdy žádný sociální systém neumožňuje regionální diference.

„Ona je naprosto, naprosto jiná sociální práce támhle někde na XY... a úplně jiná je v těhletoch postižených městech. (...) Ale když všechny, vlastně ministerstvo a poslanci

posuzují stejně, tak to je špatně... když si vezmete, tak třeba pro sociální pracovníky je ukazatel, kolik máte ústavních péčí, a když se třeba potom bavím s kolegyněmi v XY a ony řeknou, že každá ta jejich sociální pracovnice má 2 až 3 ústavní péče, a u mně, když chybělo 9 lidí, tak měli 180... a ministerstvo furt jede – všichni jsme na tom stejně. To je špatně, že jo.“ (IR_7)

Jeden z oslovených respondentů navrhol řešení – vytvořit pracovní skupinu, která vytváří či testuje sociální systém, z pracovníků, kteří mají zkušenost s přímou prací s klientem, konkrétně s pracovníky obecních úřadů, a zároveň z regionů, kde jsou problémy kumulované, kteří nejlépe posoudí, jaká opatření fungují: *„když to bude vyhovovat mně, myslím tím Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský kraj, tak to musí vyhovovat všem ostatním.“ (IR_7)*

2. Vyváženost systému „sociální ochrany a pomoci“ ve vztahu k různým skupinám obyvatel

Zajímavým zjištěním z expertních rozhovorů je výrazně **odlišný charakter odpovědí zástupců definovaných skupin**, u lidí z neziskového sektoru svědčící o intenzivním prožívání situací a popisu vlastních aktivit, spíše střízlivé a kritické hodnocení situace vyjadřované zástupci samosprávy a poněkud nezaujatá stanoviska od zástupců Úřadu práce ČR.

Dle vyjádření respondentů dopadaly důsledky pandemie na všechny jejich klienty, za **výrazně ohrožené** začali považovat **běžné domácnosti s nízkým, zpravidla jedním pravidelným příjmem**. Zmiňovány byly **zejména pracující matky samoživitelky**, které od otců marně vymáhají výživné. Leckdy se tak dostávají do paradoxní situace právě tím, že pracují, mají nějaký příjem, pohybují se nad hranicí životního minima *„jsou platné společnosti, ale žijou na ‚hranici bídy‘, protože prostě nedostávají výživný od otců...“ (IR_7)*, nedosáhnou na dávky. Dále byly zmiňovány rodiny se dvěma a více dětmi a cizinci, kteří dlouhodobě žijí v ČR, avšak nemají vyřízený trvalý pobyt:

„Otec od rodiny pracuje jako operátor výroby, v nějaké fabrice, matka si přivydělává apod. Já si myslím, že se to spíš jako dotklo těch běžných domácností – nějaký výpadek financování nebo snížené mzdy apod., tak tam podle mě ten covid měl asi jako větší dopad než u těch sociálně vyloučených.“ (IR_3)

„... cizinci, kteří zde žijí roky, nevyřídili si trvalý pobyt, pracují, jsou zaměstnaní a mají tady děti, které chodí do školy. Ve chvíli, kdy je takový člověk, který tady nemá vyřízený trvalý pobyt, nemá nárok na neschopenku, nemá nárok ani na OČR a s tím dítětem musí zůstat doma, protože má třeba dvě děti tady, tak přichází o veškerý příjem a nedostane od nikoho nic. Zůstane doma, vybere si dovolenou... než se jim cokoliv vyřídilo, tak to trvá dlouho. To není z týdne na týden. Takže tohle byli ty lidi, kterým hrozilo, že budou zůstat na ulici.“ (IR_4)

Další často zmiňovanou ohroženou skupinou byli jednak **senioři s nízkým příjmem**, dále **senioři žijící na ulici, bez příjmů**, kteří například nemají odpracována potřebná léta pro získání nároku

4. Kvalitativní šetření

na starobní důchod, často jsou nemocní a jejich umístění například do domovů pro seniory je mnohdy „běh na dlouhou trať“, není výjimkou, že jsou na pořadníku i několik let: „*My jsme tady měli klientku, která byla v pořadníku 3 roky a byla pořád na pátém místě, jo. Tam se prostě asi neumíralo v tom domově pro seniory... Takže tyhle lidi taky není kam dát.*“ (IR_1) V této souvislosti bylo opakovaně upozorňováno na přetrvávající absenci návaznosti mezi zdravotnickými a sociálními službami.

„V podstatě ten člověk už nepotřebuje zdravotnickou službu, ale do sociální služby nemůže, protože nemá žádný příjem, hlavně nemá i kompetence, takže to je zase pro nás velký problém, už ani vlastně ubytovny je nevezmou, do azylového domu vlastně taky nemůže, protože nesplňuje ty jejich požadavky.“ (IR_9)

Zmiňovaná **absence nízkoprahových zařízení sociálních služeb a obecně trvalá nesoučinnost resortu sociálních věcí a zdravotnictví** byla často označována za palčivé místo v období pandemie covidu-19, například i v souvislosti s řešením povinného testování pro obyvatele azylových domů a nocleháren. Vyskytly se problémy s lidmi, kteří neměli po pozitivním testu či pobytu v nemocnici kam odejít atd.

„... chybí něco nízkoprahového... oni to většinou jsou lidi, kteří v podstatě se nemají kam vrátit.“ (IR_9)

Takřka všichni oslovení respondenti se shodli na alarmující situaci související s absencí psychiatrů a psychologů, včetně dětských, což v kontextu rostoucího počtu osob s psychickými potížemi či onemocněním způsobuje výrazné potíže jak těmto osobám, tak všem relevantním zařízením či institucím v oblasti sociálních služeb.¹⁴ Zjištění z rozhovorů rovněž poukazují na nedostatek služeb pro lidi, kteří mají poruchu osobnosti, a nutnost větší podpory těchto služeb. (IR_2)

„Protože nemáme specialisty, nemáme psychiatry, nemáme psychology. Tohleto je problém, dostat se ke zdravotní péči k nějakému specialistovi včas, a vůbec se k němu jako dostat.“ (IR_3)

Mezi další výrazně ohrožené skupiny někteří respondenti řadili **nižší střední vrstvu obyvatelstva**, do které řadí především osoby s příjmem ze zaměstnání, nezávislé na sociální pomoci jakéhokoliv typu, ale které nicméně zpravidla nedisponují finančními rezervami či úsporami. V případě náhlého, i když malého finančního výpadku se tak dostávají do velmi obtížné situace – na jedné straně nedosáhnou na sociální dávky (např. příspěvek na bydlení), na straně druhé se pohybují těsně nad hranicí životního minima a jakýkoliv výpadek příjmů má pro ně leckdy dramatické dopady. Úskalí okamžité pomoci ze strany ÚP ČR často naráží na **prověřování příjmů za uplynulé období**, do kterého se **aktuální zhoršená finanční situace nepromítá**.

¹⁴ Obdobná zjištění se prolínají ve výstupech RILSA již delší dobu (např. viz https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_474.pdf, 49).

„My bychom jim chtěli pomoci (střední třídě), ale prostě to nejde... Nedokážeme zareagovat na situaci, kdy se ze dne na den jejich příjmy zhorší, nemůžeme pomoci hned. Oni třeba i začnou vše vyřizovat, ale když dají dohromady příjmy, tak se prostě nevejdou.“ (IR_12)

Oproti tomu za celkem „**stabilizované**“, i když na odpovídající nízké úrovni, označili **rodiny** zajišťující si **příjem pomocí dávek hmotné nouze**, zde výrazné změny nezaznamenali.

Reakcí některých neziskových organizací na náhlý výpadek příjmů osob a časovou disharmonii v poskytování včasné pomoci například prostřednictvím dávek či nalezení nového zaměstnání po ztrátě předchozího bylo rozšíření nabídky služeb o poskytování **potravinové pomoci**, kterou před obdobím pandemie covidu-19 nezajišťovaly – v poskytování této služby zaznamenaly enormní nárůst.

„... docházelo třeba k měsíčnímu výpadku financování, nemožnost těch dávek, nebo nějaká dávka nebyla schválena včas apod. Nebylo doloženo vše, nebo právě přišel někdo třeba o to zaměstnání a než si našel nové, nebo než se podařilo zajistit nějaké dávky, tak jsme poskytovali potravinovou pomoc. A tam jsme minimálně přes 2 tuny potravinové pomoci opravdu jako rozdali.“ (IR_3)

V souvislosti s nárůstem potřeby potravinové pomoci v covidovém období i u lidí, kteří tuto pomoc dříve nepotřebovali, a rozšířením poskytovatelů v této oblasti byly ojediněle zaznamenány i negativní zkušenosti například u nově vzniklých spolků.

„Byly informace, že jsou ty potraviny zneužívány a prodávány.“ (IR_8)

Zjištěná rizika byla eliminována novými opatřeními například v podobě vymezení konkrétních poskytovatelů potravinové pomoci ze strany měst v rámci komunitního plánování.

„... potvrzení o tom, že můžou poskytovat potravinovou pomoc, vydáme (město) maximálně soc. službám podle zákona nebo církvi nebo to bude dělat obec, nikdo jiný.“ (IR_8)

Včasnou **pomoc** zabezpečenou **prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi** navíc **komplikovala složitost formulářů**, které je nezbytné pro získání některé z těchto dávek vyplnit. Respondenti přiznávali, že navzdory praxi a orientaci ve vyplňování nejrůznějších formulářů se při vyplňování sami leckdy potýkali s problémy:

„... vždyť je to tak strašně složité, ten systém... a ty lidi mají nějaké snížené schopnosti, ty jsou úplně ztraceni.“ (IR_1)

Několik respondentů se rovněž pozastavovalo nad skutečností, že klientům s vyplněním primárně nepomáhají zaměstnanci ÚP ČR. V tomto ohledu se dokonce cítili být nepatrně zneužívání.

„Zajímavé je, že je z úřadu práce posílají za námi, jako lidi, abychom jim pomohli vyplnit ty papíry.... Já si trošku jako myslím, že by ten úřad práce mohl, měl být schopen vyplnit ty papíry i s těmi lidmi. Je to taková otázka toho, nakolik nás vlastně, jako sociální službu,

4. Kvalitativní šetření

trošku zneužívají... nemám úplně pocit, že by úřad práce chápal, co jako sociální služba vlastně děláme a proč tam jsme.“ (IR_3)

Složitost formulářů žádostí ÚP ČR je ze stran klientů a sociálních pracovníků **kritizována dlouhodobě**.

Zjištění naznačují, že došlo k určitému **paradoxu – systém pomoci v hmotné nouzi vyhovuje lidem, kteří jej využívají dlouhodobě**. Ukazuje se, že **nesnadný vstup do systému** měli lidé, kteří **přišli o příjem, pokusili se nějakou dobu vyjít z úspor, neměli dovednosti žádat o sociální dávky**, popř. nesplňovali podmínky pro nárok na ně.

„Ty lidi, kteří jsou léta na dávkách, tak těch se to v podstatě moc nedotklo. Nejhůř se to dotklo těch lidí, co chodili do práce. A co mají příjmy jen tak tak, že jim to stačí, jo.“ (IR_7)

„Problém mohl vzniknout u lidí, kteří byli zvyklí pracovat, zpočátku, jak byli propouštěni nebo sami končili, tak ti byli v nevýhodě, že nedosáhli na nějaké dávky, protože nesplňovali ty zákonné podmínky. Dá se říct, že ten systém, co se týká pomoci v hmotné nouzi, je nastaven pro ty lidi, vyhovuje těm lidem, kteří jsou tam dlouhodobě.“ (IR_15)

„... stát vlastně nechrání ty lidi, co jsou v práci. Co chodí do práce. No, a jsou tam ty nedostatky v tom, že, jak jsem říkala, systém je nějak nastavený. Máme jednu z nejlepších záchranných sociálních sítí, ale vždycky se objeví člověk, který by potřeboval pomoci.“ (IR_7)

3. Reakce systému „sociální ochrany a pomoci“ na změny

Společnost se v souvislosti s pandemií covidu-19 mění, dochází ke změnám v sociální či sociálně-ekonomické situaci různých skupin obyvatel. Rozdělení zaznamenaných změn ve sledovaném období však nebylo rovnoměrné ani územně, ani dle sociálních skupin, přesto lze vyzorovat nové skutečnosti.

Jelikož součástí protipandemických opatření bylo omezení či úplné zamezení osobních kontaktů, předvídatelným zjištěním bylo, že nejvýrazněji byly v období pandemie covidu-19 postiženy osoby, které potřebují služby zahrnující více či méně častý osobní kontakt se sociálním či jinak pomáhajícím pracovníkem.

Velmi zranitelnými byli **klienti s duševními problémy**, jejichž potíže se v průběhu pandemie a platnosti opatření proti šíření nemoci covidu-19 výrazně zhoršovaly, bylo zaznamenáváno prohloubení úzkostí a depresí z důvodu izolace, kdy klienti nefungovali tak, jak byli zvyklí, a například schizofrenici mnohdy spadli do relapsu. Mnohdy tak „... přišla vniveč veškerá dosud poskytnutá péče a práce s klientem musela začít znovu od začátku“. (IR_2) Výrazným specifikem je nárůst duševních problémů nejen u dospělých, ale i u dětí, dle odhadu expertů až o 1/3, přičemž

tato situace ostře kontrastuje s nedostatkem relevantních odborníků, v tomto případě psychiatrů, psychologů.

„Nepříjemná byla situace s klienty, kteří byli najednou odštěpeni od aktivit, se kterými byl spojen sociální kontakt, u osob s duševními potížemi to přineslo zhoršení jejich stavu.“ (IR_5)

Nedostupnost služeb občas souvisela na jedné straně s enormním nárůstem psychických problémů, a na straně druhé:

„Samozřejmě, my tady máme psychology, ale aby mohli mít smlouvu s pojišťovnou, tak to musí být klinický psycholog po atestaci a těch tady tolik není a jsou tady, nejsou to kliničtí psychologové, ti ale nemůžou mít smlouvu s pojišťovnou, a úhrada je třeba 600 Kč/hod., a to si sociálně slabí rozhodně nemůžou dovolit.“ (IR_8)

Takřka všichni respondenti upozorňovali, že se potýkají s **absencí odborníků a odborné psychiatrické či psychologické péče**, jak u dospělých, tak u dětí a mladistvých. V rozhovorech shodně uváděli, že v období pandemie covidu-19 zaznamenali zvýšený výskyt psychologicky a psychiatricky nemocných dětí. Zároveň však konstatovali, že problém umístění psychiatrických nediagnostikovaných osob je dlouhodobý:

„... my máme spoustu klientů, kteří jsou psychiatři, ale nejsou diagnostikovaní... vlastně je nemožnost je nějakým způsobem dostat do té odborné péče tak, aby je někdo diagnostikoval a začal léčit. Tohle je takový dost dlouhodobě nepokrytý segment...“ (IR_3)

„Obrací se na nás lidi, kteří k nám vlastně nespádají, ale nemají kde bydlet.“ (IR_2)

Pro zajištění potřebných služeb pro tyto osoby tak byla nezbytná vzájemná výpomoc mezi různými poskytovateli sociálních služeb. Fatální dopady respondenti zmiňovali v důsledku vládních nařízení spočívajících v omezení či dočasném úplném zastavení například služeb sociálně aktivizačních pro rodiny s dětmi.

„Byla to poměrně krátká doba, kdy nesměla být poskytována (SAS) a my jsme nechodili do terénu, nevykonávaly jsme tu službu, což je při službě, kde je nutná nějaká asistence, až jako nechci říct „dozor“ nad rodinami, které selhávají ve výchově nebo výživě dětí, tak tam to nabralo vlastně docela rychle špatný směr... tam došlo jako k významnému propadu té jejich situace.“ (IR_3)

Právě u **osob ve vysoce obtížné** sociální a životní situaci zpravidla nedocházelo ke změnám v druhu/typu potíží, ale jejich problémy se – často v důsledku nedostatku přímé sociální práce – prohloubily či zvýraznily. Se zhoršením situace klienta se negativně změnilo i jeho chování, ubyla empatie či ohledy k jiným lidem, naopak se spíše zaměřil jen na svůj vlastní prospěch. Jeden z respondentů toto chování přirovnal k chování predátorskému:

4. Kvalitativní šetření

„V SASce, která byla uzavřená, tak po tom asi čtvrt roce jsme museli s nimi začít veškerou práci znova od začátku, se všema, protože ty lidi si nic nepamatovali, bylo to ještě horší, než když přišli nově do služby.“ (IR_6)

Naproti tomu někteří poskytovatelé služeb zásadní změny u osob s výraznými potížemi nezaznamenali, a to především z toho důvodu, že u těchto klientů již nevidí moc možností ke zhoršení jejich situace:

„Oni už jsou tak, tak jako nízko. Kde už ten covid s nimi nijak nehne, ještě jako víc. Ono není moc kam spadnout, no.“ (IR_1)

„Já bych neřekl, že by se tam jako vyloženě nějak markantně zhoršila jejich sociálně-ekonomická situace v souvislosti s covidem. Ona byla už tak jako dost špatná.“ (IR_3)

Mezi respondenty panovala shoda, že se nastalým mimořádným situacím zpravidla dokázali víceméně nějak přizpůsobit, avšak za pomoci vysokého osobního nasazení, například terénní pracovníci museli plnit své úkoly „covidu navzdory“, pokud tomu bránila opatření, karantény či onemocnění sociálních pracovníků, přesto museli najít cestu, jak své odvést. Nadstandardní přístup pracovníků, sounáležitost, prohloubení vztahu klient–pracovník hodnotila většina dotazovaných pozitivně: „více se to provázalo, že ti lidé těm pracovníkům víc věřili“ (IR_8), častěji se setkávali i s větší podporou a vzájemnou spoluprací nejen v rámci své organizace: „určitě to utužilo i pracovníky a vztahy na pracovišti“ (IR_14), ale i dalšími institucemi.

„Člověk pracoval trochu nadstandardně, musel improvizovat, myslím, že i lidi to tak vnímali... I ze strany jiných institucí nám vycházeli víc vstříc, museli jsme také přejít na práci doma – home office, to dřív nikoho nenapadlo, že se to dá využít v sociálních službách.“ (IR_2)

„... ačkoliv ty služby mají nastavenou nějakou kapacitu, tak byly schopny to zabezpečit, ten nárůst té klientely, a byly schopny každému pomoci, a pokud už ony neměly kapacity, tak předaly kontakt na další službu v terénu. To mi přišlo fajn.“ (IR_8)

Mezi úskalími v covidovém období byla zmiňována například i nedostatečná zdravotní osvěta a rychlé šíření dezinformací zejména v sociálně vyloučených lokalitách. V této souvislosti by dotazovaní uvítali například zavedení sociální práce v terénu zaměřené primárně na zdravotní problémy.

Další vysoce zranitelnou skupinou osob, která byla výrazně ovlivněna covidovou pandemií, byly **rodiny s dětmi**. Zhoršení situace navíc umocnilo, pokud se jednalo o **rodiče samoživitele**. U nich docházelo ke **kumulaci nových, neznámých a obtížně řešitelných situací**, spojených jednak se zavedením distanční výuky, jejíž realizace vyžadovala podporu ze strany rodičů, mnohdy zaměstnaných vlastní prací, a jednak s potřebou odpovídajícího technického vybavení. Velký propad v oblasti vzdělávání dětí vykazovaly zejména rodiny, které se potýkaly se složitou sociální situací a byly mnohdy závislé na sociálních službách. Některé organizace se snažily pomoci dětem klientů, kteří využívají jejich služby, se vzděláváním, například poskytnutím vytištěných materiálů

potřebných k výuce či zapůjčením techniky (počítačů, notebooků). Nutno zmínit, že covidové období bylo zároveň velmi náročné v oblasti práce s dětmi, u kterých se sociální pracovníci v předchozích obdobích snažili narušit stereotyp životního stylu, kdy příjem finančních prostředků je pokrýván převážně či výhradně sociálními dávkami. Sociální práce s dětmi, jejímž cílem je zamezit kopírování životní strategie rodičů závislých na sociálních dávkách, byla v době pandemie covidu-19 narušena a stejně jako například u osob se zdravotním postižením mnohdy ztracena. Žít na dávkách se „osvědčilo a fortifikovalo“.

V souvislosti s používáním digitálních technologií dětmi a mladistvými, zejména v rodinách, které dříve technikou nedisponovaly a mnohdy si neuvědomovaly nástrahy a rizika s tím spojená, spatřovali někteří respondenti i určitou hrozbu, spojenou s problematikou **digitální gramotnosti** a **kyberbezpečnosti**. Obavy vyslovili zejména o děti školou povinné, které neměly digitální kompetence, nebo byla nedostatečná digitální gramotnost jak jejich, tak i rodičů. Předcházet negativním dopadům se v těchto situacích poskytovatelé sociálních služeb snažili například pořádáním workshopů zaměřených na bezpečnost v online prostředí.

„V rámci online technologií úskalí spatřuju hlavně v bezpečnosti dětí, protože dít třináctileté holce počítač, která ho předtím nikdy doma neměla, ani připojení doma neměla a má třeba ještě nějaké přidružené problémy, jako je nízké sebevědomí, tak počítač, na kterém může trávit 10 hodin denně, není úplně bezpečná věc.“ (IR_4)

Nicméně ve spojitosti s přechodem na distanční výuku byly ze strany dotazovaných zaznamenány i pozitivní reakce. Přestože se jednalo o novou nestandardní nelehkou situaci, někteří viděli přínosy například v navázání online spolupráce s dobrovolníky.

„... docela se to osvědčilo (distanční výuka), protože se zapojili lidé, kteří by se normálně nezapojili, ať už z časových důvodů, nebo dojezdové vzdálenosti. Protože máme dobrovolníky i z ciziny, například z Rakouska. Klienty doučují Češi, kteří žijí v Rakousku.“ (IR_4)

Nutno zmínit, že mezi osobami, které byly **negativně zasaženy** důsledky pandemie, byly nejen klienti sociálních služeb apod., ale také jejich **zaměstnanci**, a to z terénních i pobytových **služeb** či z příslušných **úřadů**. Potýkali se se zvýšenými nároky výkonu jejich práce, nárůstem rizik, se kterými se setkávali, s vlastní nákazou nebo se související psychickou zátěží – setkávali se například častěji než obvykle s úmrtími u klientů, bylo to velmi zatěžující. Někteří měli možnost řešit situaci s pomocí supervizí (DSSS, Magistrát). Uvedenou eventualitu však neposkytovala všechna zařízení, například z důvodu absence dané služby pro zaměstnance či obtížnosti zajištění kvalitního supervizora.

„Podle standardu by měli mít (supervize), ale já nemůžu sehnat supervizora... Takže teďka dva roky nemáme supervizorku, ale já zase se snažím někoho sehnat. Ale říkám, je to o tom, že ten člověk těm lidem, většinou těch lidí musí sednout.“ (IR_7)

Spektrum nejvíce využívaných **služeb** v době pandemie covidu-19 se, dle vyjádření respondentů, od období před pandemií zpravidla **nelišilo**. Služby byly poskytovány v rozsahu daného zákona, například o sociálně-právní ochraně.

„Máte ze zákona úkoly, který orgán sociálně-právní ochrany musí vykonávat, takže tam jste nemohla něco ošidit a něco, ne, ne, všechny stejně.“ (IR_7)

Za velmi **pozitivní** zkušenost byla označována **elektronická komunikace** směrem k úřadům, což umožnilo výrazné zjednodušení a urychlení procesů, například zjednodušené správní řízení.

„Co se týká pozitivna, tak určitě rozšíření komunikace na ten online... co se týká legislativy, (...) v době covidové došlo k rozšíření, že už se klient mohl zaevidovat (na ÚP) v rámci celé ČR, (...) a ta možnost už zůstala... to je opravdu pro ně (klienty) pozitivní.“ (IR_15)

Mezi **novými službami/formami práce** zavedenými v reakci na dopady vyvolané pandemií covidu-19 dotazovaní nejčastěji uváděli právě zmíněný přechod z osobní komunikace „face to face“ na **komunikaci prostřednictvím moderních komunikačních technologií**: „*hodně se využíval ten online systém, dříve se ten online systém vůbec nevyužíval... všechno se řešilo osobní formou.*“ (IR_15) Poskytované služby byly rozšířené například o **telefonické** či **online poradenství**, **pohotovostní linky**, využívání **nových aplikací**, dále pomoc s distanční výukou, včetně zapůjčení techniky do rodin, zajištění dat atp. Zaznamenáno bylo rovněž například **rozšíření** poskytovaných služeb o **potravinovou pomoc**, **sociální šatník**, **nábytkovou banku** či vyhlášení **sbírek** určených **na pomoc nejohroženějším skupinám** obyvatel, nacházejících se v těžké životní situaci, čelících problémům v důsledku náhlého finančního výpadku kvůli ztrátě zaměstnání atp.

„... začali jsme daleko víc využívat online poradenství... Zvýšilo se telefonické poradenství, dále po e-mailu, ukázalo se, že takovéhle služby dokáží být docela účinné, pro ty nepobytové služby dokáží být hodně účinné a hodně doplňkové. To jsme dokázali docela pěkně využít.“ (IR_6)

„My jsme jedni z těch, kteří vyvolali tu celorepublikovou vlnu podpory používání mobilů a tabletů a aplikací...“ (IR_5)

Některé organizace se snažily o kontinuální poskytování služeb tím, že svým **pracovníkům zajistily technické zázemí pro práci z domu**, například pořízením laptopů pro pracovníky a zajištěním vzdálených přístupů. Zpravidla se jednalo o náhradní řešení, v dané době z pohledu respondentů nejefektivnější, v době omezení osobních kontaktů umožňující alespoň vzdálený kontakt s klientem i zvládnutí potřebné administrativy. **Covidové období** je možno označit za akcelerator, který umožnil **prověřit v praxi**, že i u sociálních služeb, primárně zaměřených na osobní kontakt a individuální práci s klientem, lze za jistých podmínek **formy** služby (přímá práce, online) efektivně **kombinovat**. Dotazovaní převážně tuto možnost kvitovali a u alternativních způsobů výkonu práce, například home office či online poradenství, zůstali i po rozvolnění protipandemických opatření.

„To mi přijde super, že se to takhle dá využít, máme hodně administrativy, pořád to narůstá, tak se se to dá taky využít, hodně to pomůže, že nemusí sedět po práci, ale dáte si ten čtvrtek pátek home office a dokončíte si papíry, tak to je fajn.“ (IR_2)

„Zvýšit podíl toho online je do budoucna žádoucí, ukázalo se, že to fungovalo.“ (IR_6)

Zároveň však osobní kontakt při své práci označovali za stěžejní.

„... ten je prostě tak důležitý, ten osobní kontakt, jo, že vám to nic nenahradí.“ (IR_7)

Dalším důsledkem pandemie covidu-19 a zaváděných protipandemických opatření byl **propad příjmů**, a to u rostoucí skupiny obyvatel. To postihlo zejména již zmíněnou ohroženou skupinu rodin s dětmi. V situaci, kdy došlo ke ztrátě zaměstnání, a v důsledku toho ke zhoršení životní úrovně, projevila se potřeba pokrývat část životních potřeb pomocí sociálních dávek. Tyto dávky (státní sociální podpory nebo hmotné nouze) nemohly nahradit příjmy ze zaměstnání.

Nicméně je třeba se poněkud vymezit od mediálních výroků typu „komu se nepomohlo.“ Propad příjmů je „osobní problém“, ale sociální systém se angažuje až v situaci, kdy tento propad zhorší životní podmínky až na úroveň, která již není společensky přijatelná. Máme tím na mysli situace spojené s výplatou dávek pomoci v hmotné nouzi, které – i v souladu s Listinou základních lidských práv a svobod¹⁵ – zajistí minimální únosnou životní úroveň.

„Konkrétně jde o socioekonomickou situaci rodin. Spousta lidí přišlo o zaměstnání. Spoustě lidem byl snížený příjem, vzhledem k tomu, že pracovali v nějakém odvětví, které třeba skončilo. Nebo museli zůstat doma a pečovat o děti.. Jsou to lidé, kteří by běžně do zaměstnání chodili, ale bohužel, když mají doma tři děti a musejí se o ně starat, tak nalezení optimálního zaměstnání pro ně bylo prakticky nereálné. Takže začali řešit věci, které by běžně neřešili – různé dávky, to, že nemají na nájem, musí si najít nové bydlení apod.“ (IR_4)

V této souvislosti jeden z dotazovaných upozornil, že *„vloni touhle dobou skoro 20 % domácností nemělo na mimořádný výdaj 10 tisíc korun, ale dávky hmotné nouze bere 1,5 % lidí. Naprostá většina lidí je mimo systém.“ (IR_11)*

Uvedenou informaci potvrzuje i kvantitativní část výzkumu. Z dat SILC za rok 2020, který sleduje příjmy za rok 2019, uvedlo 21,7 % domácností, že nemůžou zaplatit neočekávaný výdaj 12 000 Kč. Stejně tak v roce 2021 uvedlo 19,8 % domácností, že nemůže uhradit neočekávaný výdaj 12 800 Kč. Data MPSV o pomoci v hmotné nouzi uvádí, že v roce 2019 bylo měsíčně vyplaceno 99 tis. dávek v hmotné nouzi. Stejně tak v roce 2020 bylo vyplaceno 96 tis. dávek měsíčně, což je 1 % obyvatelstva. Je zajímavé, že tento počet klesal od roku 2014, kdy bylo vyplaceno až 241 tis. dávek v hmotné nouzi, což činilo 2,4 % obyvatelstva.

¹⁵ Čl. 30, odst. 2: „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek“.

4. Kvalitativní šetření

Situaci lze vysvětlit následujícím způsobem. Zaplatit nečekaný výdaj si nemůže dovolit 20 % domácností a 1 % jednotlivců. V domácnosti pomoc v hmotné nouzi dostává většinou jedna osoba za celou domácnost. Z uvedeného důvodu je možno 1 % vynásobit průměrnou velikostí domácnosti 2,5 a dostaneme 2,5 % domácností.

Dále rozdíl mezi 20 %, které nemohou zaplatit neočekávaný výdaj, a 2,5 %, které mají dávky v hmotné nouzi, je možno vysvětlit tím, že dávky v hmotné nouzi se odvíjí od částek životního minima. Životní minimum pro rodinu jednotlivce je 4 620 Kč. V případě, kdy je příjem vyšší než tato částka, nemůže jednotlivec dostat příspěvek na živobytí. Taktéž doplatek na bydlení se odvíjí od životního minima. Když po zaplacení nákladů na bydlení zůstává částka vyšší než životní minimum, nemůže jednotlivec dostat doplatek na bydlení. Taktéž pro domácnosti dvou dospělých a rodiny s dětmi. Příklad životního minima různých typů domácností znázorňuje tabulka č. 2. Můžeme tedy konstatovat, že existuje hodně domácností, které mají příjmy o něco vyšší než životní minimum, zároveň ale nesplňují podmínky pro nárok na pomoc v hmotné nouzi a nemohou zaplatit neočekávaný výdaj 12 800 Kč.

Tabulka č. 2 **Příklady životního minima různých typů domácností v Kč za měsíc (2022)**

Jednotlivec	4 620
2 dospělí	$4\,250 + 3\,840 = \mathbf{8\,090}$
1 dospělý, 1 dítě ve věku 5 let	$4\,250 + 2\,360 = \mathbf{6\,610}$
2 dospělí, 1 dítě ve věku 5 let	$4\,250 + 3\,840 + 2\,360 = \mathbf{10\,450}$
2 dospělí, 2 děti ve věku 8 až 16 let	$4\,250 + 3\,840 + 2\,900 + 3\,320 = \mathbf{14\,310}$
2 dospělí, 3 děti ve věku 5, 8 a 16 let	$4\,250 + 3\,840 + 2\,360 + 2\,900 + 3\,320 = \mathbf{16\,670}$

Zdroj: MPSV, 2022

Zde je vhodné připomenout historickou, ale dosud platnou konstrukci životního minima v tehdejší Československu. Životní minimum bylo propočteno na základě spotřebního koše jako „úživné minimum“ pro různé typy rodin na dobu 3 měsíců (normativní metoda byla potom převedena do relativní – do vztahu k průměrným příjmům). Předpokládala se maximální expozice na 6 měsíců – reálná doba byla po mnoho let přes dva roky a životní minimum nepočítalo s obměnou sezónního oblečení, nákupem předmětů dlouhodobé spotřeby (např. chladnička) nebo s údržbou bytu.¹⁶

¹⁶ Náklady na děti: Přístupy a aplikace v sociální politice. P. Víšek, M. Kepková, M. Kudlová. START. Nadace pro výzkum sociální transformace, Praha 1995.

Nicméně **vznik nových**, dosud nedetekovaných rizikových skupin obyvatel, na které by měla cílit státní sociální ochrana, naprostá většina respondentů **nezaznamenala**. Spíše se u svých klientů začali potkávat s výraznější **kumulací a prohloubením stávajících problémů**, jejich působení je synergické a situaci osob významně zhoršují. Klienta je komplikované „zařadit“ do systému (sociálních, popř. zdravotních služeb), popř. nalézt vůbec subjekt či systém, který by jeho problémy uměl řešit. Jde často o závislosti (drogy, alkohol), psychiatrické diagnózy, bezdomovectví. Stav, v němž v krajních případech klient již zjevně není schopen hájit své oprávněné zájmy a potřeby, demence, ale ještě není například zbaven svéprávnosti a rodinní příslušníci už nechtějí či nemohou vykonávat veřejné opatrovnictví.

„Stále přibývá lidí, kteří mají víc problémů, takže je tam třeba nějaká drobná závislost nebo alkoholová, třeba i demence, že už to nemusí být aktivní užívání, a do toho třeba i psychiatrická diagnóza.“ (IR_1)

Jeden z oslovených respondentů zařadil mezi ohrožené skupiny budoucnosti domácnosti v nájemním bydlení: *šíleně rostou ceny bydlení, když mají krátkodobé smlouvy (nájemníci) a ceny se zvyšují, tak je to rizikové.“ (IR_11)*

Respondenti také v naprosté většině uváděli, že ve sledovaném období **nedošlo k zásadní změně struktury a počtu klientů**. V rámci poskytování a zajišťování služeb se však začali potkávat i s **osobami, které se v předcovidovém období vyrovnávaly s problémy převážně samostatně**. V covidovém období se i tyto osoby začaly potýkat se zatěžujícími situacemi, mnohdy z důvodu již zmiňované kumulace potíží (např. exekuce, často i vícečetné, problémy s psychikou, ať již diagnostikované jako onemocnění, či jen jako výrazně omezující stav apod.) a nově či častěji se obracely na poskytovatele sociálních služeb nebo sociálního poradenství. U některých organizací docházelo v covidovém období paradoxně spíše ke stagnaci, či dokonce snížení počtu klientů využívajících jejich služby. Nutno poznamenat, že důvodem nebylo zlepšování životní situace klientů, ale primárně zavádění protipandemických opatření spočívajících například v zastavení přijímání nových žádostí v období karantén. Zároveň začalo některé sociální služby, například zaměřené na lidi bez příštěší, využívat více mladších lidí (do 30 let) a lidí, kteří se „nikam nevejdou“. (AS)

„... hodně lidí má psychické problémy, i ti, co je dřív nemívali. Oni tyhle lidi, co jsou sociálně vyloučení, tak většinou nemají psychické problémy, nebo to nedávají najevo, a i oni je začínají mít taky... to je zásadní změna.“ (IR_6)

Součástí expertních rozhovorů bylo **hodnocení procesu poskytování sociální pomoci** s ohledem na včasnost a účinnost jednotlivých opatření, včetně sebehodnocení fungování mateřské instituce dotazovaných. **Názory respondentů** se poměrně výrazně **lišily dle typu organizace**, kterou zastupovali.

Pracovníci státních institucí, tedy především ÚP ČR a samosprávy – sociálních odborů městských úřadů, hodnotili poskytování sociální pomoci jako **vyhovující** a dle možností i **včasné**. Nejčastěji zmiňovaným nástrojem, který v ideálních podmínkách umožňoval téměř adekvátně načasovanou

4. Kvalitativní šetření

a zacílenou reakci na společenské podmínky a osobní situaci klienta, byla dávka Mimořádné okamžité pomoci (MOP), jejíž využití může být z podstaty flexibilní a rychlé. Vyskytovaly se však poměrně výrazné územní rozdíly:

„Asi nejvíc ty MOPky jsou účinné. Samozřejmě poradenství a v klidu, taková ta terapie. Určitě je to napříč, to mám tady dobré holky na poradenství. Napříč i zprostředkováním, když s nimi pracuje jedna pracovnice“ (IR_13)

Spornou se v některých případech zdá být výše této sociální dávky například u navrátilců z výkonu trestu.

„Tenkrát (v roce 2003) jsme jim vypláceli, nebo bylo jim vypláceno 1 tis. Kč MOPkou, za to, když opustí tu věznici, aby si zajistili ubytování, stravu. Máme rok 2022 a ty lidi, když vylezou, tak dostanou 1 tis. Kč. (IR_1)

Oproti pracovníkům státních institucí a samosprávy, dotazovaní z **neziskových organizací** vyjadřovali **odlišný názor**. Častěji uváděli větší či menší **výhrady** k tomu, jak jsou služby a finanční prostředky v rámci sociální sítě poskytovány. To potvrzuje potřebu zajistit v rámci realizace kvalitativního šetření širší okruh sledovaných názorů. Je nutné „slyšet“ všechny aktéry. Přípomínky se vztahovaly nejčastěji k složitosti procesu schvalování žádostí, a to jak k samotnému formuláři žádosti (na jehož složitost je v rámci řady výzkumů realizovaných RILSA upozorňováno dlouhodobě), tak k požadovaným přílohám a způsobu jejich předkládání či doručování. Dále se opakoval popis složité situace, pokud bylo potřeba poskytnout sociální pomoc klientovi, který není snadno zařaditelný do určité kategorie – jednalo se o osoby, které jsou zatíženy vícečetnými, mnohdy závažnými handicapami, jejichž kombinace znesnadňuje, či dokonce znemožňuje například umístění do zařízení poskytující pobytové služby.

„Ono to není špatný, ten systém státní sociální podpory a hmotné nouze, jenom se tam dostalo tolik absurdních podmínek, během covidu byly ty změny v zákonech ještě víc restriktivní. (...) Kdyby se daly peníze na to, aby se zlepšil úřad práce, zlepšila se komunikace a zjednodušila žádost o příspěvek na bydlení a přídavek na děti, tak to půjde daleko líp. A pomohlo by to velké skupině lidí.“ (IR_11)

Se složitostí procesu, kterým se přiznávají sociální dávky nebo nárok na sociální službu, úzce souvisí správně načasované a včasné poskytnutí sociální pomoci. Tento parametr – **včasnost a časová disparita mezi vznikem sociální situace, podáním a vyřízením žádosti a realizací pomoci** – byl opakovaně zmiňován jako **klíčový problém**. Ve vyhrocených situacích, kdy se klient nachází v krajní finanční či osobní nouzi, přinášejí samotné lhůty k vyřízení například sociálních dávek další dobu, kdy je člověk bez dostatečných finančních prostředků:

„Jde tam jednou, pak si ho ta pracovnice pozve za 14 dní znova, pak mají 30 dní na to, než to zpracují, a ten člověk prostě jako do té doby nemá nic. Nemá ani korunu.“ (IR_1)

Respondenti se vyjadřovali i ke skutečnosti, nakolik je záchranná sociální síť nastavena motivačně, tak, aby nejen umožnila lidem zvládnout obtížnou životní situaci, ale také je směřovala k pozitivní změně a nezávislosti na sociální pomoci. Respondent se zkušeností jak ze státní instituce, tak z neziskového sektoru, shrnul své poznatky:

„Některé záchranné věci zafungovaly, ale měli bychom říct, že ty věci by měly být motivační. Tenhle systém záchrany to nemá. Jakmile je ten záchranný systém pasivní, že pouze ty lidi zachraňuje, ale nemotivuje, tak toho využívají velice rádi. To je obecná charakteristika jejich chování, teď se to umocňovalo víc, a to nechceme.“ (IR_6)

Jak ÚP ČR, tak sociální odbory měst se v době pandemie covidu-19 potýkaly se složitými personálními podmínkami, zapříčiněnými jednak výpadkem vlastních zaměstnanců (z důvodu nemoci, karantény, OČR), a jednak náročností řízení spojeného s posouzením žádostí.

„... včasné a účinné by byly, kdybych měla dost lidí.“ (IR_7)

Rozdíl byl konstatován i v pracovních podmínkách na pracovištích orgánů samosprávy a neziskových organizací a v jejich platovém ohodnocení. Například pracovnice OSPOD mají zavedený systém evidence pracovní doby a docházky, „musí“ jít řešit situace, nemají možnost volby a výběru klientů, musí vypracovávat IPODy (Individuální plán ochrany dítěte), administrativu apod. Zatímco v neziskovém sektoru se jevil pracovní režim „volněji“, což se se zdá při přímé práci s klienty, včetně práce v terénu, jako vhodnější.

„Víte, celý systém strašně moc chrání lidi, je to dobře, klienty, ale za těmi klienty musíte vidět ty sociální pracovníky. A ty nikdo nevidí.“ (IR_7)

„Je nutné, aby zaznělo, že to je náročná práce. Člověk, když je ve složité finanční nebo sociální situaci, tak je ve stresu, říká se, že stres snižuje IQ lidí, jsou jako v mlze. Můžou působit úplně blbě, že nic nechápou nebo se chovají agresivně, a ty úřednice řeší člověka, který je ve stresující situaci, to by mělo být zohledněno jak ve mzdách lidí (úředníků), tak v supervizích.“ (IR_11)

Zároveň další zdržení také přinášely povinnosti spojené s tím, že se žádosti posuzují ve správním řízení, jehož součástí jsou nezbytné náležitosti a lhůty:

„Ta žádost je ve správním řízení, takže to musí být písemně, musí k tomu být všechny podklady a je tam šetření. Téměř na každou MOPku jdeme na sociální šetření a musíme do rodiny a stane se nám, že tam třeba ten člověk není 2x, 3x, jo. Na první šetření jdeme bez avíza, když je to MOPka, tak už by na to druhý a třetí se měli domlouvat.“ (IR_13)

Klienti měli, zejména v počátku covidového období, mnohdy ztížené podmínky k dodání všech potřebných podkladů, opět často vzhledem k personálním možnostem subjektů, které jim podklady měly vydat. V této složité situaci respondenti kvitovali zavedení **zjednodušeného/zkráceného správního řízení**, které však bylo možné aplikovat pouze **v období nouzového stavu**. Během

4. Kvalitativní šetření

uvedeného období bylo možno zkrátit lhůty k vyřízení jednotlivých žádostí a zjednodušit dokládání předmětných skutečností, například klienti mohli vhodit do schránky vše, co potřebovali doručit, bez čekání, bez pořadového čísla. To velmi pomohlo. V režimu nouzového stavu bylo možné podat **žádost e-mailem bez zaručeného elektronického podpisu**, který je podmínkou elektronického podání v běžných podmínkách. Někteří dotazovaní si dokázali představit, že by zjednodušené správní řízení v určitých případech mohlo být používáno i mimo nouzový stav:

„Minimálně v případech, když jsou to kladná rozhodnutí, ať už přiznání, zvýšení, pokud se lidem nesáhne na jejich práva, ale přizná se jim, mají nějaká práva, tak určitě jo. A samozřejmě, když se odnímá nebo nepřiznávají dávky, tak tam chápu, že tam správní řízení proběhne.“ (IR_14)

„To zkrácené správní řízení. Přineslo to zkrácení lhůty pro výplatu, a to by bylo užitečné i v běžném režimu.“ (IR_12)

Je třeba konstatovat, že se ve více výpovědích vyskytovalo **ocenění možností zjednodušených postupů** a praktik v době nouzového stavu, za normální situace vyžadovaných správním řádem (doručování, odvolání, písemná forma, osobní kontakt apod.), zavedené zkrácení správního řízení vedlo k zefektivnění, zlepšení výkonu.

„Nám vyloženě spíš prospělo to, jak se upravily ty podmínky, třeba podávání žádostí na úřad práce... Ono, nejenom v této oblasti, ve všech možných oblastech se ukázalo, a hlavně v tom vzdělávání, že spoustu věcí lze dělat online, mnohem rychleji a efektivněji. A bohužel nevím, jestli jsme se z toho jako dostatečně poučili.“ (IR_3)

Tuto tíživou situaci však respondenti nespojují pouze s pandemií covidu-19, ale s každou naléhavou situací, která vyžaduje rychlé, flexibilní řešení.

K lítosti zúčastněných osob se postupy vrací zpět k podobě před pandemií, tzv. „do úřednického módu“, **úřady nevyužily nové poznatky** jako poučení a do svých procesů **nově zavedené a vyzkoušené postupy nezapracovaly**.

Sociální pomoc, poskytovaná přímo **státními**, případně **samosprávními institucemi**, je dle vlastního hodnocení dotazovaných z těchto institucí poskytována „**kvalitně a na dobré úrovni**“ (IR_9), dobře hodnotili také **rychlost** vlastní práce při vyplácení dávek. **Respondenti z jiných subjektů**, zejména z neziskového sektoru, uváděli **hodnocení kritičtější**, rychlost poskytnuté pomoci se jim nezdála ve všech případech dostatečná. Případy, kdy se v hodnocení situace žadatelů o sociální pomoc rozcházejí jednotlivé relevantní instituce, čímž máme na mysli především ÚP ČR, sociální odbory obecních či krajských úřadů a na ně navázané neziskové společnosti, přinášejí komplikace:

„Ačkoliv si člověk myslí, že by tahle rodina potřebovala pomoci, tak úřad práce si to nemyslí a tam jako dochází k tomu nepochopení a potom jsou to zbytečné problémy.“ (IR_8)

„V zákoně o obcích je napsáno, že město je povinno postarat se o občany v sociální oblasti a nejenom sociální, i kulturní a tak. Ono (město) sice tu povinnost plní, má odbor sociálních věcí, ale vlastně jako na konci se nemůže už postarat, to už zase řeší jiný úřad.“ (IR_8)

„Měla by být úvaha, že hmotná nouze má být spojená se sociální prací, ale pak jsou tady ti pracující lidi, kterým by měl stát zajistit, že když se stanou nějaké takovéhle výkyvy energií nebo třeba covid, tak si mohou udržet nějakou základní důstojnost, přece se nemají dostat úplně na kolena, to je přece strašně ponižující, finančně je to vyčerpá. On ten systém lidí znedůstojňuje. Ty se musíš všeho vzdát a dokázat, že jsi úplně na dně.“ (IR_11)

Mezi kriticky hodnocenými programy byl uveden například program „Milostivého léta“, jehož implementace se časově shodovala s covidovým obdobím. Program je hodnocen rozporupně s tím, že osobám v nejtěživější sociální situaci, pro které byl zamýšlen, nepomáhá.

„Funguje to tak, že pokud má klient u společnosti, kde má většinovou majetkovou strukturu stát, tak pokud zaplatí hned jistinu, tak se mu odpustí to příslušenství. Z klientů na tu jistinu, i když je často velice malá, oproti tomu příslušenství, tak na to nemá skoro nikdo. Tito lidé volné peníze prostě nemají.“ (IR_6)

„Ne každý dokáže splnit ty podmínky, jo. My máme v dluhovém poradenství, co se týče těch sociálně vyloučených obyvatel, tak máme hodně zadlužené klienty a u těch klientů, kteří mají šest a více exekucí a opravdu už rezignovali na to, že by s tím cokoliv dělali, tak pro ně tahle akce není, jo. Ti se do toho nějakým způsobem nevejdou.“ (IR_3)

Závěrem lze konstatovat, že výpovědi expertů z různých sektorů systému sociální ochrany a působících v různých typech podpory a pomoci (dávky, služby, poradenství apod.) odrážejí, přes svou stručnost, pregnantně velmi závažné až klíčové problémy systému sociální ochrany obyvatel v České republice. Zostřují vidění „slepých míst“ v systému. Výpovědi žádného z dotazovaných expertů se nedostaly do konfliktu s jinými, vzájemně se doplňovaly, popř. gradovaly. Na druhé straně je třeba připustit, že postupně došlo k řešení některých disparit, například pokud jde o dostupnost sociálních dávek, například u mimořádné okamžité pomoci, což nemuselo být experty působícími v jiné než dávkové oblasti zaregistrováno. Téměř všechny rozhovory proběhly před imigrací z Ukrajiny a lze očekávat, že dojde i k posunům, zvýraznění stávajících problémů a zostření vidění v této oblasti.

5. Vymezení rizikových skupin

Na základě výše provedených analýz dostupných **statistických dat** lze vymezit hlavní skupiny osob, které se nalézají v méně příznivé sociální situaci a čelí vyššímu riziku jejího zhoršení v důsledku vzniku negativních jevů.

Jedná se zejména o následující skupiny osob:

- **domácnosti jednotlivců;**
- **senioři;**
- **samoživitelé, tedy neúplné rodiny se závisými dětmi;**
- **úplné rodiny se třemi a více dětmi;**
- **smíšené rodiny se třemi a více dospělými se závisými dětmi, tzn. rodiny s vyšším počtem členů;**
- **nezaměstnaní;**
- **mladé osoby;**
- **osoby s nízkým vzděláním;**
- **domácnosti, kde nikdo nepracuje;**
- **senioři a nezaměstnaní se zdravotními problémy a pečující o příbuzné;**
- **domácnosti bez příjmu, nebo mající jen důchod nebo příspěvek na dítě;**
- **v případě pandemie covidu-19 byly mezi významně ohroženými osobami také osoby zaměstnané v postižených ekonomických oborech, kterými v tomto případě byly zejména služby a prodej, zemědělství, obchod, ubytování a stravování, jejichž provoz byl během covidového období dočasně omezen či uzavřen.**

Výsledky **kvalitativního šetření** ukázaly, že zatím nedochází k významnému vzniku nových cílových skupin podpory ze státní sociální ochrany a do značné míry se překrývají s výše uvedenými.

V případě rizikových skupin se ale ukázalo, že dochází ke kumulaci problémů a **přibývá lidí, kteří mají více problémů (handicapů), přičemž je lze jen obtížně „zařadit“ do systému pomoci.**

Současně se ale ukazuje hlavní rozpor, který statistická data neodrážejí. **Identifikována byla zhoršující se situace střední třídy, která je „nad hranicí životního minima“**, tedy těsně nad hranicí (chudoby) nebo kolem ní osciluje, a **nemá tak nárok na sociální dávky.** Jejich situace se ale může vlivem neočekávané situace rychle zhoršit. Za nastavených podmínek ověřování nároku na pomoc na základě předešlého příjmu v uplynulém období jim nejsou sociální dávky v okamžiku zhoršené situace ihned dostupné. **V situacích, kdy dojde ke zhoršení současné situace, tak systém nedokáže zareagovat na aktuální situaci a okamžitě pomoci. Podmínky nároku na sociální dávky tak nejsou v souladu s potřebou získání okamžité pomoci, kdy v daném okamžiku čelí osoba konkrétní obtížné situaci.**

Z tohoto pohledu je tak systém **schopen lépe pomoci těm, kteří jsou v něm dlouhodobě.**

V době pandemie covidu-19 nejvíce zasáhly problémy osoby, které současně ztratily nebo nemohly vykonávat zaměstnání, ztratily příjem ze zaměstnání nebo spadaly mezi osoby prekarizované na trhu práce, v jejichž případě není sociální ochrana dostatečná. Tyto osoby pak nemají nárok na dávky ze sociálního pojištění, nebo mají problém se splněním podmínek nároku na získání sociálních dávek. Krátkodobost propadu příjmu a rychlý vstup do systému pomoci se projevily jako závažný formálně administrativní problém. Celý proces zhodnocení nároku na pomoc a její poskytnutí byl velmi zdlouhavý.

Kvalitativní šetření také ukazuje, že **hodnocení situace** nelze provádět pouze podle příslušnosti k sociální skupině, ale je třeba současně **zohlednit individuální situace** osob uvnitř těchto skupin. Spíše záleží na konkrétních podmínkách (místo bydliště, vlastnictví bytu, jiného majetku, obor zaměstnání, možnosti podpory širší rodiny apod.), než příslušnosti k sociální skupině.

Kvalitativní šetření tak umožňuje odhalit problémy, které ze statistických dat nelze postihnout, a doplnit tak kvantitativní analýzu o významná zjištění. Upozornit na **specifické situace rizikových skupin, problémy systému sociální ochrany** obyvatel v České republice, jeho **selhávání a překážky v přístupu k pomoci.** Zejména se jedná o **nesoulad mezi okamžitou potřebou získání pomoci a jejím opožděným poskytnutím a administrativně náročný proces** v přístupu a získání pomoci.

Závěr

Část výzkumného úkolu „**Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19**“ byla zaměřena na zmapování situace související s fungováním záchranné sociální sítě s ohledem na dopady pandemické situace a zaváděnými opatřeními v souvislosti se šířením covidu-19. K realizaci výzkumu byla využita kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu, což přineslo vyvážený a objektivní pohled na zkoumanou problematiku. Využitá data a veřejně dostupné statistiky a indikátory nemusí poskytovat dostatečně vypovídající informace o rozsahu sociální situace rizikových skupin, což je relevantním důvodem, proč bylo vhodné výzkumné šetření doplnit i kvalitativním šetřením, jehož výsledky poskytují další zdroje informací pro potřeby mapování sociální situace občanů, doplňují, případně i vysvětlují poznatky získané z kvantitativních informací.

Při realizaci jednotlivých kroků byl osvědčen původní předpoklad, že socioekonomické podmínky se vlivem tak zásadního vlivu, jako je celosvětové šíření závažné nemoci a zavádění preventivních opatření jak protiepidemické, tak ekonomické povahy, významně mění a členové realizačního týmu zaznamenali výskyt **jednotlivců i skupin osob**, které byly **zasaženy problémy různé povahy**, a **nástroje sociální podpory**, dosud aplikované v praxi, pro ně **nebyly dostupné či účinné**. Politická a hospodářská situace byla v průběhu šetření umocněna dalším výrazným faktorem, kterým byl vojenský konflikt na Ukrajině a s ním související jevy – příliv uprchlíků z Ukrajiny do ČR a výrazné zdražování paliv a energií.

Analýzami kvantitativních údajů bylo potvrzeno, že covidové období bylo dobou významných socioekonomických změn, kdy se měnily do té doby pozorované trendy v oblasti chudoby, sociálního vyloučení, zaměstnanosti i nezaměstnanosti. Během covidového období se **zvýšil význam sociálních transferů**, což mělo za následek například i v roce 2020 zaznamenaný pokles míry chudoby a sociálního vyloučení. V analýzách se členové realizačního týmu zaměřili na různorodé členění osob, na které cílí sociální podpora, aby bylo možné vypořádat, jaké faktory s sebou nesou riziko chudoby a sociálního vyloučení.

Významným faktorem, na který se řešitelé zaměřili, byla míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením, která ve sledovaném období roku 2020 znatelně klesala, a to ve všech rizikových skupinách osob. Počet chudých osob se sice snížil, ale **zostřily se rozdíly v příjmové chudobě** pro různé skupiny obyvatelstva.

Kapitola 5 této studie se věnuje specifikaci rizikových skupin osob, tzn. osob, které v konsekvenci s jejich charakteristikami čelí vyššímu riziku zhoršení sociální situace, či se již v nepříznivé situaci nachází. Výsledky šetření ukázaly, že socioekonomické změny související s covidovým obdobím nezpůsobily vznik nových rizikových skupin, na které by bylo třeba cílit podporou státní sociální ochrany. Nejvíce postiženou skupinou jsou **nezaměstnaní**, kde je každý druhý pod hranicí chudoby.

Ohrožení jsou taktéž **samoživitelé a jednotlivci**, zejména jednotlivci starší 65 let, kde příjmová chudoba zasahuje každého čtvrtého.

Nově bylo ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením zaznamenáno u skupin osob, zaměstnaných v **oborech, na jejichž provoz dopadla protiepidemiologická opatření**. Oproti předchozím letům byly nově ohroženy osoby zaměstnané v ekonomických segmentech, kde výkon činnosti přináší vysokou četnost osobních kontaktů, u kterých došlo k dočasnému zhoršení příjmové situace. Jednalo se o zaměstnance ve službách a prodeji, obchodě, ubytování a stravování kvůli dočasnému uzavření provozu během covidového období.

Míra ohrožení byla také závislá na **geografickém hledisku**, kdy řešitelé zaznamenali, nikoliv překvapivě, významné krajské rozdíly a největší ohrožení ve strukturálně postižených krajích Ústeckém a Moravskoslezském.

Dále se ukázalo, že výrazným komplikacím byly vystaveny osoby, u kterých dochází ke **kumulaci handicapů**, typickým příkladem může být osoba bez domova s fyzickým či psychickým postižením a dále například se závislostí na návykových látkách. Těchto osob dle poznatků respondentů přibývá a je obtížné jim poskytnout systematickou pomoc.

Dalšími výrazně ohroženými skupinami obyvatel jsou senioři, domácnosti se třemi a více dětmi, osoby s nižším vzděláním, domácnosti se členy, z nichž nikdo nepracuje, nezaměstnaní a osoby se zdravotním znevýhodněním. Dále jsou ohrožené rovněž mladé rodiny, malí podnikatelé a farmáři, jejichž míra chudoby je nadprůměrná. Tyto skupiny jsou ohrožené chudobou dlouhodobě a během covidového období se u nich míra chudoby většinou zvýšila.

Výrazným zjištěním výzkumné aktivity je zaznamenání určitého paradoxu – systém sociální pomoci, zejména pomoci osobám v hmotné nouzi, je **dobře nastaven pro lidi, kteří jej využívají dlouhodobě**. Ukazuje se, že nesnadný vstup do systému měli například lidé, kteří ve sledovaném období přišli o příjem, například ztrátou zaměstnání, pokusili se nějakou dobu vyjít z úspor a na systém sociální pomoci se obrátili až po jejich vyčerpání. Nedisponovali dovednostmi, jak žádat o sociální dávky, popř. nesplňovali podmínky pro nárok na ně, a sociální dávky, včetně dávek pomoci v hmotné nouzi, které mají reagovat na aktuální situaci žadatelů, nezískali, nebo získali s větším časovým odstupem od situace, kdy dávky nezbytně potřebovali.

Covidové období, které ovlivňovalo socioekonomické podmínky po vymezenou, přestože ne zcela krátkou dobu, přineslo zhoršení příjmové situace vybraných skupin obyvatelstva. Významně větší vliv ale mají, a to nejen v době šíření covidu-19, sociálně-ekonomické charakteristiky domácnosti, které bývají dlouhodobé či trvalé. Pandemie **nevytvořila nové kriticky ohrožené skupiny**, ale **ostřeji se vyzemily problémy dosud identifikovaných rizikových skupin**.

Důležitým metodologickým předpokladem, se kterým realizační tým k výzkumné aktivitě přistupoval, byla předpokládaná **nutnost spojení kvantitativního a kvalitativního šetření**.

Pro zmapování dopadů pandemie covidu-19 na sociální situaci obyvatel a zhodnocení schopnosti systému sociálně-politických opatření tyto negativní důsledky kompenzovat bylo vysoce přínosné využití kvantitativních i kvalitativních dat. „**Tvrdá data**“ (např. o vyplácených dávkách) mohou poskytovat nepřesný, či dokonce falešný obraz reality, proto je **nezbytné kombinovat a konfrontovat výsledky s dalšími zdroji** a správně je **interpretovat v kontextu** dalších informací. Žádoucí je stanovení dalších vhodných indikátorů a **zdrojů informací**, jež v dostatečné míře mohou poskytovat informace pro **reálnější popis a sledování situace skupin osob** čelících sociálním problémům. Metodika sběru dat a informací, která je dalším výstupem výzkumného úkolu „Reflexe záchranné sociální sítě v době pandemie covidu-19“, nastavuje postup, který vhodně kombinuje kvantitativní a kvalitativní přístup k šetření.

Literatura

Český statistický úřad, 2021. *Pracovní neschopnost pro nemoc a úraz v České republice za rok 2020*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pracovni-neschopnost-pro-nemoc-a-uraz-v-ceske-republice-za-rok-2020>

Český statistický úřad, 2021. *Vybrané údaje o sociálním zabezpečení za rok 2020*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-o-socialnim-zabezpeceni-2020>

KLUSÁČEK, Jan, Milan GREINDER, Vít LESÁK, Ivana KOWALIKOVÁ & Jan BROŽ, 2021. *Bydlení jako problém. Zpráva o vyloučení z bydlení 2021*. Platforma za sociální bydlení. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2021/08/Bydleni-jako-problem-2021.pdf>

KOTÍKOVÁ, Jaromíra & Petr VÍŠEK, 2020. Koronavirová pandemie jako podnět k nové společenské smlouvě? *Fórum sociální politiky*, 14(2), 2–3. Dostupné z: <https://www.rilsa.cz/clanek/koronavirova-pandemie-jako-podnet-k-nove-spolecenske-smlouve/>

SVOBODOVÁ, Andrea & Lucie TRLIFAJOVÁ, 2021. *Balancování na hraně a nejisté vyhlídky. Příběhy prekarizovaných pracovníků a pracovníc během prvního roku pandemie covidu-19*. Centrum pro společenské otázky – SPOT. Dostupné z: <https://www.pracevobci.cz/upload/studies/26/dopady-covid-pribehy.pdf>

Přílohy

Ukazatele databáze EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby a sociálního vyloučení	Míra ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	Podíl osob ohrožených chudobou a/nebo vážně materiálně deprivovaných a/nebo žijících v (kvazi) nezaměstnané domácnosti (tj. domácnost s velmi nízkou pracovní intenzitou).	Pohlaví (pro osoby starší 18 let); Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+	Indikátor pro sledování populace ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením (ve srovnání s předešlými obdobími).	Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou	Podíl osob ve věku 0+ let s ekvivalentem disponibilního příjmu pod 60 % národního ekvivalentního příjmového mediánu ¹ . Hodnota prahu rizika chudoby (60 % mediánu národního ekvivalentního příjmu) v PPS pro dva ilustrativní typy domácností (tj. jednočlennou domácnost a čtyřčlennou domácnost se dvěma dospělými a dvěma dětmi).	Pohlaví (pro osoby starší 18 let); Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+		Eurostat-EU-SILC

¹ Ekvivalentní mediánový příjem je definován jako celkový disponibilní příjem domácnosti dělený jeho „ekvivalentní velikostí“, aby se zohlednila velikost a složení domácnosti, a je připisován každému členu domácnosti (včetně dětí). Ekvivalence se provádí na základě modifikované stupnice OECD (která prvnímu dospělému přiřadí hodnotu 1, 0,5 na každého dalšího dospělého člena (ve věku 14 a více let) a 0,3 na každé dítě mladší 14 let).

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou podle typu domácnosti	<p>Riziko chudoby pro celkovou populaci ve věku 0+ let v následujících typech domácností:</p> <p>Domácnosti bez závislých dětí:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jedna osoba mladší 65 let; - jedna osoba 65 let a více; - svobodné ženy; - svobodní muži; - dva dospělí, alespoň jedna osoba ve věku 65 let a více; - dva dospělí, oba mladší 65 let; - tři nebo více dospělých bez závislých dětí. <p>Domácnosti s nezaopatřenými dětmi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jeden rodič, 1 nebo více závislých dětí; - dva dospělí, jedno závislé dítě; - dva dospělí, dvě závislé děti; - dva dospělí, tři nebo více závislých dětí; - tři nebo více dospělých s nezaopatřenými dětmi. 			Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou podle nejčastějšího statusu ek. aktivity	Riziko chudoby pro dospělou populaci (ve věku 18 let a starší) v následujících nejčastějších skupinách ek. aktivit: zaměstnaní (vyčlenění mezd a platů); nezaměstnaní; důchod; jiná nečinnost. Nejčastější stav aktivity je definován jako stav, který jednotlivci prohlašují, že vykonávali více než polovinu měsíců v kalendářním roce, za které jsou informace k dispozici.	Pohlaví (pro osoby starší 18 let);		Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby pracujících	Míra rizika chudoby pracujících	Jednotlivci, kteří jsou klasifikováni jako zaměstnaní podle stavu jejich nejčastější aktivity a jsou ohroženi chudobou. Rozlišuje se mezi zaměstnaním za mzdu a plat plus samostatná výdělečná činnost a pouze zaměstnáním za mzdu a plat.	Na plný/částičný úvazek	<i>Jednotlivci klasifikováni jako zaměstnaní podle definice převažujícího stavu aktivity. Nejčastější stav aktivity je definována jako stav, který jednotlivci prohlašují, že jej vykonávají více než poloviční počet měsíců v kalendářním roce.</i>	Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou domácností podle pracovní intenzity domácnosti	Riziko chudoby pro celkovou populaci ve věku 0+ let podle rozdílné kategorie pracovní intenzity a šife typu domácnosti.	Pohlaví (pro osoby starší 18 let);		Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
		Intenzita práce v domácnosti se týká počtu měsíců, které všichni členové domácnosti v produktivním věku pracovali během příjmového referenčního roku jako poměr celkového počtu měsíců, které by teoreticky bylo možné odpracovat v rámci domácnosti. Jednotlivci jsou zařazeni do kategorií intenzity práce, které se pohybují od WI = 0 (domácnost bez práce) do WI = 1 (plná intenzita práce).	Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64; 65+		
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou pracujících žijících v domácnosti s nezaopatřenými dětmi	Podíl jednotlivců (s nezaopatřenými dětmi), kteří jsou definováni jako pracující a mají příjem nižší, než je stanoven práh hranice chudoby (60 % národního mediánu ekvivalentního disponibilního příjmu).	Věk (0–17, 18–64, 0–64) Typ domácnosti (rodiče samoživitelé, dva dospělí s nezaopatřenými dětmi).		Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Míra rizika chudoby dětí (0–17) podle pracovní aktivity domácnosti	Podíl dětí (0–17) žijících v domácnostech s příjmem pod hranici chudoby (60 % národního mediánu ekvivalentního disponibilního příjmu) podle pracovní aktivity domácnosti.	Typ domácnosti Intenzita pracovní aktivity domácnosti (velmi vysoká > 0,85–1, vysoká > 0,55–0,85, střední > 0,45–0,55, nízká > 0,2–0,45, velmi nízká 0–0,2).		Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou podle vlastnictví bydlení	Riziko chudoby pro celkovou populaci ve věku 0+ let podle následujícího typu vlastnictví bydlení: - vlastní bydlení nebo pronájem zdarma; - pronájem.	Pohlaví (pro osoby starší 18 let); Věkové skupiny: 0–17; 18–64; 65+		Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou po odečtení nákladů na bydlení	Podíl osob z celkového počtu obyvatel ohrožených chudobou po uhrazení nákladů na bydlení, tj. s ekvivalentním disponibilním příjmem bez celkových nákladů na bydlení pod prahem rizika chudoby vypočteným standardním způsobem (60 % mediánu národního disponibilního příjmu).	Pohlaví; Věkové skupiny: 0–17; 18–64; 65+		Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Relativní medián mezery rizika chudoby	Rozdíl mezi mediánem ekvivalentního příjmu osoby ve věku 0+ pod hranicí chudoby a samotným prahem chudoby, vyjádřený jako procento prahu rizika chudoby.	Pohlaví (pro osoby nad 18 let); Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+		Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Míra ohrožení chudobou starších osob	Riziko chudoby pro osoby starší 60, 65, 75 let. Doplněno skladbou příjmu.	Pohlaví	<i>Míra chudoby 60+, 65+, 75+ (na 60 % prahu ekvivalentního disponibilního příjmu) poskytuje klíčový údaj o schopnosti penzijního systému poskytovat dostatečný příjem starším lidem.</i>	Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby	Míra ohrožení seniorů chudobou	Míra ohrožení chudobou lidí, jejichž hlavní stav aktivity je „v důchodu.“	Pohlaví	<i>Tento indikátor doplňuje ukazatele míry chudoby za osoby, jejichž ek. status je v důchodu.</i>	Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Rozdíl v riziku ohrožení chudobou u starších osob	Rozdíl v chudobě podle věkových skupin (60+, 65+ a 75+) na úrovni 60% prahu ekvivalentního disponibilního příjmu.	Věk: 60+, 65+, 75+	<i>Tento indikátor doplňuje ukazatele míry chudoby a je doplňkový pro citlivost analýzy.</i>	Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Incidence (výskyt) rizika chudoby starších osob podle druhu vlastnictví bydlení	Výskyt rizika chudoby ve věkové skupině 60+, 65+ a 75+ podle vlastnictví bydlení jejich domácností: plně vlastnictví, majitel stále splácející hypotéku; nájemníci za tržní cenu; nájemníci – dotovaná cena za bydlení nebo pronájem zdarma.	Stáří: 60+, 65+, 75+	<i>Tento indikátor doplňuje ukazatele míry chudoby pro rozdílné typy vlastnictví bydlení.</i>	Eurostat-EU-SILC
Riziko chudoby	Genderové rozdíly v riziku chudoby	Absolutní rozdíl mezi muži a ženami v míře riziku chudoby u jednočlenných domácností (viz míra rizika chudoby).	Věk: 0-59, 60+, 65+, 75+, celkem + ženy/muži žijící samí	<i>Související sekundární ukazatele: podle věkové skupiny (60+ a 75+ a pod 60, 75)</i>	Eurostat – EU-SILC
Riziko chudoby	Poměr kvintilů příjmů (S80/S20)	Poměr celkového příjmu získaného 20 % z populace země s nejvyšším příjmem (horní kvintil) k příjmu, který obdrželo 20 % populace země s nejnižším příjmem (nejnižší kvintil). Příjem je definován jako ekvivalentní disponibilní příjem.			Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Riziko chudoby	Míra trvalého rizika chudoby	Podíl osob ve věku 0+ let žijících v domácnosti s ekvivalentním disponibilním příjmem pod hranici chudoby v aktuálním roce a alespoň ve dvou předcházejících letech za poslední tři roky.	Pohlaví (pro osoby starší 18 let); Věk: 0–17, 18–64, 65+		Eurostat-EU-SILC
Materiální deprivace	Míra materiální deprivace	Podíl obyvatel žijících v domácnostech, které nedokáží naplnit nejméně 3 položky z následujících 9 položek: a) platit nájemné nebo účty za energie; b) udržovat doma přiměřené teplo; c) hradit neočekávané výdaje; d) moci jíst maso, ryby nebo proteinový ekvivalent každý druhý den; e) týdenní dovolená mimo domov, nebo si ji nemoci dovolit (pokud by chtěli); f) auto; g) pračka; h) barevná televize; ch) telefon.	Pohlaví; Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+; Stav chudoby (v riziku chudoby / mimo riziko chudoby); Stav aktivity (nejčastější formy aktivity); Stupeň urbanizace; Typ domácnosti		Eurostat-EU-SILC
Materiální deprivace	Rozsah materiální deprivace	Nevážený průměr z počtu položek, které chybí dotčené populaci z devíti položek stanovených pro definici indikátoru „míra materiální deprivace“.	Celková populace; Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Deprivace/ne-deprivace členění (definice viz výše)		Eurostat-EU-SILC
Materiální deprivace	Míra těžké materiální deprivace	Podíl obyvatel žijících v domácnostech, které nedokáží naplnit nejméně 4 položky z následujících 9 položek: a) platit nájem nebo účty za energie;	Pohlaví; Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+;		

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Materiální deprivace	Míra těžké materiální deprivace	b) udržovat doma přiměřeně teplo; c) hradit neočekávané výdaje; d) moci jíst maso, ryby nebo proteinový ekvivalent každý druhý den; e) týdenní dovolená mimo domov, nebo si ji nemoci dovolit (pokud by chtěli); f) a auto; g) pračka; h) barevná televize; ch) telefon.	Stav aktivity (nejčastější formy aktivity – pracující, nezaměstnaní, důchodci, ostatní ekonomicky neaktivní)		Eurostat-EU-SILC
Bytová deprivace	Bytová deprivace podle položek	Procento populace postrádající jednotlivé položky základního bydlení a podle počtu chybějících položek. Posuzovány jsou následující položky deprivace bydlení: - netěsná střecha, vlhké stěny/podlahy/základy nebo hniloba okenních rámu nebo podlahy; - v bytě není vana ani sprcha; - chybějící splachovací toaleta umístěná uvnitř obydlí určená výhradně k použití domácnosti; - příbytek je příliš tmavý.	Pohlaví; Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17); 18–64; 65+; Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Typ domácnosti; Stupeň urbanizace		Eurostat-EU-SILC
Zatížení náklady na bydlení	Míra nadměrného zatížení náklady na bydlení	Procento populace žijící v domácnosti, kde celkové náklady na bydlení (bez příspěvků na bydlení) představují více než 40 % celkového disponibilního příjmu domácnosti (bez příspěvků na bydlení).	Pohlaví Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–64, 65+; Příjmové kvintily;		

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Zatížení náklady na bydlení	Míra nadměrného zatížení náklady na bydlení	<p>Náklady na bydlení zahrnují platby úroků z hypotéky (bez případné daňové úlevy) pro vlastníky a platby nájemného, bez příspěvku na bydlení, pro nájemce.</p> <p>Zahrnují také stavební pojištění, povinné služby a poplatky, pravidelnou údržbu a opravy, daně a náklady na služby (voda, elektřina, plyn a topení).</p> <p>Nezahrnují kapitálové splátky u hypotéky.</p> <p>Příspěvky na bydlení zahrnují příspěvky na pronájem (současně příjmově testované dávky poskytované veřejnými orgány nájemníkům, poskytované přechodně nebo dlouhodobě, za účelem pomoci s úhradou nákladů nájemného) a příspěvky obyvatelům – vlastníkům nemovitosti (testovaná dávka poskytovaná veřejnými orgány vlastníků na pomoc úhrady / snížení nákladů na bydlení, v praxi často pomáhá při splátkách hypotéky).</p>	<p>Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby;</p> <p>Stav aktivity (nejčastější druhy aktivity);</p> <p>Druh vlastnictví;</p> <p>Stupeň urbanizace;</p> <p>Typ domácnosti</p>		Eurostat-EU-SILC

pokračování tabulky

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Zatížení náklady na bydlení	Podíl celkových nákladů na bydlení na celkovém disponibilním příjmu domácnosti	Medián distribuce mezi jednotlivé náklady na bydlení (po odečtení příspěvků na bydlení) v celkovém disponibilním příjmu (bez příspěvků na bydlení) - medián pro celou populaci; - medián pro populaci ohroženou chudobou.	Pohlaví; Věk (0–17; 18–64; 65+); Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Stupeň urbanizace		Eurostat-EU-SILC
Zatížení náklady na bydlení	Ukazatel nedoplatků na splátkách hypotéky nebo nájemného	Podíl osob z celkového počtu obyvatel, které mají nedoplatky na splátkách hypotéky nebo nájemného. Vyjadřuje neschopnost splácet hypotéku nebo nájem včas z důvodu finančních potíží.	Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Typ domácnosti		Eurostat-EU-SILC
Zatížení náklady na bydlení	Ukazatel nedoplatků na účtech za energie	Podíl osob v celkové populaci, které mají nedoplatky na účtech za energie. Vyjadřuje neschopnost platit účty včas kvůli finančním potížím.	Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Typ domácnosti		Eurostat-EU-SILC
Zatížení náklady na bydlení	Ukazatel nedoplatků na splátkách splátkového prodeje nebo jiných plateb úvěru	Podíl osob v celkové populaci, které jsou v prodlení se splátkami splátkového prodeje nebo jiných plateb úvěru. Vyjadřuje neschopnost platit splátky splátkového prodeje nebo jiné splátky úvěru z důvodu finančních potíží.	Stav chudoby, tj. v riziku chudoby / mimo riziko chudoby; Typ domácnosti		Eurostat-EU-SILC

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Domácnosti s nízkou pracovní intenzitou	Populace žijící v (kvazi) nezaměstnané domácnosti	Podíl osob ve věku 0–59 let žijících v (kvazi) nezaměstnané domácnosti (tj. domácnosti s velmi nízkou pracovní intenzitou), kde dospělí v produktivním věku (ve věku 18–59) odpracují v průměru 20 % nebo méně z jejich celkového pracovního potenciálu v průběhu předešlého roku.	Pohlaví; Věk: 0–17 (0–5; 6–11; 12–17), 18–59	<i>Tento indikátor osvětluje důležitý aspekt sociálního vyloučení, protože odraží nedostatek kontaktu dětí a dospělých v produktivním věku se světem práce a polarizuje zaměstnanost napříč domácnostmi.</i>	Eurostat-EU-SILC
Domácnosti s nízkou pracovní intenzitou	Populace žijící v domácnosti nezaměstnaných	Podíl osob žijících v nezaměstnaných domácnostech, vyjádřeno jako podíl všech osob ve stejné věkové skupině.	Pohlaví (pouze ve věku 18–59 let); Věk: 0–17, 18–59; Typ domácnosti	<i>Indikátor založený na LFS. Tento indikátor by měl být analyzován ve světle kontextu informace o domácnostech bez práce podle hlavních typů domácnosti.</i>	Eurostat-LFS (VŠPS)
Sociální transfery	Míra ohrožení chudobou před výplatou sociálních transferů (dávek) v hotovosti (jiné než důchody)	Podíl osob s rovnocenným disponibilním příjmem před sociálními transfery pod hranici chudoby, který je stanoven na úrovni 60 % mediánu ekvivalentního disponibilního příjmu (po sociálních transferech). Důchodové a pozůstalostní důchody jsou počítány jako příjem před transfery, nikoliv jako sociální transfery.		<i>Ukazatel má porovnat pozorované riziko chudoby s hypotetickým měřítkem rizika chudoby v případě neexistence sociálních transferů (jiné než důchody), všechny ostatní okolnosti zůstávají nezměněny. Zejména domácnost a struktura trhu práce jsou zachovány beze změny. Toto měření nebere v úvahu další typy transferů,</i>	Eurostat-EU-SILC

pokračování tabulky

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Sociální transfery	Dopady sociálních transferů	Snížení míry rizika chudoby v procentech (%) v důsledku poskytnutých sociálních transferů, vypočteno jako procentní rozdíl mezi mírou rizika chudoby před a po vyplacení sociálních transferů.	Celková populace; Pohlaví (věk do 18 let); Věk: 0–17; 18–64; 65+; Typ domácnosti	<i> které mají dopad na disponibilní příjem domácnosti, jako naturální dávky a daňové slevy.</i>	Eurostat-EU-SILC

Data MPSV

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Dávky státní sociální podpory	Přídavek na dítě	Přídavek na dítě je určen rodinám s dětmi s příjmem do 3,4násobku životního minima.	věk dítěte: 0-6; 6-15; 15-26; druh příjmu rodiny; počet členů domácnosti; Kraj		MPSV
Dávky státní sociální podpory	Příspěvek na bydlení	Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník bytu nebo osoba, která byt užívá na základě služebnosti (věcného břemena) nebo nájemce a podnájemce celého bytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem.	Domácnost bez závislého dítěte, se závislým dítětem; Domácnost jednotlivců celkem, ve věku 65+; Domácnost se závislým dítětem: - 1 dospělá osoba s dítětem, - 2 dospělé osoby s jedním dítětem, - 2 dospělé osoby se 2 dětmi, - 2 dospělé osoby se 3 a více dětmi; Počet členů domácnosti; Druh příjmu domácnosti; Kraj		MPSV
Dávky hmotné nouze	Doplatek na bydlení	Určen k pokrytí nákladů na bydlení, pokud nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Vyše doplatku na bydlení stanovena tak, aby po uhrazení nákladů na bydlení zbyla osobě alespoň částka nutná k žití.	Domácnost bez závislého dítěte, se závislým dítětem; Domácnost jednotlivců celkem, ve věku 65+; Domácnost se závislým dítětem: - 1 dospělá osoba s dítětem, - 2 dospělé osoby s jedním dítětem, - 2 dospělé osoby se 2 dětmi, - 2 dospělé osoby se 3 a více dětmi; Počet členů domácnosti;		MPSV

Oblast	Název ukazatele	Definice	Členění	Komentáře	Zdroj dat
Dávky hmotné nouze	Příspěvek na živobytí	Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Vyše příspěvku na živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima.	Druh příjmu domácnosti. Kraj Domácnost bez závislého dítěte, se závislým dítětem; Domácnost jednotlivců celkem, ve věku 65+; Domácnost se závislým dítětem: - 1 dospělá osoba s dítětem, - 2 dospělé osoby s jedním dítětem, - 2 dospělé osoby se 2 dětmi, - 2 dospělé osoby se 3 a více dětmi; Počet členů domácnosti; Druh příjmu domácnosti; Kraj		MPSV
Dávky hmotné nouze	Mimořádná okamžitá pomoc	Poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit.	Druh dávký Kraj	<i>Údaje neumožňují třídění dle charakteristik příjemců dávký, a tedy analýzu z pohledu rizikových skupiny.</i>	MPSV
Dávky sociální péče	Příspěvek na péči	Určen lidem, kteří jsou ze zdravotních důvodů odkázáni na pomoc jiné osoby.	Věk (0–17; 18–24; 25–49; 50–64; 65+); Pohlaví; Kraj		MPSV

Časové řady ukazatelů

PŘÍDAVEK NA DÍTĚ – počty příjemců (děti)

Věk dítěte	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
do 6 let	88 946	86 043	80 335	81 506	79 647	76 912	71 636	72 483	69 940	74 200	65 095	71 003	67 769	72 945	72 977	76 223
od 6 do 15 let	135 018	131 798	121 696	124 406	119 886	116 197	107 423	109 749	105 996	113 237	105 019	112 044	108 140	116 120	115 068	120 900
od 15 do 26 let	60 420	59 699	50 666	53 063	51 446	50 631	42 994	45 627	44 245	49 442	42 676	47 409	46 312	51 520	47 407	52 010
Celkem	284 384	277 540	252 697	258 975	250 979	243 740	222 053	227 859	220 181	236 879	212 790	230 456	222 221	240 585	235 452	249 133

Zdroj dat: MPSV

PŘÍDAVEK NA DÍTĚ – počty rodin podle druhu příjmu

Druh příjmu rodiny	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
Závislá činnost	64 476	61 000	53 710	56 980	52 710	48 919	42 618	45 765	41 753	41 753	34 186	40 572	39 546	44 650	46 970	53 963
Samostatná činnost	15 727	14 623	13 234	13 975	13 610	12 556	10 904	11 352	10 805	10 805	9 680	10 978	10 557	11 549	12 031	13 036
Dávky nemocenského pojištění	22 532	24 362	19 184	16 930	18 887	19 373	14 898	14 798	15 638	15 638	20 358	20 717	14 311	16 982	16 296	18 573
Dávky důchodového pojištění	18 003	17 721	16 402	16 672	16 392	15 565	14 344	14 566	14 230	14 230	13 975	14 976	14 570	15 612	15 776	16 820
Podpora v nezaměstnanosti a při rekvifikaci	11 132	12 026	10 563	10 174	10 652	11 522	10 493	10 195	10 005	10 005	9 174	10 489	9 782	11 614	11 353	10 480
Příspěvek na péči o osobu do 18 let věku	9 188	9 153	8 843	8 981	8 780	8 592	8 154	8 340	8 123	8 123	8 016	8 365	8 103	8 490	8 388	8 719
Rodičovský příspěvek (po vyčerpání PPM)	8 244	8 995	8 765	9 555	9 656	9 855	9 305	9 902	9 668	9 668	9 312	10 979	10 662	12 199	12 490	13 547

Zdroj dat: MPSV

PŘÍDAVEK NA DÍTĚ – počty rodin podle počtu členů

Počet členů rodiny	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
1	8 568	8 368	7 982	8 108	8 179	8 204	7 778	8 089	8 169	8 134	7 598	7 761	7 672	7 735	7 291	7 469
2	35 348	33 983	31 256	31 352	30 138	28 541	26 342	26 441	25 386	27 822	25 020	27 317	26 144	28 639	28 346	29 088
3	41 032	39 698	35 780	36 321	35 173	33 813	30 602	31 009	29 688	32 573	29 253	32 253	30 656	33 927	32 812	34 549
4 a více	62 129	60 515	54 541	56 383	54 419	52 786	47 490	49 169	47 342	51 167	45 170	49 845	47 538	52 418	50 844	54 540
Celkem	147 077	142 564	129 559	132 164	127 909	123 344	112 212	114 708	110 585	119 696	107 041	117 176	112 010	122 719	119 293	125 646

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA BYDLENÍ – základní struktura domácností příjemců

Struktura domácností příjemců	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
bez nezaopatřeného dítěte	103 842	101 473	87 828	93 067	94 466	91 001	78 059	84 134	86 614	91 012	75 731	88 322	83 502	94 030	72 474	78 507
s jedním a více nezaopatřenými dětmi	93 046	91 000	81 146	83 510	82 540	80 500	72 790	75 835	74 690	78 830	61 518	66 600	66 165	65 804	59 365	61 436
domácnosti jednotlivců	88 104	86 361	73 906	79 492	80 826	78 027	66 071	72 403	74 619	78 319	62 986	72 364	70 514	74 375	60 498	66 464
z toho ve věku 65 a více let	42 977	42 969	36 520	40 686	42 203	40 969	33 819	38 550	40 451	41 772	33 445	38 486	37 622	39 216	32 264	36 788
Celkem	196 888	192 473	168 974	176 577	177 006	171 501	150 849	159 969	161 304	169 842	137 249	154 922	149 667	159 834	131 839	139 943

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA BYDLENÍ – struktura domácností příjemců s nezaopatřeným dítětem

Příjemci s nezoop. dětmi	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
1 dosp. a min. 1 nezaopatřeným dítětem	65 029	63 959	57 145	59 019	58 620	57 363	52 031	54 372	53 542	56 343	34 853	36 167	38 166	33 042	34 268	35 802
2 dosp. a 1 nezaopatřené dítě	8 409	8 042	7 225	7 288	7 023	6 661	6 055	6 156	6 042	6 383	7 733	9 225	8 108	10 411	7 335	7 380
2 dosp. a 2 nezaopatřené děti	9 186	8 836	7 559	7 937	7 744	7 497	6 544	6 877	6 782	7 296	8 942	9 734	9 472	9 604	8 201	8 584
2 dosp. a 3 a více nezaopatřených dětí	6 217	6 098	5 459	5 545	5 512	5 447	4 919	5 160	5 135	5 484	7 098	7 019	7 517	6 310	6 729	6 909
Celkem	93 046	91 000	81 146	83 510	82 540	80 500	72 790	75 835	74 690	78 830	61 518	66 600	66 165	65 804	59 365	61 436

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA BYDLENÍ – struktura domácností příjemců podle počtu členů domácnosti

Počet členů domácnosti	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21
1 člen domácnosti	88 104	86 361	73 906	79 492	80 826	78 027	66 071	72 403	74 619	78 319	62 986	72 364	70 514	74 375	60 498	66 464
2 členové domácnosti	47 621	46 201	41 096	41 748	41 577	40 004	35 963	36 830	36 733	38 826	29 678	33 180	31 924	34 355	28 749	29 707
3 členové domácnosti	33 714	33 068	29 760	30 526	30 114	29 406	26 814	27 928	27 350	28 803	21 310	23 767	22 723	24 714	20 486	21 092
4 a více členů domácnosti	27 449	26 843	24 212	24 811	24 489	24 064	22 001	22 808	22 602	23 894	23 275	25 611	24 506	26 390	22 106	22 680
Celkem	196 888	192 473	168 974	176 577	177 006	171 501	150 849	159 969	161 304	169 842	137 249	154 922	149 667	159 834	131 839	139 943

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA BYDLENÍ – struktura domácností podle druhu příjmů

Příjem domácnosti	3/2018	6/2018	9/2018	12/2018	3/2019	6/2019	9/2019	12/2019	3/2020	6/2020	9/2020	12/2020	3/2021	6/2021	9/2021	12/2021
Závislá činnost	59 936	56 896	49 468	52 345	51 684	48 599	42 889	46 243	45 552		34 819	41 440	39 208	42 506	32 955	36 431
Samostatná činnost	21	13	14	13	16	11	15	13	15		17	18	15	16	11	9
Vyživovací povinnost	43 546	42 547	38 216	39 072	38 571	37 700	34 109	35 479	34 872		29 630	33 039	31 650	34 167	28 831	29 872
Důchod	85 163	84 146	72 104	77 952	79 758	76 935	64 800	71 188	73 525	<i>n/a</i>	61 984	70 122	67 974	71 105	58 780	64 985
Podpora v nez. a při rekvallfikaci	10 205	10 388	9 065	9 159	9 952	10 288	9 126	9 370	9 494	<i>(příjmy za 2q 2020 neobkládán y)</i>	9 280	11 685	10 872	12 831	9 268	8 737
Rodičovský příspěvek	29 590	29 129	27 015	27 112	26 449	25 631	23 718	23 889	22 744		17 372	19 693	19 224	20 927	16 549	16 512
Přídavek na dítě	70 759	66 460	61 168	61 645	59 760	58 733	53 403	54 331	52 767		47 562	52 870	51 565	54 285	49 130	52 277
Jiný příjem	24 994	26 192	21 819	20 245	23 248	23 586	19 502	19 538	21 874		21 347	22 951	21 280	23 767	18 085	16 919
Žádný příjem	15 665	15 425	13 770	13 473	13 138	13 085	12 043	11 970	11 974		12 357	12 924	13 646	14 633	13 239	13 018
Celkem	196 888	192 473	168 974	176 577	177 006	171 501	150 849	159 969	161 304	169 842	137 249	154 922	149 667	159 834	131 839	139 943

Zdroj dat: MPSV

DOPLATEK NA BYDLENÍ – základní struktura domácností příjemců

Struktura domácností příjemců	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
bez nezaopatřeného dítěte	25 758	22 939	21 452	21 317	20 901	19 454	18 314	18 489	18 660	19 726	20 289	20 719	22 485	21 835	20 993	21 330	20 716
s jedním a více nezaopatřenými dětmi	19 863	17 520	16 348	15 488	15 245	14 178	13 912	13 417	12 700	12 953	13 444	13 069	14 178	13 680	13 113	12 846	12 849
domácnosti jednotlivců	21 345	19 127	17 879	17 692	17 280	16 071	15 147	15 331	15 533	16 403	16 862	17 331	18 869	18 321	17 559	17 733	17 126
z toho ve věku 65 a více let	2 265	2 279	2 415	2 516	2 411	2 407	2 467	2 572	2 466	2 545	2 734	2 808	2 916	2 974	3 070	3 200	3 062
Celkem	45 621	40 459	37 800	36 805	36 146	33 632	32 226	31 906	31 360	32 679	33 733	33 788	36 663	35 515	34 106	34 176	33 565

Zdroj dat: MPSV

DOPLATEK NA BYDLENÍ – struktura příjemců s nezaopatřenými dětmi

Struktura domácností s nezaopatřenými dětmi	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
1 dosp. a min. 1 nezaopatřené dítě	10 778	9 548	9 007	8 379	8 253	7 686	7 542	7 199	6 649	6 805	7 014	6 759	7 440	7 269	6 967	6 560	6 428
2 dosp. a 1 nezaopatřené dítě	2 252	1 970	1 801	1 694	1 686	1 552	1 485	1 460	1 412	1 462	1 551	1 581	1 657	1 587	1 534	1 512	1 518
2 dosp. a 2 nezaopatřené děti	2 309	2 000	1 842	1 751	1 697	1 499	1 503	1 434	1 392	1 438	1 502	1 440	1 562	1 471	1 450	1 429	1 461
2 dosp. a 3 a více nezaopatřených dětí	3 167	2 778	2 586	2 560	2 519	2 409	2 391	2 318	2 252	2 243	2 390	2 323	2 488	2 384	2 235	2 348	2 424
Celkem	19 863	17 520	16 348	15 488	15 245	14 178	13 912	13 417	12 700	12 953	13 444	13 069	14 178	13 680	13 113	12 846	12 849

Zdroj dat: MPSV

DOPLATEK NA BYDLENÍ – struktura domácností podle počtu členů domácnosti

Počet členů domácnosti	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
1 člen domácnosti	21 345	19 127	17 879	17 692	17 280	16 071	15 147	15 331	15 533	16 403	16 862	17 331	18 869	18 321	17 559	17 733	17 126
2 členové domácnosti	9 340	8 079	7 603	7 306	7 211	6 663	6 454	6 241	5 972	6 243	6 420	6 319	6 911	6 748	6 490	6 417	6 316
3 členové domácnosti	6 017	5 333	4 969	4 690	4 660	4 346	4 177	4 032	3 784	3 895	4 101	4 039	4 324	4 149	4 013	3 831	3 794
4 a více	8 919	7 920	7 349	7 117	6 995	6 552	6 448	6 302	6 071	6 138	6 350	6 099	6 559	6 297	6 044	6 195	6 329
Celkem	45 621	40 459	37 800	36 805	36 146	33 632	32 226	31 906	31 360	32 679	33 733	33 788	36 663	35 515	34 106	34 176	33 565

Zdroj dat: MPSV

DOPLATEK NA BYDLENÍ – struktura domácností podle druhu příjmu

Druh příjmu domácnosti	3/2018	6/2018	9/2018	12/2018	3/2019	6/2019	9/2019	12/2019	3/2020	6/2020	9/2020	12/2020	3/2021	6/2021	9/2021	12/2021	3/2022
Závislá činnost	7 056	6 750	6 380	6 503	5 579	5 631	5 719	5 693	4 854	3 864	4 740	4 640	3 956	3 763	4 292	4 420	3 846
Samostatná činnost	20	20	14	13	7	16	15	12	16	13	21	13	7	12	16	13	5
Důchod	6 373	5 807	5 838	5 859	5 392	5 015	5 007	5 034	4 620	4 844	5 064	5 040	5 115	5 075	5 088	5 132	4 637
Podpora v nez. a při rekvifikaci	1 992	1 777	1 661	1 654	1 936	1 775	1 700	1 775	1 790	1 689	1 598	1 729	2 220	1 975	1 582	1 478	1 457
Rodičovský příspěvek	6 415	5 462	4 921	4 606	4 350	3 889	3 678	3 388	2 715	2 674	2 943	2 853	2 978	2 769	2 605	2 550	2 493
Přídavek na dítě	15 501	14 312	13 247	13 167	13 012	11 833	11 507	11 342	10 674	11 604	10 108	11 554	10 897	12 418	10 256	10 664	10 922
Příspěvek na bydlení	4 889	4 382	4 105	4 296	4 048	3 591	3 554	3 664	3 108	3 180	3 132	3 565	3 768	4 023	3 335	3 400	3 358
Jiný příjem	8 754	7 813	7 203	6 914	6 754	6 332	6 146	6 124	5 591	5 714	5 818	5 655	6 264	5 955	5 787	5 691	5 714
Žádný příjem	18 491	15 878	14 531	14 088	14 337	13 260	12 129	12 185	12 956	13 885	14 535	14 480	16 710	15 834	15 259	15 268	15 375
Celkem	45 621	40 459	37 800	36 805	36 146	33 632	32 226	31 906	31 360	32 679	33 733	33 788	36 663	35 515	34 106	34 176	33 565

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ – základní struktura domácností

Struktura domácností příjemců	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
bez nezaopatřeného dítěte	46 797	42 506	39 189	37 994	37 046	34 591	32 115	32 374	33 059	36 633	37 472	38 314	41 323	40 646	37 785	36 926	35 948
s jedním a více nezaopatřenými dětmi	39 564	35 978	33 474	31 046	30 105	28 324	26 938	25 747	24 051	25 326	25 550	25 558	26 828	26 479	25 130	23 725	23 074
domácnosti jednotlivců	39 057	35 475	32 634	31 582	30 832	28 760	26 702	26 931	27 638	30 766	31 444	32 163	34 941	34 374	31 895	31 028	30 206
z toho ve věku 65 a více let	3 716	3 764	3 918	3 969	3 727	3 727	3 788	3 884	3 756	4 111	4 305	4 446	4 592	4 715	4 794	4 862	4 554
Celkem	86 361	78 484	72 663	69 040	67 151	62 915	59 053	58 121	57 110	61 959	63 022	63 872	68 151	67 125	62 915	60 651	59 022

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ – struktura domácností příjemců s nezaopatřenými dětmi

Příjemci s nezaop. dětmi	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
1 dosp. a min. 1 nezaopatřené dítě	21 119	19 145	17 816	16 242	15 553	14 690	13 880	12 975	11 727	12 517	12 553	12 448	13 181	13 195	12 574	11 514	11 049
2 dosp. a 1 nezaopatřené dítě	4 301	3 900	3 525	3 262	3 219	2 952	2 786	2 732	2 545	2 725	2 827	2 934	3 083	3 042	2 860	2 742	2 684
2 dosp. a 2 nezaopatřené děti	4 921	4 372	4 089	3 818	3 714	3 400	3 260	3 130	3 051	3 178	3 235	3 211	3 361	3 233	3 099	2 969	2 928
2 dosp. a 3 a více nezaopatřených dětí	6 437	5 999	5 675	5 391	5 361	5 091	4 966	4 830	4 692	4 825	5 006	4 926	5 122	5 018	4 725	4 557	4 505
Celkem	39 564	35 978	33 474	31 046	30 105	28 324	26 938	25 747	24 051	25 326	25 550	25 558	26 828	26 479	25 130	23 725	23 074

Zdroj dat: MPSV

PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ – struktura domácností příjemců počtu členů domácnosti

Počet členů domácnosti	3/18	6/18	9/18	12/18	3/19	6/19	9/19	12/19	3/20	6/20	9/20	12/20	3/21	6/21	9/21	12/21	3/22
1 člen domácnosti	39 057	35 475	32 634	31 582	30 832	28 760	26 702	26 931	27 638	30 766	31 444	32 163	34 941	34 374	31 895	31 028	30 206
2 členové domácnosti	16 327	14 673	13 585	12 707	12 121	11 408	10 612	10 244	9 793	10 568	10 718	10 855	11 457	11 401	10 724	10 250	9 943
3 členové domácnosti	12 423	11 292	10 392	9 568	9 332	8 677	8 165	7 757	7 030	7 481	7 644	7 703	8 114	8 006	7 595	7 081	6 825
4 a více členů domácnosti	18 554	17 044	16 052	15 183	14 866	14 070	13 574	13 189	12 649	13 144	13 216	13 151	13 639	13 344	12 701	12 292	12 048
Celkem	86 361	78 484	72 663	69 040	67 151	62 915	59 053	58 121	57 110	61 959	63 022	63 872	68 151	67 125	62 915	60 651	59 022

Zdroj dat: MPSV

Scénář rozhovoru

Úvod – představení tématu rozhovoru

RILSA v rámci výzkumné aktivity „**Reflexe záchranné sociální sítě v období covidu-19,**“ která je financována ze státního rozpočtu ČR v rámci institucionální podpory ústavu, mapuje, jak stávající systém sociálně-politických opatření, zejména sociálních dávek, reagoval na situaci v souvislosti s pandemií covidu-19.

Cíl

Ověřit, jak stávající systém sociálně-politických opatření, zejména sociálních dávek, kompenzoval negativní dopady pandemie covidu-19 na sociální situaci obyvatel (např. rodin s dětmi, samoživitelk/samoživitelů, seniorek/seniorů a dalších), detekovat zjištěná a nová rizika a nové rizikové cílové skupiny a odhalit, kde systém záchranné sociální sítě selhává, identifikovat příčiny selhání a specifikovat vhodná opatření k minimalizaci či jejich odstranění.

Po úvodním představení následují otázky zjišťující: **název organizace, působnost (kraj, okres), vykonávaná agenda, pracovní pozice, praxe atd.**

Výzkumné oblasti a výzkumné otázky

1. Společnost se v souvislosti s pandemií covidu-19 mění, dochází ke změnám v sociální či sociálně-ekonomické situaci různých skupin obyvatel, vznikají, popř. mohou vznikat nové problémy.

1a Zaznamenali jste tyto změny ve své praxi? Pokud ano, které považujete za významné?

1b Jaké jsou, prosím, Vaše zkušenosti, a to pozitivní i negativní, s Vašimi klienty v době pandemie covidu-19? Setkal/a jste se se situacemi, které byly nestandardní ve srovnání s dobou před pandemií covidu-19?

2. Vznikají, popř. mohou vznikat nové, dosud nedetekované rizikové skupiny obyvatel, které budou potřebovat státní pomoc a ochranu. Dochází/došlo k tomu, že některé existující cílové skupiny nebyly/nejsou dostatečně ochráněny a změny na ně dopadají vyšší měrou.

2a Jakým cílovým skupinám zpravidla poskytuje Vaše organizace služby?

2b Zaznamenali jste v době pandemie covidu-19 změnu v počtu a struktuře klientů využívajících vaše služby? Pokud ano, jakou změnu ve skladbě klientů jste pozorovali?

2c Jaké skupiny osob považujete za nejvíce ohrožené? Na které nejvíce dopadá nepříznivý vývoj současné situace spojený s dopady pandemie covidu-19?

2d Dle vašich zkušeností z praxe, které cílové skupiny nebyly/nejsou dostatečně ochráněny současnými nástroji „záchranné sociální sítě“ a změny na ně dopadají vyšší měrou? Co vedlo k jejich změně životní situací?

2e Jaké byly/jsou současné dopady na situaci lidí nejzávažnější? Které problémy byly/jsou pro ně nejvýznamnější?

2f Jakou potřebu pomoci jste u klientů nově identifikovali/identifikujete jako nejvíce nezbytnou? Jaké nové problémy se objevují?

2g Které služby poskytované Vaší organizací byly/jsou nejvíce využívány?

2h Byly zavedeny ve vaší organizaci nějaké nové služby/formy pomoci lidem, dosud neposkytované, v reakci na současnou situaci? Pokud ano, jaké?

2ch V jakých situacích/případech bylo penzum nástrojů sociální podpory a pomoci pro klienty nedostupné a proč?

2i Které problémy cílových skupin zůstávají nepokryty nástroji „záchranné sociální sítě“, resp. nebyly/nejsou řešeny?

2j Když zhodnotíte toto období, v čem spatřujete úskalí či naopak pozitivní posun? *Využití online, digitálních způsobů komunikace apod. – vhodnost či nemožnost.*

3. Včasnost a účinnost existujících „záchranných opatření“?

3a Jak byste prosím zhodnotil/a existující „záchranná opatření“ – jsou dle Vašeho názoru včasná a účinná? Pro všechny Vám známé typy situací a klientů? *Pokud ne, co je potřeba změnit, jak situaci řešit?*

3b Podle vašeho názoru, která opatření/nástroje sociální podpory a pomoci vůbec nepomohly/nepomůžou, nebyly/nejsou účelné nebo nedostatečně účinné?

3c Dle vašich zkušeností z praxe, jaká opatření/nástroje / formy pomoci byla/jsou nejvíce účinná při řešení problémů lidí nacházejících se v nepříznivé soc. situaci?

4. Jak komplexně hodnotit systém státní „sociální ochrany a pomoci“ v Česku, aby bylo jeho nastavení efektivní, včas identifikoval vznikající nová rizika, sociální problémy či nově definované rizikové skupiny a dokázal reagovat pružně, včasně, cíleně, aby pomoc byla dostupná potřebným?

4a Považujete systém „sociální ochrany a pomoci“ za dostatečně funkční a adresný ve vztahu k různým skupinám obyvatel? Proč ano, proč ne?

4b Je schopen eliminovat situace, kdy klienti propadají záchrannou sociální sítí? Proč ano, proč ne?

4c Domníváte se, že stát a jeho instituce disponují relevantními informacemi o sociálně-ekonomické situaci obyvatel a o tom, jak jsou nástroje sociální politiky využívány, a reaguje na ně včasně a adekvátně? Proč ano, proč ne? A co je žádoucí v této oblasti případně zlepšit/změnit?